

NAISEN IKÄÄNTYVÄÄ RUUMISTA KOSKEVAT DISKURSSIT KAHESSA
SUOMALAISESSA NAISTENLEHDESSÄ

Anna-Kaarina Ikonen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalipsykologia

Yhteiskuntatieteiden laitos

Yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunta

Itä-Suomen yliopisto

Marraskuu 2012

Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden laitos

Sosiaalipsykologia

IKONEN, ANNA-KAARINA: Naisen ikääntyvää ruumista koskevat diskurssit kahdessa suomalaisessa naistenlehdessä.

Pro gradu -tutkielma, 96 sivua

Ohjaajat: professori Vilma Hänninen

YTL, yliopisto-opettaja Mikko Saastamoinen

Marraskuu 2012

Avainsanat: ruumiillisuus, ikääntyminen, sukupuoli, diskurssianalyysi, naistenlehdet

Tässä tutkielmassa käsitellään ikääntyvän naisruumiin rakentumista kahdessa suomalaisessa naistenlehdessä. Tutkielman tavoitteena on vastata kysymykseen, millaisia naisen ikääntyvää ruumista koskevia diskursseja tutkimuksen kohteena olevat naistenlehdet tuottavat. Väljänä teoreettisena viitekehyksenä tutkielmassa toimii sosiaalinen konstruktionismi, jota mukaillen tutkimuksessa tehdyt metodologiset ratkaisut voidaan perustella. Sosiaalisen konstruktionismin kautta ikääntyminen, ruumiillisuus ja sukupuoli näyttävät ennen kaikkea sosiaalisessa ympäristössä rakentuneina, kulttuuristen merkitysten kohteina. Tutkimuksen aineiston muodostivat Kauneus ja Terveys -lehden ja Sara -lehden 29 numeroa, joita analysoitiin diskurssi-analyysin keinoin. Ikääntyvään naisruumiiseen viitattiin aineistossa yhteensä 280 tekstikelmassa, joista 36 valikoitui lopullisen analyysin kohteeksi.

Tutkimuksen tuloksina naisen ikääntyvä ruumis kuvautuu lehtiteksteissä viiden diskurssin kautta. Nämä diskurssit ovat 1) asiantuntijadiskurssi, 2) kontrollin diskurssi, 3) pedagoginen diskurssi, 4) yhteisyyden diskurssi ja 5) individualistinen diskurssi.

Viisi aineistosta noussutta diskurssia voidaan luokitella kahteen laajempaan metadiskurssi-luokkaan ominaisuuksiensa ja keskinäisten suhteidensa perusteella. Asiantuntijadiskurssi, kontrollin diskurssi ja pedagoginen diskurssi ovat osa ongelmallisen ruumiin diskurssia, jota kuvastaa ikääntymisen näkeminen pääosin kielteisenä ja jonakin, jota tulee hallita. Ongelmallisen ruumiin diskurssien yhtenä selkeänä piirteenä on ruumiin käsitteleminen objektina. Kokemuksellinen ulottuvuus sivuutettiin niissä tai teksteissä tehtiin yksioikoisia oletuksia siitä, millainen ikääntyvän naisen ruumiillisen kokemuksen tulisi olla. Individualistinen diskurssi ja yhteisyyden diskurssi edustavat hyväksyvän ruumiillisuuden diskurssia, jossa on keskeistä ikääntymisen näkeminen subjektiivisen kokemuksen kautta ja näennäisen myönteisenä. Hyväksyvän ruumiillisuuden diskurssissa ikääntyvästä ruumiista rakennetaan joko omaa, yksilöllistä ja arvokasta projektia tai se nähdään ikääntyviä naisia yhdistävänä elementtinä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta ikääntymisen näyttävänsä voimakkaasti ruumiillistuneena ilmiönä naistenlehdissä. Ikääntyvän naisruumiin käsittely kuvautuu lehdissä ristiriitaisena. Ikääntyvä ruumis näyttää lehdissä toisaalta hävettävänä ja ulkoinen ikääntyminen ominaisuutena, jota tulee peitellä. Toisaalta ruumis osoittautuu julkiseksi omaisuudeksi siten, että naisten odotetaan selittävän julkisesti ikääntymistään. Tutkimuksen tuloksiksi päätyneet diskurssit voidaan yhdistää moninaisesti ajankohtaisiin, myöhäismoderniin kulttuuriin liittyviin ilmiöihin. Naistenlehdet osaltaan vahvistavat ikääntymiseen kohdistuvia kielteisiä kulttuurisia merkityksiä ja ohjaavat ikääntyvän ruumiin hallintaan. Kielteisten mielikuvien ja tulkintojen tunnistamiseksi tarvitaan lisää tutkimusta, jonka avulla naisiin kohdistuvaa ikäsyryntää voidaan ehkäistä.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND
Faculty of Social Sciences and Business Studies
Department of Social Sciences
Social Psychology

IKONEN, ANNA-KAARINA: Discourses of the ageing female body in two Finnish women's magazines.

Master's thesis, 96 pages

Advisors: Professor Vilma Hänninen
Lic.Soc.Sc., University teacher Mikko Saastamoinen

November 2012

Keywords: body, ageing, gender, discourse analysis, women's magazines

This is a study concerning discourses of the ageing female body in two Finnish women's magazines. The aim of the research is to study how the ageing female body is constructed in the magazine texts. The study is based on social constructionism and understanding ageing, body and gender as socially constructed. The data was collected from 29 numbers of the following women's magazines: Sara and Kauneus ja Terveys. Of the 280 identified references to the ageing female body, 36 text samples were selected to the final analysis. Discourse analysis was used as a research method.

Five different discourses representing ageing female body were identified in the data: 1) professional discourse, 2) control discourse, 3) pedagogical discourse, 4) collective discourse and 5) individualistic discourse. These five discourses can be separated in to two broader discourse categories based on their qualities and reciprocal relationships. Professional discourse, control discourse and pedagogical discourse are classified as part of the problematic discourse. In problematic discourse the ageing body is constructed mainly by negative language and the body is seen as an object. Collective discourse and individualistic discourse can be classified as part of a broader discourse category called the discourse of acceptance. The main features of the acceptance discourse are understanding ageing through collective or subjective experience and seeing ageing body as something positive instead of negative.

The research showed complicated and rather conflicting ways of how ageing female body is constructed in women's magazines. Women's magazines portray controlling and problematic representations of the ageing female body. The results can be connected with several current phenomena of the late-modern culture. In conclusion, it can be seen that women's magazines renew the negative cultural meanings concerning ageing. To identify more of these negative meanings and constructions, further research on the topic should be conducted.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	4
1.1 Tutkielman aihe	4
1.2 Käsitteet, tutkimusasetelma ja teoreettinen viitekehys	8
1.3 Tutkimuskysymykset	10
2 RUUMIS YHTEISKUNTATIETEISSÄ.....	11
2.1 Myöhäismoderni ruumiillisuus	11
2.2 Mielen ja ruumiin dualismi länsimaisen ruumisajattelun taustalla.....	13
2.3 Näkökulmia ruumiin tutkimiseen	16
2.3.1 Ruumis kokeellisen tutkimuksen kohteena	16
2.3.2 Feministinen ruumiillisuuden tutkimus.....	20
2.3.3 Diskursiivinen ruumis	23
3 IKÄÄNTYMINEN MYÖHÄISMODERNISSA YHTEISKUNNASSA	26
3.1 Näkökulmia ikään ja ikääntymiseen	26
3.2 Kolmas ikä myöhäismodernin ajan tuotteena	28
3.3 Naisiin kohdistuva ikäsyrrjintä	30
3.4 Naisen ikääntyminen ja kulttuurin asettamat ruumisnormit	31
4 IKÄÄNTYMINEN, RUUMIILLISUUS JA SUKUPUOLI MEDIASSA	35
4.1 Ikääntyvä nainen mediassa	35
4.2 Naistenlehdet tutkimuksen kohteena	37
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	41
5.1 Teoreettiset perustelut metodologisille valinnoille.....	41
5.2 Diskurssianalyysi	44
5.3 Tutkimusaineisto.....	48
5.3.1 Aineiston keruu	48
5.3.2 Aineiston esikäsittely	50
5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	51
6 TULOKSET	53
6.1 Ensimmäinen analyysivaihe: sisällönerittely	53
6.2 Aineiston analyysi.....	56
6.3 Ongelmallisen ikääntyvän ruumiin diskurssit.....	62

6.3.1 Ruumis asiantuntijuuden kohteena: asiantuntijadiskurssi.....	62
6.3.2 Ikääntyvän ruumiin hallinta: kontrollin diskurssi	66
6.3.3 Ikääntyvä ruumis ja kasvatus: pedagoginen diskurssi.....	69
6.4 Hyväksyvän ruumiillisuuden diskurssit.....	71
6.4.1 Ikääntyminen yhteisenä kokemuksena: yhteisyyden diskurssi	71
6.4.2 Yksilöllinen ikääntyvä ruumis: individualistinen diskurssi	72
7 POHDINTA.....	76
7.1 Yhteenveto	76
7.2 Arviointi.....	78
7.3 Päätelmät.....	80
7.3.1 Ikääntyvä nainen, ruumis ja myöhäismodernin kulttuurin piirteet	80
7.3.2 Media ikääntyvien naisten todellisuutta rakentamassa	84
7.4 Jatkotutkimushaasteet	87
7.5 Lopuksi	89
LÄHTEET	90
KUVIO 1. Aineiston analyysin pääkohdat.	59
KUVIO 2. Diskurssien jaottelu suhteessa toisiinsa.	60
TAULUKKO 1. Teemat sisällön koodauksessa.....	56

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman aihe

Ikääntyvien ja ikääntyneiden osuus länsimaiden väestöstä on suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Muun muassa suurten ikäluokkien ikääntyminen ja syntyvyyden piene-
neminen ovat johtaneet ikärakenteen voimakkaaseen muuttumiseen. Ikärakenteen muut-
tuminen tulee jatkumaan tulevaisuudessa. On arvioitu, että vuoteen 2050 mennessä yli
60-vuotiaat muodostavat kolmasosan koko kehittyneiden maiden väestöstä. (Green
2010, 174–177.) Väestön ikääntymistä pidetään suorastaan länsimaita leimaavana il-
miönä. Ikääntymiseen liitetään vahvoja merkityksiä ja mielikuvia, jotka uusiutuvat kult-
tuurisessa ympäristössä jatkuvasti. Näitä merkityksiä esimerkiksi yhteiskunnan kehitys,
politiikka ja media¹ osaltaan ohjaavat, rakentaen sitä käsitysten ja mielikuvien verkos-
toa, jonka ihmiset ikääntyviin liittävät. Ikääntyvien määrän kasvaessa ja vanhuuden pi-
dentyessä ikävaiheena, voidaan päätellä, että ikääntyminen ja siihen liitetyt merkitykset
edelleen muuttuvat ja moninaistuvat. (Jyrkämä 2001, 268–269; Kangas & Nikander
1999, 14–16.)

Tämän tutkielman aihe kumpuaa ikääntymisen ajankohtaisuudesta ja liittyy siihen,
kuinka ikääntymisen ja toisaalta myös ruumiillisuuden ja sukupuolen tulkintoja kulttuu-
rissamme² rakennetaan. Tutkimuksen kohteena on *naisen ikääntyvää ruumista koskevat*
diskurssit kahdessa suomalaisessa naistenlehdessä. Tarkastelun kohteena on se, millais-
ta ikääntyvän naisen ruumiillisuutta tutkimuksen kohteena olevat Kauneus ja Terveys -
lehti ja Sara -lehti tuottavat.

¹ Termi *media* toistuu tutkielman käsitteistössä. Sanana media juontaa juurensa latinan kielen *medium* -
sanaan, joka tarkoittaa keskellä tai välissä olevaa (Ridell & Väliaho 2006, 16). Puhuessani mediasta viit-
taan Seija Ridellin ja Pasi Väliahon (2006, 22–23) laajan määritelmän mukaisesti kulttuuristen merkitys-
ten välittäjään, tuottajaan ja ylläpitäjään. Useimmissa käyttämässäni yhteyksissä tarkoitan medially jouk-
koviestimä, kuten televisiota, radiota, Internetiä ja lehtiä.

² *Kulttuuri* voidaan määritellä monella tavalla, mutta useimpia määritelmiä yhdistää käsitys siitä, että
kulttuuri on jotakin inhimillistä eli ihmisen rakentamaa. Tässä tutkielmassa ymmärrän kulttuurin Eva
Magnussonin ja Jeanne Marecekin (2012, 20–21) tapaan. Heidän mukaansa kulttuuri voidaan nähdä jaet-
tujen merkitysten verkostona, joka määrittelee ja muovaa ihmisten kokemaa todellisuutta. Merkitykset
ovat ihmisten sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentamia ja ne uusiutuvat jatkuvasti. (Magnusson &
Marecek 2012, 19–21.) Esimerkiksi länsimaisella kulttuurilla tarkoitan länsimaissa vallitsevaa, jaettujen
merkitysten verkostoa, joka nivoutuu osaksi ihmisten kokemusmaailmaa.

Ikääntyminen on sukupuolittunut ilmiö, sekä henkilökohtaisten kokemusten että siihen kulttuurissa liitettyjen merkitysten osalta. Tästä syystä olen rajannut tutkielmani kohteeksi nimenomaan ikääntyvän naisruumiin. Useiden tutkimusten (esim. Arber, Davidson & Ginn 2003) mukaan naisten ja miesten subjektiiviset kokemukset ikääntymisestä eroavat toisistaan. Myös kulttuurisesti määriteltynä ikääntyminen näyttäytyy erilaisena naisten ja miesten välillä. Kulttuurin näkökulmasta naisen ikääntyminen alkaa aiemmin kuin miehillä. Kuusikymppisen miehen voi ajatella olevan parhaassa iässä, kuusikymppinen nainen taas on yleisen käsityksen mukaan ohittanut parhaat vuotensa. Tutkielman edetessä tulen kuvaamaan, kuinka naisiin kohdistuu erityinen kulttuurinen katse, joka ohjaa naisia tarkkailemaan ruumistaan ulkopuolisen silmin. Näin ollen naisilla ruumiin muutokset muistuttavat miehiä selkeämmin ikävaiheesta toiseen siirtymisestä. (Kangas & Nikander 1999.)

Ikääntyvä-määritelmällä tarkoitan noin 50–70-vuotiaita, eli keski-ikäisiä ja keski-ään ylittäneitä, joita ei kuitenkaan vielä määritellä iäkkäiksi. Valitsemaani ikäryhmään voidaan viitata myös termillä kolmas ikä, jolla tarkoitetaan ikävaihetta työnteon ja varsinaisen vanhuuden välimaastossa (Julkunen 2003, 15; Moen & Spencer 2005; Rubinstein 2002, 31). Kolmatta ikää edustavat sopivat luontevasti tarkastelun kohteeksi, koska heidät nähdään siirtymävaiheessa keski-ikästä vanhuuteen ja ikääntyminen on kokemuksena heille uudenlainen. Ikävaiheena kolmas ikä edustaa myöhäismodernin³ ajan ikääntymisen merkitysmaailman uusiutumista, sillä vasta viimeisinä vuosikymmeninä on tullut aiheelliseksi nimetä uusi ikävaihe aikuisuuden ja vanhuuden välille (esim. Rubinstein 2002, 31).

Ruumiillisuuden voi nähdä oleellisena osana ikääntymiseen liitettävää merkitysten kokonaisuutta. Ikääntyviin suuntautuvat mielikuvat liittyvät usein juuri ruumiiseen kohdistuviin oletuksiin ja tulkintoihin. Tutkimuksen aiheeksi valikoitui ikääntyvä ruumiillisuus naistenlehdissä, koska kiinnostuin selvittämään, miten media luo ikääntyviin koh-

---

³ Käytän termiä *myöhäismoderni* viitatessani modernin aikakauden jälkeiseen aikaan viimeisinä vuosikymmeninä, jota kuvaavat yhteiskunnalliset muutokset kuten informaatio- ja liikenneteknologinen kehitys, globalisoituminen ja virtuaalimaailman kehittyminen. Myöhäismodernin ajan piirteinä voidaan pitää myös eräänlaista pirstoutuneisuutta, jonka voi ymmärtää elämän ennustettavuuden heikkenemisen ja ylipäänsä elämäntyylien moninaistumisen kautta. (Jyrkämä 2001a, 144-145.) Modernia seuraavasta kehityksestä puhutaan yhteiskuntatieteissä myös käyttäen termejä jälkimoderni ja postmoderni, joiden sanamuodot viittaavat päättyneeseen moderniin ja siitä seuraavaan uuteen aikaan. Myöhäismoderni sanana puolestaan viittaa edelleen jatkuvaan moderniin. Johdonmukaisuuden vuoksi olen tässä tutkielmassa päättänyt käyttämään yksinomaan termiä myöhäismoderni. Jyrkämä (2001a, 144-145) on tehnyt vastaavan ratkaisun kuvatessaan modernin aikakauden jälkeisiä muutoksia, ottamatta kantaa siihen, mikä käytetyistä termeistä on ominaisin kuvaamaan aikakautta.

distuvia merkityksiä ja millaista ikääntyvän naisen todellisuutta lehdet rakentavat. Media toimii sekä tiedonvälittäjänä että sosiaalisen ja kulttuurisen todellisuuden rakentajana. Ajankohtaisena aiheena ikääntyminen näkyy myös mediassa, jonka osana naistenlehdet osaltaan rakentavat ikääntymisen merkitysmaailmaa.

Ikääntymisen länsimaiseen tulkintaan vaikuttaa olennaisesti kytkeytyvän tietynlainen nuoruuden ihannointi. Ikääntyvien määrän voimakkaasta kasvusta huolimatta, ikääntymistä tyypillisesti pidetään kielteisenä ilmiönä, ihannoinnin ja arvostuksen kohdistuessa siis nuoruuteen. Nuoruuden ihannoinnin keskiössä on ruumis, jonka muuttuminen ilmentää ikääntymisen kokemusta sen kantajalle itselleen ja ympäröivälle maailmalle. Kulttuurimme on ulkonäkökeskeinen ja nuorekkaan olemuksen katsotaan viestivän menestystä ja elämässä pärjäämistä. Karkeasti sanoen, ikääntyminen ja erityisesti ulospäin näkyvä, ruumiillinen vanheneminen alentavat ihmisen sosiaalista arvoa. (esim. Kangas & Nikander 1999.) Medialla voi katsoa olevan erityistä valtaa vaikuttaa ihmisten mieli-piteisiin ja siten mahdollisuus rakentaa yhteiskunnassa vallitsevia arvostuksia. Tässä tutkimuksessa kiinnostukseni kohdistuu yhteen osaan mediaa, naistenlehtiin ja niiden rooliin näiden arvostusten muodostumisessa.

Ruumiillisuus on tyypillinen tutkimuksen aihe etenkin feministisessä tutkimuksessa (Kyrölä 2006, 153–155). Kolmatta ikää edustavien naisten ruumiillisuutta on kuitenkin tutkittu vähemmän, varsinkin median tarkastelun kautta (esim. Halonen 2002, 2). Mediaa koskevat tutkimukset ovat usein keskittyneet nuoriin naisiin, tai niissä ei ole painotettu mitään tiettyä ikää (ks. esim. Seale 2003, 191–194). Joka tapauksessa useissa naisen ruumiillisuutta käsittelevissä tutkimuksissa on tarkasteltu ruumista naisten subjektiivisen kokemuksen kautta. On aiheellista siirtyä tarkastelussa siihen, miten ikääntyvän naisen ruumiillisuuden merkitykset kulttuurissa rakentuvat. Nämä merkitykset elävät arjessa ja siten luovat naisten kokemusmaailmaa. Naistenlehdet tarjoavat mahdollisuuden kulttuuristen käsitysten tarkasteluun. Naistenlehdet toimivat merkittävänä normien välittäjänä naisten elämässä. Ne ovat eniten myytyjä lehtiä kaikkien aikakauslehtien joukossa, joten niillä voi päätellä olevan merkittävä rooli naisten elämässä (Blood 2005, 64). Karen Ross (2010, 45–46) viittaa naistenlehtien rooliin tietynlaisena naiseuden auktoriteettina, joka ohjaa naisia elämänhallinnassa.

Ross (2010, 51) esittää, että mediassa erityisesti naisten ikääntyminen näyttäytyy ongelmallisena. Irma Kaarina Halonen (2002, 6) tekee samankaltaisen huomion todetes-

saan ikääntyvän ruumiin näyttäytyvän tiedotusvälineissä toisaalta tabuna ja toisaalta siihen kohdistetaan arviointia, mikä tekee ikääntyvästä ruumista tietyllä tavalla julkisen (Halonen 2002, 6). Alex Dumas (2012, 378) puhuu *anti age* -diskurssista, johon kiteytyy erityisesti mediassa ja mainoksissa käytetty ikääntymisen torjunnan retoriikka. Nais-tenlehdet ovat vahva osa *anti age* -diskurssia esittämällä vaatimuksia ja määrittelyitä siitä, millainen naisen tulee olla. Rossin (2010, 45–46) mainitsema naiseuden autoritäärisyys ulottuu myös ruumiillisuuteen, sillä naistenlehdet ohjaavat naisia paitsi yleisesti elämän, myös ruumiin hallinnassa. Naisen ruumis ikään kuin pilkotaan osiin. Nainen ei ole enempää kuin osiensa summa, vaan häntä arvotetaan yksittäisten ruumiinosiensa mukaan. Ihovoide- ja plastiikkakirurgiamainokset ohjaavat naisia hallitsemaan ikääntymistään ja lehtien sivuilla vilahtelee laihdutusohjeita. Hallintapyrkimysten vastapuolena naistenlehdet toisaalta pitävät naisten puolia, kannustamalla naisia ja tukemalla tasa-arvoa. Nämä naistenlehtien rooliin liittyvät ristiriitaiset elementit tulevat näkymään tämänkin tutkielman edetessä.

Perinteisesti naisen ruumista on tutkittu kokeellisista lähtökohdista käsin, keskittyen ruumiiseen biologisena objektina (Blood 2005, 5–8). Kokeellisissa, biologiaan tai yksilöpsykologiaan keskittyvissä näkökulmissa ilmiöiden sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus jää varjoon. Biologiset mallit ovat hallinneet myös ikääntymisen tutkimusta, vaikka 2000-luvulla sosiaalitieteiden asema ja sosiokulttuurisen kontekstin huomioiminen tutkimuksessa ovatkin parantuneet (Green 2010, 175). Ruumiillisuuden tutkimuksen lisäksi myös naisia koskevaa ikääntymistutkimusta voi kritisoida siitä, että se keskittyy tarkastelemaan ikääntymistä puhtaasti lääketieteellisenä eli biologisena ilmiönä. Lääketieteessä ikääntyvä ruumis nähdään patologisena ja ongelmallisena. Sitä vastoin nuori ruumis edustaa normaaliutta ja terveyttä.

Lääketiede on osaltaan vaikuttanut myöhäismodernille aikakaudelle ominaisen medikalisaation kehittymiseen. Medikalisaation vaikutuksesta elämään kuuluvat luonnolliset ilmiöt nähdään kielteisessä valossa, sairaina. Naisen elämässä esimerkiksi vaihdevuosisia pidetään lääketieteellisinä ongelmina, joita tulisi hoitaa ja lääkittää (McKinley 2002, 55; Seale 2003, 201–202). Lääketieteellisten mallien tapaan myös psykologiassa ikääntyminen näyttäytyy kielteisenä ilmiönä, rappeutumisenä ja kuolemaan johtavana heikkene- misenä. Psykologisissa tutkimuksissa on hyödynnetty lääketieteellistä tietoa tutkimalla esimerkiksi ikääntyneiden aivoperäisiä muutoksia ja niiden seurauksia kognitiivisille

kyvyille (Green 2010, 181–183). Monessa psykologisessa teoriassa naisen ikääntymistä leimaavat luopuminen entisistä hoivarooleista ja siitä seuraavat tyhjyyden tunteet (Kangas & Nikander 1999, 14–16). Lääketieteellisen ja psykologisen näkökulman rinnalla on tärkeää tarkastella ikääntymistä laajemmin, sosiaalisena ilmiönä.

Ikääntyminen tapahtuu yksilön ja yhteiskunnan välissä. Ikääntyminen ei siis ole ainoastaan ihmisen biologista vanhenemista, vaan sosiaalisesti ymmärrettynä ikääntyminen tulee nähdä osana yhteiskuntaa. Yhteiskunta ja kulttuurinen ympäristö rakentavat sitä, millaisena osana elämänsä ikääntyminen nähdään. (Jyrkämä 2001b, 276–277.) Kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta kontekstista riippuvaista on myös se, miten ruumiillisuus ja sukupuoli liitetään ikääntymiseen. Tässä tutkielmassa kiinnostukseni kohdistuukin siihen, kuinka ikääntyminen, naissukupuoli ja ruumiillisuus asettuvat toisiinsa nähten lehtien luomassa kulttuurisessa ympäristössä. Seuraavaksi käyn läpi tutkimukseni asetelmaa ja sitä, millaiseen teoreettiseen viitekehykseen tutkielma asettuu.

1.2 Käsitteet, tutkimusasetelma ja teoreettinen viitekehys

Käsitteellisinä lähtökohtina tutkielmassa ovat siis ikääntymisen, sukupuolen ja ruumiillisuuden käsitteet. Tutkielman väljänä teoreettisena viitekehyksenä toimii sosiaalinen konstruktionismi, jonka kautta tarkastelen tutkimusaineistoa. Sosiaalisella konstruktionismilla tarkoitetaan laajaa yhteiskuntatieteellistä teoriaa tai näkökulmakokonaisuutta, jonka keskeisenä ajatuksena on todellisuuden ymmärtäminen sosiaalisesti tuotettuna (esim. Gergen 2009, 5–13). Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmissa keskeistä on kiinnittää huomio niihin merkityksiin ja tulkintoihin, jotka rakentuvat kulttuurissa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tässä tutkimuksessa ikkunana kulttuurissa rakentuvien merkitysten tarkastelulle toimii media ja tarkemmin ilmaistuna naistenlehdet ja niiden tekstit, joista tutkimuksen aineisto rakentuu. Aineisto muodostuu kahdesta suomalaisesta naistenlehdestä, *Kauneus* ja *Terveys* -lehdestä ja *Sara* -lehdestä.

Tutkielman avainkäsitteet, ikääntyminen, sukupuoli ja ruumiillisuus näyttävät sosiaalisen konstruktionismin valossa siis ennen kaikkea kielellisen vuorovaikutuksen tuotteina. Ne nähdään sosiaalisessa ympäristössä rakentuneina, kulttuuristen merkitysten kohteina. Pyrkimyksenäni on havainnollistaa aineiston avulla, millä tavoin nämä melko laajat käsitteet liittyvät kulttuurisessa jatkumossa toisiinsa. Pyrin selvittämään analyysin

avulla sitä, kuinka naisen ikääntyvään ruumiiseen viittaavilla teksteillä muovataan laajemmin ikääntymisen merkitysmailmaa. Tutkimus on toteutettu diskurssianalyysimenetelmällä analysoiden siis kahdessa suomalaisessa naistenlehdessä esiintyvää ruumista käsittelevää kieltä. Diskurssianalyysi toimii tutkimuksessa ennen kaikkea väljänä menetelmällisenä otteena ja ohjaavana tausta-ajatuksena, ei niinkään tarkkana analyysimenetelmänä. Menetelmänä diskurssianalyysi asettuu tutkimuksen viitekehyksen, sosiaalisen konstruktionismin ytimeen, sillä siinä tutkitaan kielen käytön tapoja, jotka tuottavat sosiaalista todellisuutta (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18–19). Lähtökohtana on ollut toteuttaa analyysi mukaillen kriittisen diskurssianalyysin lähestymistapaa. Kriittisessä diskurssianalyysissä huomio kiinnitetään kielen avulla ylläpidettäviin valta-asetelmiin (Wodak 2004, 186–187).

Tutkielma rakentuu kolmesta teorialuvusta, metodologialuvusta, tulosluvusta ja pohdintaluvusta. Teorialukujen tarkoituksena on taustoittaa tutkielman aihetta ja esitellä siihen liittyvää aiempaa tutkimusta. Ensimmäiseksi esittelen ruumiillisuuden tutkimuksen asemaa yhteiskuntatieteissä, ottaen tarkasteluun joitakin teoreettisia näkökulmia ruumiiseen. Luvussa kolme siirryn käsittelemään ikääntymistä myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Pyrin ensin kuvaamaan yleisesti sitä, millainen ilmiö ikääntyminen tämän päivän yhteiskunnassa on ja sen jälkeen sitomaan tarkasteluun naissukupuolen näkökulman. Luvussa neljä aiheena on mediatutkimus, johon yhdistän ikääntymisen, ruumiillisuuden ja sukupuolen teemat. Neljännessä luvussa käsittelem myös aiempiin tutkimuksiin viitaten sitä, millaisia naistenlehdet ovat tutkimuksen kohteina.

Tutkimuksen toteuttamisen vaiheita kuvailen luvussa viisi, jossa esittelen myös tutkimuksen menetelmänä toimivaa diskurssianalyysia ja sen suhdetta tutkimusongelmaan. Tulosluvussa esittelen tutkimuksen tulokset. Pyrin selostamaan seikkaperäisesti, millaisten vaiheiden kautta olen päätenyt aineistosta löytämiini diskursseihin ja käyn läpi löytyneet diskurssit. Tutkielman viimeisessä luvussa esitän kokoavan yhteenvedon tutkimuksen tuloksista ja arvioin tutkimuksen toteutumista. Pyrin ankkuroimaan tulokset yhteiskunnalliseen kontekstiin ja esittämään perusteltuja päätelmiä. Pohdintalukuun liitän myös näkemykseni tulosten perusteella ilmenevistä jatkotutkimusmahdollisuuksista.

1.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimusongelma rakentuu aiemmin mainitun konstruktionistisen teoriakehyksen pohjalle. Tutkielman tarkoituksena on siis selvittää, millaista ikääntyvän naisen ruumiillisuutta kahdessa suomalaisessa naistenlehdessä rakennetaan. Tulkitessani ruumiillisuuden diskursseja tutkielman pohdinta-luvussa pyrin tuomaan esiin niiden seurauksia eli käsittelemään sitä, miten ne asettuvat sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Tutkielman tavoite rakentuu tämän sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin ympärille. Tavoitteena on siis saada tietoa siitä, millaisia merkityksiä ikääntyvän naisen ruumiiseen liitetään myöhäismodernissa kulttuurissa. Yritän tutkimuksen avulla valottaa sitä, millainen on naistenlehtien rooli ikääntyvien naisten todellisuuden rakentamisessa. Pyrin tuomaan esiin sitä, miten naistenlehdet muovaavat ikääntymiseen liitettyjä mielikuvia.

Edellä kuvaamani tutkimusongelman voi kiteyttää seuraavaan päätutkimuskysymykseen ja sitä tarkentavaan alakysymykseen:

- Millaisia naisen ikääntyvää ruumista koskevia diskursseja naistenlehdet tuottavat?
  - o Millaisilla kielenkäytön tavoilla ruumiiseen viitataan naistenlehtien teksteissä?

2 RUUMIS YHTEISKUNTATIEETEISSÄ

2.1 Myöhäismoderni ruumiillisuus

Ruumis⁴, sen koko, ulkonäkö ja muut ominaisuudet näyttävät olevan lisääntyvän mielenkiinnon kohteena myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Jo arkipäiväisten havaintojen ja keskusteluiden perusteella ihmisten kiinnostus ruumiinsa huoltamiseen ja muokkamiseen vaikuttaa vain kasvavan. Tyytymättömyys omaan ruumiiseen ja etenkin sen ulkonäköön on tavallinen keskustelun aihe erityisesti naisten keskuudessa. Ruumiista etsitään vikoja, joiden korjaamiseksi pohditaan keinoja. Ruumiin tarkkailu vaikuttaa kohdistuvan paitsi omaan, myös muiden ruumiisiin. Etenkin naisten ruumiista on muodostunut ikään kuin luvallinen arvioinnin kohde. Tiedotusvälineet ja muut kulttuurin tuottajat käsittelevät jatkuvasti ruumiillisuuden teemoja. Naistenlehdet ovat pullollaan ruumista koskevia juttuja. Lehtien sivuilla vilisee ohjeita laihduttamiseen, oikeanlaisen liikunnan harrastamiseen ja ulkonäön parantamiseen. Naisia kannustetaan pitämään huolta ruumiistaan. Kulttuuri välittää viestiä, jonka sanoma kiteytyy nuoren ihanneruumiin ympärille (ks. esim. Seale 2003, 191–194). Ihminen arvotetaan huonoksi, mikäli hänen ruumiinsa ei vastaa kulttuurisia normeja.

On syytä valottaa sitä, miksi ruumista ylipäänsä tutkitaan ja millaisena ruumiillisuuden tutkimus näyttäytyy tämän päivän yhteiskuntatieteissä. Ruumiillisuutta on käsitelty yhteiskuntatieteissä laajasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Harri Sarpavaara (2004, 42) on sosiaalipsykologian väitöskirjassaan pohtinut syitä sille, miksi ruumiillisuus on herättänyt yhteiskuntatieteilijöiden kiinnostuksen tutkimuksen aiheena. Alun perin esimerkiksi feminismiliike on vaikuttanut kiinnostuksen heräämiseen. Liikkeen ansioksi voidaan lukea ruumiin näkeminen sosiaalisena. Feministit ja ylipäänsä sukupuolentutkijat ovat tuoneet esiin ruumiin vallan kohteena ja ruumiillisuuden yhteyden sukupuolten välisiin eroihin yhteiskunnallisissa asemissa.

---

⁴ *Ruumiiseen (body)* voidaan suomen kielessä viitata sekä kehon että ruumiin käsitteillä. Kehon käsite on siirtynyt ihmisten arkisanastoon lääketieteestä, jossa ruumis-termillä viitataan kuolleeseen. Ruumis-käsitettä käytetään vakiintuneesti yhteiskuntatieteissä ja etenkin feministisessä tutkimuksessa, kun puhutaan sekä kuolleista että elävistä ruumiista. (Kyrölä 2006, 154.) Joissakin yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa (esim. Sarpavaara 2004, 43–44) on käytetty ruumiin ja kehon käsitteitä synonyymeinä, viitaten kuitenkin kehon käsitteellä kokevaan subjettiin ja ruumiilla institutionaaliseen objektiin, johon kohdistetaan merkityksiä. Tässä tutkielmassa olen päättänyt käyttämään yksinomaan ruumis-termiä ja sen eri muotoja.

Kiinnostusta ruumiillisuuden tutkimukseen on Sarpavaaran (2004, 42) mukaan lisännyt myös kulutuskulttuurin voimistuminen. Alan Petersen (2007, 5) ja Chris Shilling (2007) viittaavat Sarpavaaran tapaan kulutuskulttuuriin ja ruumiiseen kaupallisen kiinnostuksen kohteena. Petersen puhuu ruumiin politisoitumisesta (*politicisation*) ja tarkoittaa sillä yleisesti Sarpavaarankin käsittelemää yhteiskunnallista kiinnostusta ruumiiseen. Ruumiin politisoituminen nivoutuu yhteen myöhäismodernin yhteiskunnan kehityksen ja ajankohtaisten ilmiöiden kanssa. Siihen voidaan liittää esimerkiksi teknologian kehitys innovaatioineen, jotka ovat tuoneet yksilöille uusia mahdollisuuksia ruumiin muokkaamiseen ja hallintaan.

Ruumiillisuutta voidaan myös käsitellä osana myöhäismodernin yhteiskunnan minuusprojekteja (Crossley 2006, 19; Petersen 2007, 5; Sarpavaara 2004, 42). Myöhäismodernissa ajassa ruumis ei enää merkitse ainoastaan ulkonäköä, vaan sillä voidaan viitata muun muassa sosiaaliseen asemaan, moraaliin ja tunteisiin (Kyrölä 2006, 155). Aikakaudelle on tyypillistä ruumiin näkeminen julkisena ja toisaalta yksilön henkilökohtaisena pääomana tai kauppatavarana. Esimerkiksi Päivi Karppisen (1999, 154–156) mukaan ruumis ei enää kerro ainoastaan henkilön sukupuolta, ikää tai rotua, vaan lisäksi se ilmentää yksilön menestystä elämässä. Nuorekkaan näköisenä säilyneen ikääntyvän katsotaan olevan onnistunut elämässään. Alex Dumas (2012, 378–379) puhuu *anti age* -diskurssista myöhäismodernin ajan tuotteena. *Anti age* -diskurssin osina voidaan nähdä kaksi ulottuvuutta, jotka ovat ulkoisen ikääntymisen kieltäminen (*refusing to look old*) ja yleisesti ikääntymisen kieltäminen (*refusing to be old*).

Ulkomuoto yhdistetään siis aiempaa enemmän ihmisen persoonallisiin ominaisuuksiin. Tähän liittyen Karppinen (1999, 154–156) viittaa Anthony Giddensiltä lainaamaansa nykyajan minän refleksiivisyyteen, jolla tarkoitetaan minuuden muokkaamista ja pyrkimystä elämänhallintaan jatkuvan suunnittelun avulla. Refleksiivisyys tarkoittaa ruumiillisuutta käsiteltäessä sitä, että ruumista pyritään muokkaamaan ja kontrolloimaan. Yksilöiden tarve ruumiin kontrolloimiseen ja huoltamiseen voidaan makrotason näkökulmasta liittää länsimaisen kulttuurin individualistiseen murrokseen (Rubinstein 2002, 31). Kuvaamani pohdinnat kulttuurin muutoksesta ja sen vaikutuksista yksilöihin ovat osaltaan lisänneet yhteiskuntatieteilijöiden kiinnostusta ruumiillisuuden tutkimiseen.

Ruumista voidaan karkeasti ottaen tarkastella joko materiaalisista tai konstruktionistisista näkökulmista käsin. Konstruktionistisissa näkemyksissä ruumis nähdään sosiaalisen

vuorovaikutuksen tuotteena. Ruumis muodostuu siis siitä, millaisia merkityksiä siihen kulttuurissa liitetään. Konstruktionistisen näkökulman yhteydessä voidaan puhua diskursiivisesta ruumiista, jolla viitataan erityisesti kielen kautta rakentuneeseen ruumiskäsitykseen. Materiaaliset näkemykset taas korostavat ruumiin biologista olemusta. Oletuksena on, että ruumis on olemassa ennen kaikkea materiaana, eikä olemus muuksi muutu aineettomien ilmiöiden vaikutuksesta. Useimmat yhteiskuntatieteilijät asettuvat lähemmäs konstruktionistista näkemystä kuitenkin siten, että eivät kiellä materialistista ruumiskäsitystä. (esim. Sarpavaara 2004, 44.) Tämän tutkimuksen kohde nähdään ensisijaisesti rakentuvan konstruktionistisen ja diskursiivisen, kulttuurin normien muodostaman ruumiin ympärille. Katson kuitenkin aiheelliseksi käsitellä diskursiivisen ruumiskäsityksen lisäksi muutamia muita tutkimuksessa vaikuttaneita näkökulmia ruumiiseen. Diskursiivisen tarkastelutavan lisäksi tulen sivuamaan kokeellisen tutkimuksen ja feministisen tutkimuksen tapoja nähdä ruumis. Näiden joiltakin osin toisistaan eroavien näkemysten käsittely avaa sitä, kuinka laajasta tutkimuskentästä ruumiin tarkastelussa on kyse. Ennen kaikkea vaihtoehtoisten näkemysten esittely auttaa hahmottamaan sitä, millaiseen paikkaan tämän tutkimuksen diskursiivinen näkökulma asettuu ruumiin tutkimuksessa. Ennen siirtymistä edellä mainittujen ruumiskäsitysten määrittelyihin, kuvailen, millaisia filosofisia vaikutteita länsimaisen ruumisajattelun taustalla on.

2.2 Mielen ja ruumiin dualismi länsimaisen ruumisajattelun taustalla

Ruumiillisuutta tarkastellessa on syytä huomioida länsimaista ruumisajattelua ohjaavat filosofiset lähtökohdat. Länsimaiseen ajatteluun vakiintuneiden ruumiskäsitysten pohjana voidaan pitää kartesiolaista dualismia, jolla viitataan mielen ja ruumiin erillisyyteen (Coupland 2003, 5–6; McHugh 2003, 169; McKinley 2002, 55–56; Paulson & Willig 2008). Dualistisia näkemyksiä on olemassa useita muotoja. Lähtökohtaisesti mielen ja ruumiin ymmärtäminen erillisinä juontaa kuitenkin juurensa ajatteluun, jonka mukaan tietoisuus ja ruumis ovat erillisiä, mutta ovat jollain tavalla yhteydessä toisiinsa. (Crossley 2001, 9–20.)

Dualistiset näkemykset ovat saaneet runsaasti kritiikkiä osakseen. Yhteiskuntatieteissä kritiikki kohdistuu etenkin dualismin oletukseen ruumiista erillisestä tietoisuudesta. Yhteiskuntatieteissä ihminen pyritään näkemään lähtökohtaisesti kokonaisena. Toiminta

on siis sekä ruumiillista että tietoista, jolloin eronteko mielen ja ruumiin välille ontuu. Nick Crossleyn (2001, 9–20) mukaan dualistisesta ajattelusta tulisi päästä eroon, sillä se muodostaa käsitteellisen ongelman. Harri Sarpavaara (2004, 41) näkee dualistisen ajattelun jopa torpedoineen yhteiskuntatieteiden kiinnostusta ruumiillisuuden tutkimukseen. Ruumiillisuus on suhteellisen tuore tutkimuksenaihe yhteiskuntatieteiden alueella ja Sarpavaaran mukaan myöhäinen kiinnostuksen herääminen johtuu siitä, että ruumis on pitkään ymmärretty puhtaasti biologisena tai fyysisenä kokonaisuutena. Siten ruumis on pysynyt luonnontieteilijöiden tutkimuksenkohteena, kun taas yhteiskuntatieteiden tarkastelu on keskittynyt mieleen.

Sylvia Blood (2005, 23–25) yhdistää dualistiset oletukset kokeelliseen tutkimukseen, jota on tehty kymmeniä vuosia esimerkiksi yksilöpsykologisista lähtökohdista. Dualistiset näkökulmat saavat aikaan ruumiin objektivoinnin, jonka Blood näkee yhtenä kokeellisen tutkimuksen tavoista tarkastella ruumista. Oletus ruumiista biologisena kokonaisuutena, jota tietoinen mieli hallinnoi, johtaa asetelmaan, jossa ruumis redusoi- tuu pelkäksi objektiksi. Objektivoinnilla viitataan siis siihen, että ruumista käsitellään muuttumattomana ja luonnollisena objektina. Ruumis nähdään olemassa olevana sellaisenaan ja siihen kohdistetaan joko oikeanlaista tai viallista havainnointia. Tällöin ruumiillisuudessa ei huomioida sen sosiaalista ulottuvuutta, kuten sitä, kuinka erilaiset kulttuuriset merkitykset rakentavat ruumiin kokemista. Tämä asetelma tekee mahdottomaksi ruumiin tutkimisen siten, että huomioitaisiin sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Yksilön kokemukset osana laajempaa kontekstia jätetään huomiotta ja ne ymmärretään enemminkin irrallisina ilmiöinä, ilman yhteyttä ulkomaailmaan.

Jotkut tutkijat kohdistavat dualismin kritiikin sukupuolten välisiin eroihin ruumiillisuudessa. Dualistinen ajattelu yhdistyy sukupuolten välisiin erotteluihin siten, että perinteisesti naissukupuoli yhdistetään ruumiiseen ja miessukupuoli mieleen eli järkeen. Naisen ruumis on kulttuurisesti luvallinen arvioinnin kohde ja kärjistäen voisi sanoa, että naisen odotetaan olevan muiden katseiden alla. Vaikka dualistista ajattelua mukailleen nais- sukupuoli yhdistetään ruumiiseen, miesvartalo kuitenkin muodostaa tietyllä tapaa normin ruumiille. Länsimaisen kulttuurin ruumisihanne, lihaksikas ja hoikka vartalo, on luontaisin miehelle. (McKinley 2002, 55–56.)

Mieli-ruumis-erottelu on tutkimusten valossa osa ihmisten arkiajattelua, sillä se todentuu monissa tutkimustuloksissa, joissa kuvataan esimerkiksi ikääntyvien kokemuksia.

Useissa tutkimuksissa (esim. Clarke 2001; Saucier 2004) ikääntyvät naiset ovat kokeneet identiteettinsä ruumiistaan erilliseksi ja tutkijat ovat tehneet päätelmän sisäisestä ja ”oikeasta” minuudesta, joka on fyysisen ikääntymisen tukahduttama. Jotkut naiset ovat kuvailleet olevansa vankeja ruumiissaan. Esimerkiksi Laura Hurd Clarke (2001, 109–118) on haastatellut ikääntyviä ja ikääntyneitä naisia. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vanhenevan ulkomuodon, alenevan toimintakyvyn ja heikkenevän terveyden vaikutuksia naisten identiteetin rakentumiseen. Naiset kuvasivat ruumistaan naamioksi tai vankilaksi, joka peittää nuoreksi koettua sisintä. Tutkitut kokivat, että heillä oli kaksi erilaista identiteettiä; sisäinen identiteetti ja ulkoinen identiteetti, joka heijastuu ruumiin kautta ulkomaailmaan. Clarcken päättelee, että nuorempien sukupolvien ikääntyviin kohdistama aliarvostus on saanut aikaan sen, että ikääntyvät naiset kokevat olevansa ruumiinsa vankeja. Naisille ei anneta mahdollisuutta näyttää todellista identiteettiään, koska he joutuvat sisäistämään kulttuurisen ihanteen nuoresta ruumiista. Maggie Saucier (2004, 422) esittää Clarcken kanssa samankaltaisia näkemyksiä sisäisestä ja ulkoisesta identiteetistä. Ulkomuoto ei vastaa sitä, millaiseksi naiset itsensä sisäisesti kokevat. Saucierin mukaan tämä johtaa kriisiin, koska nainen joutuu kohtaamaan sen tosiasian, että hänen ulkomuotonsa ei enää täytä kulttuurin vaatimuksia.

Jacqueline Ann Christodoulou (2010, 62) niin ikään viittaa kaksinaiseen identiteettikokemukseen. Hänen mukaansa ikääntyvät saattavat pitää ruumistaan mielestään erillisenä, ”toisena”. Ikääntynyttä ja heikentyntä ruumista ei jollain tapaa enää tunneta omaksi, joten se eristetään minuuden kokemisesta. Susan Paulsonin ja Carla Willigin (2008, 106–108) tutkimuksen perusteella ikääntyvät naiset joko seuraavat sivusta ruumiinsa väistämätöntä vanhenemista tai he vaihtoehtoisesti pyrkivät mielensä avulla kontrolloimaan ikääntyvää ruumistaan. Edellä kuvatun kaltaiset tutkimustulokset viittaavat dualismioletuksen popularisoitumiseen. Minuuden kokeminen ruumiista erillisenä on vakiintunut ajattelutapa, jota ihmiset noudattavat esimerkiksi pyrkiessään ymmärtämään ikääntymistään.

Olen edellä koonnut yhteen myöhäismodernin ruumiillisuuden tutkimuksen piirteitä ja määritellyt länsimaisen ruumisajattelun taustalla vaikuttavan dualismin lähtökohtia. Seuraavaksi käyn läpi kolme erilaista näkökulmaa ruumiin tutkimukseen. Ensimmäisenä käsittelen ruumista kokeellisen tutkimuksen kohteena. Toisena tarkastelen feministis-

tä ruumiillisuuden tutkimusta. Kolmantena esittelen diskursiivisen ruumiskäsityksen, joka on tämän tutkimuksen kannalta keskeisin näkökulma.

2.3 Näkökulmia ruumiin tutkimiseen

2.3.1 Ruumis kokeellisen tutkimuksen kohteena

Kokeellisella tutkimuksella tarkoitetaan tässä erityisesti psykologian alalla tehtävää tutkimusta, jossa tutkimus toteutetaan koeolosuhteissa, pyrkien tilastolliseen yleistettävyyteen. Tapa tarkastella ruumista näyttäytyy varsin erilaisena suhteessa esimerkiksi jatkossa käsiteltävään diskursiiviseen näkemykseen. Kokeellisen näkökulman käsittely on relevanttia, koska kokeellista ruumiillisuuden tutkimusta on tehty paljon ja sen vaikutus muiden tutkimusperinteiden nousuun on ollut merkittävä. Tutkimus on saanut osakseen kritiikkiä muun muassa diskursiivisen ja fenomenologisen⁵ ruumiskäsityksen kannattajilta. Kritiikki perustuu pitkälti näkemykseen, jonka mukaan kokeellinen tutkimus vaikuttaa kielteisesti naisten todellisuuteen uusimalla ikääntymiseen ja naisruumiiseen kohdistuvia kielteisiä merkityksiä. Muun muassa Sylvia Blood (2005, 23–42) argumenttoi kokeellisen tutkimuksen yksilöön keskittyviä tutkimusotteita vastaan ja lähestyy ruumiillisuutta sen sijaan monitahoisena ilmiönä, jota ei voi palauttaa yksilön mielen sisäisiin prosesseihin. Vaikka ruumis on ilmiselvä osa subjektia ja hänen kokemusmaailmansa ytimessä, ei ruumiillisuutta voida Bloodin mukaan tutkia ainoastaan yksilön ominaisuutena, biologisista tai yksilöpsykologisista lähtökohdista käsin.

Psykologiselle kokeelliselle tutkimukselle on tyypillistä lähestyä ruumista ruumiinkuvan (*body image*) käsitteen kautta. Ruumiinkuva määritellään kirjaimellisesti yksilön mielensisäiseksi, visuaaliseksi malliksi omasta ruumiistaan. Tarkastelun kohteena ovat

---

⁵ Fenomenologisesta näkökulmasta ruumis ymmärretään ennen kaikkea kokemuksellisenä. Keskeistä on pyrkimys päästä sisälle ihmisen subjektiiviseen kokemukseen, siihen, kuinka yksilö kokee ympäröivän maailman. (esim. Christodoulou 2010, 50) Fenomenologian perusajatuksena on oletus siitä, että ruumiin ulkoinen, fyysisyyteen pohjautuva analyysi ei riitä paljastamaan ruumiin ja tietoisuuden välistä yhteyttä. Fenomenologian edustajat ovat kritisoineet muun muassa kokeellisen tutkimuksen näkemyksiä liian ulkoisesta ruumiskäsityksestä, jossa ei kiinnitetä riittävästi huomiota ruumiiseen elollisena. Koska tämä tutkimus ei kohdistu naisten kokemuksiin, en käsittele tätä määritelmää tarkemmin fenomenologista ruumiskäsitystä.

ne havainnot, käsitykset ja asenteet, joita ihmisellä on ruumiistaan. (Baker & Gringart 2009, 977–979.) Osaksi ruumiinkuvaa voi joidenkin tutkijoiden mukaan määrittellä ruumiin arvostuksen (*body esteem*), jolla viitataan ruumiiseen kohdistuviin arvomäärittelyihin eli siihen, kuinka tyytyväinen yksilö on ruumiinsa ulkonäköön ja toimintaan. Ruumiin arvostus sitoo ruumiinkuvan itsetuntoon. (Kaminski & Hayslip 2006.) Jotkut kokeellisen tutkimuksen edustajat siis liittävät ruumiinkuvaan erilaisia psykologisia ja kognitiivisia ulottuvuuksia, kuten käsityksen itsestä (Blood 2005, 9). Tämä heijastelee mielenkiintoisella tavalla sitä, kuinka tutkijat yhdistävät ruumiillisuuden minuuteen. He näkevät ruumiinkuvan kertovan yksilön minuudesta jotakin olennaista, vaikka tämän luvun edetessä käy ilmi, että kokeellisen tutkimuksen käsitys ruumiista jättää varsin karkeasti huomioimatta naiset aktiivisena todellisuutensa muokkaajina.

Sylvia Bloodin (2005, 49) ja Shaun Gallagherin (2008, 272) mukaan kokeellisen tutkimuksen muodostama ruumiinkuva on joka tapauksessa eräs tavallisimmista ruumiillisuuden diskursseista, jonka avulla naiset määrittelevät itseään. Itsensä määrittelyllä viitataan siihen, että ruumiinkuvan käsite toimii naisten ajattelua ohjaavana mallina. Ruumiista puhutaan viittaamalla ruumiinkuvaan ja ruumis ymmärretään ruumiinkuvan käsitteen kautta. Blood näkee ruumiinkuvan käsitteen siirtyneen kokeellisen tutkimustiedon popularisoitumisen seurauksena ihmisten arkikäyttöön ohjaamaan naisten käsitystä omasta itsestään ja rakentamaan käsitystä normienmukaisesta vartalosta.

Ruumiinkuvan tutkimus on saanut alkunsa Pohjois-Amerikassa 1900-luvun puolivälin tienoilla. Tutkimukset perustuvat ihmisten ruumiistaan tekemiin havaintoihin koeolosuhteissa. Ne siis käsittelevät ihmisten visuaalista näkemystä ruumiistaan. Tutkijat päättelivät kyvyttömyyden nähdä oman ruumiin mitat realistisesti johtavan ruumiinkuvan häiriöön. He siis määrittelivät oikean tavan nähdä ruumis ja tämän vastineeksi väärän tavan, joka viittasi jonkinlaiseen viallisuuteen yksilön havaintokyvyssä. (Blood 2005, 5–8.) Kokeellista tutkimusta leimaa pyrkimys tarkkuuteen ja kontrolliin. Keskeistä tutkimuksessa on mittaaminen ja ruumiin ulottuvuuksien muokkaaminen mitattavaan muotoon. Tilastollinen analyysi on hyväksyttävä osa kokeellista tutkimusta. Pyrkimyksenä on muodostaa yleistettävää tietoa ruumiinkuvasta. (Blood 2005, 35.)

Naisten kokemuksia ikääntymisestä ruumiillisena kokemuksena on tutkittu melko kattavasti. Seuraavaksi tulen esittelemään joitakin tutkimuksia, jotka kuvaavat naisten kokemuksia erityisesti psykologisen diskurssin kautta. Nämä tutkimukset ovat esimerkki

tämän tutkimuksen konstruktionistisesta näkökulmasta poikkeavasta tutkimusotteesta, jossa ikääntymistä ja ruumiillisuutta on tarkasteltu ennen kaikkea sosiaalisesta ympäristöstään irrallisena, mielen sisäisenä kokemuksena. Kaikkiaan ruumiillisuuden tarkastelu ainoastaan yksilön subjektiivisena ominaisuutena on johtanut joiltain osin melko yksioikoisiin päätelmiin. Tutkimuksissa saatetaan nähdä yksilön ulkopuolinen todellisuus, mutta sille ei juuri anneta painoarvoa tutkimusasetelman rakentamisessa tai tulosten tulkinnassa.

Eräs kokeellisissa tutkimuksissa tehty päätelmä viittaa siihen, että ikääntyminen ja vanheneva ruumis eivät suoraan ole yhteydessä kielteiseen ruumiinkuvaan. Patricia Kaminskin ja Bert Hayslipin (2006) tutkimuksessa olennainen tekijä ikääntyvän ruumiinkuvan rakentumisessa oli itsetunto. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää sukupuolten välisiä eroja ruumiin arvostuksessa. Kehon arvostus oli jaettu ulkonäkökokemukseen ja toimintakyvyn kokemiseen. Tutkittujen miesten arvostus ruumistaan kohtaan väheni ikääntyessä. Sitä vastoin naisilla arvostuksessa ei tapahtunut muutoksia. Kaminski ja Hayslip (2006, 28) huomioivat kulttuurin asettamat ulkonäköpaineet, mutta päätyvät silti käsitykseen siitä, että hyvä itsetunto ennustaa parhaiten korkeata ruumiin arvostusta myöhemmässä iässä. Tutkijat päättelevät, että naiset jollain tavalla vapautuvat kulttuurin asettamista ulkonäköpaineista kuudenkymmenen ikävuoden jälkeen ja siksi heidän arvostuksensa kehoaan kohtaan ei ikääntyessä vähene.

Kielteistä ruumiinkuvaa on selitetty kokeellisissa tutkimuksissa eri tavoin. Useissa tutkimuksissa selitykset palautuvat yksilön psykologiaan. Niissä on siis keskitytty oletukseen siitä, että käsitys ruumiista syntyy yksilön mielen sisällä, kognitiivisissa rakenteissa. Vertaillen nuorten ja ikääntyvien naisten kokemuksia, Jennifer Bedford ja Shanthi Johnson (2006, 50) havaitsivat, että suurin osa kaikenikäisistä naisista kokee tyytymättömyyttä ruumiiseensa. Erityisesti paino on sekä nuorten että iäkkäämpien naisten huolenaihe. Laura Hurd Clarke (2000, 91) on myös kiinnittänyt huomiota naisten paino-uholiin. Hänen tutkimuksessaan ikääntyvät naiset hyväksyivät mieluummin rypyt ja ihon veltostumisen kuin ylipainon. Painonnousua naiset pitivät sellaisena muutoksena, johon pystyi vaikuttamaan. Maggie Saucier (2004, 422) esittää, että ikääntyvän naisen kielteinen ruumiinkuva on yhteydessä siihen, kuinka merkittävästi identiteetti on nuorempana rakentunut ulkoisen viehättävyyden varaan. Toisin sanoen nainen ottaa ikääntymisen aiheuttamat ruumiin muutokset raskaasti, mikäli nuorekas ulkomuoto on

ollut hänelle tärkeä nuoruudesta lähtien. Saucier painottaa yksilöllisiä ja nimenomaan yksilöpsykologisia eroja ruumiinkuvassa. Jotkut naiset eivät pidä ruumiinkuvaa tärkeänä itselleen, koska eivät välitä muiden mielipiteistä.

Kuten edeltä voi päätellä, kokeellisen tutkimuksen ruumiskäsitys sisältää useita kysymyksiä, joita on syytä tarkastella kriittisesti. Kritiikin ytimen muodostaa näkemys siitä, että kokeellinen psykologia on saanut aikaan kielteisiä merkityksiä, joita naisruumiiseen kulttuurissa liitetään ja sitä kautta muokannut naisten subjektiivista kokemusta kielteiseen suuntaan. Mielen ja ruumiin dualismia käsittelevässä kappaleessa edellä viitattiin kokeellisen tutkimuksen tapaan objektivoida naisruumis. Kokeellisen tutkimuksen ruumiinkuvan käsite nojaa enimmäkseen ulkonäön ja sen kokemisen pohjalle. (Blood 2005, 37.) Kokeellisessa tutkimuksessa ruumista tarkastellaan ulkopuolisen, useimmiten konkreettisesti miestutkijan silmin. Objektiajatteluun liittyy näkemys siitä, että naisten ruumiillisuus muodostuu osittain muiden katseiden kohteena olemisen tiedostamisesta. Naiset pyrkivät tarkkailemaan ruumistaan muiden silmin ja tavoittelemaan sosiaalisesti hyväksyttävää ulkomuotoa. Epäonnistuminen hyväksyttävän ulkomuodon saavuttamisessa voi johtaa ahdistuksen ja häpeän tunteisiin, sillä naisille on muodostunut vääristynyt usko siihen, että ruumis tulee muokata normienmukaiseksi. (Blood 2005, 37–38.) Objektivoinnin seurauksena naisten voi siis päätellä sisäistävän kulttuurisia ruumisnormeja. Näin kulttuurin asettamat vaatimukset rakentuvat osaksi ajatusmaailmaa siten, että nainen ei pysty erottamaan niitä omista ajatuksistaan.

Kokeellisen tutkimuksen voi nähdä vaikuttaneen voimakkaasti paitsi naisten tapaan tarkkailla ruumiistaan, myös siihen, millaisena naisruumis ymmärretään yhteiskunnassa. Bloodin (2005, 40–41) mukaan naisen ruumiiseen liitetään vahvasti ongelmallisuuteen liittyviä merkityksiä. Vuosikymmeniä jatkuneet ruumiinkuvan ongelmiin keskittyneet tutkimukset ovat tuottaneet tietoa, joka on siis osaltaan siirtynyt osaksi kulttuuria. (Blood 2005, 5.) Kulttuurisena oletuksena on tietynlainen ruumisnormi, johon naisten tulee pyrkiä.

Alun perin kokeellinen tutkimus tarkasteli enimmäkseen ruumiinkuvaan liittyvästä ahdistuksesta kokevia naisia, kuten syömishäiriötä sairastavia. Vuosikymmenten aikana oletus vääristyneestä ruumiinkuvasta on säilynyt ennallaan, mutta käsittelyn kohteena on ainoastaan kliinisesti sairaiden sijaan kaikki naiset. Voidaan puhua naisruumiin patologisoinnista. (Blood 2005, 40–41.) Patologisointi liittyy ilmiönä siihen, että ruumiin

havainnointi on siirtynyt koskemaan ”tavallisia” naisia, ikään kuin kaikkia naisia vai-
vaisi jokin ruumiissaan. Aikaisemmin epänormaaliksi mielletty toiminta on siis norma-
lisoitu. Naisten oletetaan tekevän havaintoja ruumiistaan.

Patologisointiin liittyen, ruumiinkuvan käsittely on siirtynyt tieteelliseltä kentältä julki-
seen ympäristöön (Blood 2005, 18). ”Ongelmaruumis” on siis tietyllä tavalla populari-
soitunut. Tyytymättömyys ruumiiseen on muodostunut ikään kuin osaksi naiseutta. On
osa kulttuurista normistoa olla tyytymätön ruumiiseensa. Popularisoitumista kuvastaa
myös se, että kokeellisen psykologian teorioita on alettu pitää yleisesti hyväksytyinä
totuuksina. Oletuksena niissä on, että naisen ongelmat kehonkuvansa suhteen johtuvat
ongelmista hänen ajattelussaan tai mielessään. Koska viallisen ruumiinkuvan syiden
oletetaan sijaitsevan yksilön mielen sisällä, uskotaan myös ratkaisun viallisuuteen löy-
tyvän yksilöstä itsestään. Tässä yhteydessä kokeellisen tutkimuksen edustajat tunnusta-
vat yksilön ulkopuolisen todellisuuden ja hatarasti myös ruumisnormien olemassaolon.
He kuitenkin palauttavat naisen ongelmat yksilöön itseensä, sillä ruumiinkuvan ongel-
mat nähdään naisen henkilökohtaisena kyvyttömyytenä vastustaa sosiaalista ympäristöä.
(Blood 2005, 41, 118.)

2.3.2 Feministinen ruumiillisuuden tutkimus

Feministinen tutkimus on lähes koko olemassaolonsa ajan rakentunut voimakkaasti
ruumiillisuuden ympärille. On osittain feministitutkijoiden ansiota, että ruumiillisuus on
noussut yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen mielenkiinnon kohteeksi (Sarpavaara 2004,
42). Feministitutkijoiden ruumiskäsitykset eivät kuitenkaan muodosta erityistä, omaa
teoriakokonaisuuttaan, vaan ymmärrys ruumiista on rakentunut useiden yhteiskuntatie-
teissä vaikuttaneiden viitekehysten muovaamana. Ruumiskäsitykseen ovat vaikutta-
neet esimerkiksi fenomenologia ja sosiaalinen konstruktioismi.

Feminismiliikkeen historian yhteydessä puhutaan yleisesti kolmesta feminismin aallos-
ta, joita kutakin kuvaa omanlaisensa ymmärrys sukupuolten asemasta yhteiskunnassa
(ks. esim. Budgeon 2011). Alkuaikojen eli niin kutsutun ensimmäisen aallon feministit
1800-luvulla keskittyivät naisten kansalaisyhteisöihin. Toiseksi feminismin aalloksi voi-
daan kutsua 1960- ja 1970 -luvuilla nousutta tasa-arvoliikettä. Toisen aallon feministit
näivät ruumiillisuuden tutkimuksessa keskeisenä naisen oman kokemuksen. Subjektii-

viseen kokemukseen keskittyminen muuttui kuitenkin arveluttavaksi ja puutteelliseksi lähestymistavaksi yhteiskuntatieteiden kielellisen käänteän myötä. Feminismin kolmas aalto asettuu yhteiskuntatieteiden myöhäismoderniin vaiheeseen, jonka yhtenä piirteenä voidaan pitää konstruktionistista ajattelua. Sosiaalisen konstruktionismin seurauksena naisen henkilökohtaista kokemustakin voitiin pitää diskursiivisena konstruktiona. Myöhäismodernia näkemystä vastaan ovat jääneet taistelemaan feministiterveysaktivistit, joiden näkemykset perustuvat edelleen naisten henkilökohtaiselle kokemukselle ruumiistaan. Kathy Davis (2007, 53–54) erottaakin feministisen terveysaktivismiteorian muista tämän aikakauden feministisistä ruumiskäsityksistä.

Davis (2007, 52–53) esittää kaksi toisistaan eroavaa näkökulmaa, joita feministit ovat perinteisesti käyttäneet viitatessaan ruumiiseen. Ensimmäisessä näkökulmassa keskitytään naisten ja miesten fyysisiin eroihin. Näkökulman mukaan naisten ja miesten väliset biologiset erot ovat syynä sukupuolten väliselle epätasa-arvolle. Naiset synnyttävät ja ovat fyysisesti heikompia, mikä on johtanut miesten ylivaltaan. Tämän näkemyksen johtopäätöksenä on se, että ruumis tulisi unohtaa pyrkimyksissä parantaa naisten asemaa. Toinen näkökulma viittaa edellä mainittujen feministiterveysaktivistien fenomenologiseen lähestymistapaan. Tämän argumentin mukaan ruumiillisuutta ei missään tapauksessa tulisi ohittaa tasa-arvokeskusteluissa, vaan sukupuolten välisiä ruumiillisia eroja tulisi päinvastoin korostaa, jotta naisen ruumis saisi ansaitsemaansa arvostusta.

Katariina Kyrölä (2006, 156) tuo joukkoon kolmannen ja uusimman feministitutkijoiden näkökulman ruumiiseen. Sen mukaan edellä mainittujen argumenttien ongelmana on jo aiemmin käsitelty mieli-ruumis-dualismi, joka tulisi tämän näkemyksen mukaan sivuuttaa. Davisin (2007) mukaan feministiteoreetikoiden ensimmäisiä oivalluksia oli ymmärtää biologisen eli materiaalisen ruumiin ja sosiaalisen ruumiin ero. Kyrölän esittelemässä kolmannessa näkemysvaihtoehdossa yhdistyy materiaallinen ja sosiaalinen ruumis, sillä siinä ruumis ymmärretään sekä biologisena että kulttuurisena. Ruumis on siis tämän näkemyksen mukaan materiaa, mutta siihen kohdistetaan kulttuurin kautta merkityksiä.

Feministinen kiinnostus ruumiiseen ei siis kohdistu pelkkään subjektiiviseen kokemukseen, eikä ruumiiseen biologisena kokonaisuutena. Sen sijaan nykyisissä käsityksissä yhdistetään biologiset ja sosiaaliset ruumiskäsitykset, huomioiden myös kokemuksellinen osuus. Biologian katsotaan tuovan paitsi mahdollisuuksia, myös ruumiillisia rajo-

tuksia. Uuteen feminismiajatteluun on vaikuttanut voimakkaasti muun muassa Michel Foucault'n näkemykset, jotka keskittyvät ruumiiseen diskursiivisena, kulttuurisena tuotteena. (Davis 2007, 53–54; Kyrölä 2006, 169–161.)

Feministisissä näkökulmissa naisen ruumis nähdään ennen kaikkea vallan välineenä tai kohteena. Ruumiillisuus on suorassa yhteydessä naisen sosiaaliseen arvoon ja oletuksena on, että ulkonäön avulla nainen voi saavuttaa valtaa (esim. Clarke 2000, 81). Susie Orbach on tutkinut naisten ruumiillisuutta 1970-luvulta alkaen. Tarkastelussa keskeinen käsite on tietoisuuden lisääminen, jolla Orbach viittaa naisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa nousevaan ymmärrykseen siitä, että ruumiillisuus on yhteydessä naisten epätaasa-arvoiseen sosiaaliseen asemaan. Jatkuva ruumiin tarkkailu ja esimerkiksi hoikkuteen pyrkiminen eivät ole synnynnäisesti naisille ominaisia, vaan naiset on sosiaalistettu ajattelemaan ulkonäköään. (Orbach 1988, ref. Blood 2005, 43–44.)

Ikääntyvien naisten ruumiillisuutta käsittelevän tutkimuksen alkuhahmoina voidaan pitää nimenomaan feministitutkijoita. Esimerkiksi Clarke (2011, 19) nostaa esille Simone de Beauvoirin, joka vertaili ikääntyvien naisten ja miesten ruumiillisuutta teksteissään jo 1940-luvulla. Clarcken mukaan huoli ikääntyvien naisten ruumiillisuuteen kohdistuva huoli on kasvanut tasaisesti de Beauvoirin ajoilta tähän päivään. Kyrölä (2006, 157) mukaan etenkin naiset ovat kulttuurissa tuotettujen ruumisnormien kohteena, toisin sanoen siis vallankäytön kohteena. Nita Mary McKinley (2002) ja Raija Julkunen (2003) ovat tutkineet ikääntyviä naisia ja puhuvat ruumistietoisuudesta (*objectified body consciousness*), jossa keskeistä on oman ruumiin tarkkailu. Naiset pyrkivät näkemään ruumiinsa muiden silmin ja tavoittelemaan muiden silmissä hyväksyttävää ulkomuotoa. Kyvyttömyys saavuttaa hyväksyttävä ulkomuoto voi johtaa häpeän ja ahdistuksen tunteisiin, sillä naisille on muodostunut vääristynyt usko siihen, että ruumista voi ja tulee muokata loputtomiin. Ruumistietoisuuteen liittyy tarkkailun lisäksi kulttuuristen ruumisnormien sisäistäminen. Kulttuurin asettamat vaatimukset rakentuvat osaksi ajatusmaailmaa siten, että nainen ei pysty erottamaan niitä omista ajatuksistaan (McKinley 2002, 56–57).

Eräs feministinen argumentti liittyy heteroseksuaalisiin normeihin. Heteroseksuaaliset normit viittaavat patriarkaaliseen valtaan, jossa esimerkiksi ruumisnormit rakentuvat mieslähtöisten ihanteiden pohjalle. Esimerkiksi Julie Winterichin (2006) tutkimustulokset tukevat näkemystä heteroseksuaalisista ruumisnormeista. Winterich on haastatellut

46–71-vuotiaita naisia. Tutkimuksessa naiset keskittyivät kuvaamaan kehonsa ulkoisia muutoksia sen sijaan, että puhuisivat sisäisistä muutoksista kuten vaihdevuosisien aiheuttamista oireista. Yli kolmasosa Winterichin (2006, 5) haastattelemista naisista oli homoseksuaaleja. Tulosten perusteella naiseuden ja ruumiin kokeminen liittyvät läheisesti heteroseksuaalisiin kauneusnormeihin. Sekä hetero- että homoseksuaalit naiset puhuivat haastatteluissa ulkonäöstään ja kehostaan, mutta heteroseksuaalit olivat homoseksuaaleja enemmän huolissaan ikääntymisen aiheuttamista ulkonäkömuutoksista kuten painon noususta. Heteronaisten puheissa korostuivat ulkonäkö, naisellisuus ja kauneus. Naiset arvostelivat eniten niitä kehonosiaan, jotka koetaan kulttuurissa seksuaalisiksi. Häiritseviksi koettuja kehonosia olivat muun muassa reidet, takapuoli ja vatsa. Useat haastatellut heteronaiset kokivat häiritsevänä sen, että heidän puolisonsa kommentoivat ja kritisoivat esimerkiksi naisten lihomista. Osa näistä naisista kuitenkin hyväksyi puolison kommentoinnin, vaikka tunsivatkin itsensä epäviehättäväksi kommentoinnin seurauksena. (Winterich 2006, 10.)

Teoreettisella tasolla heteroseksuaalisia normeja on käsitelty Judith Butler, jonka mukaan sukupuolijärjestelmä on itsessään sosiaalinen rakennelma, jota ylläpidetään toistamalla sukupuolille ominaista käyttäytymistä. Järjestelmä perustuu heteroseksuaalisiin normeihin. Butler näkee jaon sosiaaliseen ja biologiseen sukupuoleen kyseenalaisena, sillä myös biologiaan pohjautuva jako naisiin ja miehiin on lopulta sosiaalisesti rakennettu. (Butler 1993, ref. Weinberg 2012, 148–149.) Butlerin näkemykset lähestyvät sosiaalisen konstruktionismin diskursiivista ruumiskäsitystä, jota tulen käsittelemään seuraavaksi.

2.3.3 Diskursiivinen ruumis

Diskursiivisella ruumiilla viitataan yksinkertaisimmillaan kielen rakentamaan ruumiiseen. Ruumis nähdään kulttuuristen, historiallisten ja sosiaalisten kytkösten muovaamana ja tuottamana. Ymmärrys ruumiista muodostuu siis erilaisista diskursseista eli tavoista puhua ruumiista. Diskursiivinen ruumiskäsitys asettuu konstruktionistiseen viitekehukseen, jolla tarkoitetaan laajasti todellisuuden näkemistä vuorovaikutuksessa tuotettuna (esim. Sarpavaara 2004).

Diskursiivisia näkemyksiä on kritisoitu siitä, että niissä ruumiin materiaalista olemusta ei huomioida riittävästi, vaan tarkastelu keskittyy ainoastaan tulkintoihin, merkityksiin ja sanoihin. Ruumiin biologista tai materiaalista olemassaoloa ei kuitenkaan diskursiivisesta näkökulmasta kielletä, vaikka huomion kohteena ovatkin ne sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuneet merkitykset, jotka kohdistuvat ruumiiseen. Biologisuuden huomiointi ei vähennä diskursiivisen tarkastelun arvoa, sillä lopulta myös ymmärrys biologiasta palautuu diskursseihin. Biologista ruumista voidaan nimittäin pitää sosiaalisesti tuotettuna, sillä käsitys biologisesta ruumiista on kulttuurin rakentama. Se, millaisena biologisena kokonaisuutena ruumiin ymmärrämme, on sidoksissa muun muassa normeihin. (Kyrölä 2006, 159–160.) Bryan Turner (2008, 11–12) viittaa ruumiiseen paitsi kulttuurisesti ja sosiaalisesti, myös historiallisesti rakentuneena. Hänen mukaansa käsitys esimerkiksi anatomisesta rakenteesta on muuttunut historian aikana ja muutoksen voi todeta lukemalla ihmisruumiista kertovia historiallisia tekstejä.

Michel Foucault on eräs keskeisimmistä teoreetikoista, joka on määritellyt ruumiin diskurssien tuotteeksi. Foucault'n näkemyksissä valta on keskeinen käsite, sillä hänen mukaansa ruumis on diskursiiviseen valtaan sidottu. Diskursiivinen valta ei viittaa ihmisten välisiin hierarkioihin, vaan Foucault'n käsitys vallasta perustuu siihen, että valtaa on kaikilla, kaikkialla ja se imeytynyt ihmisten ajatteluun ja sitä ylläpidetään kielen avulla. Ihmiset siis hallitsevat ja pitävät kurissa itse itseään. Foucault uskoo ruumiin olevan täysin sosiaalisesti tuotettu. Itsensä hallitsemiseen liittyy myös ruumiin tarkkailu ja hallinta. (Foucault 1990, ref. Blood 2005, 47–52.) Ruumista voidaan pitää vallan ja kohteen välisenä kytköksenä. Sosiaalinen ympäristö siis ikään kuin piirtyy vallan kohteena olevaan ruumiiseen. Alan Petersen (2007, 7–10) esittelee Foucault'n näkemyksiä ja puhuu biovallasta (*bio power*). Foucault käytti biovalta-termiä viitatessaan ihmisen biologian hallintaan ja ruumiin kontrollointiin. Biovalta on olennainen osa nykyaikaista kontrolliyhteiskuntaa ja se liittyy lääketieteellisen tiedon lisääntymiseen. Elämää pyritään hallitsemaan hankkimalla tietoa ja nämä hallintapyrkimykset ovat kontrolliyhteiskunnassa siirtyneet osaksi yksilöiden ajattelua. (Foucault 1977, ref. Petersen 2007, 7–10; Turner 2008, 36–37.)

Diskursiivisesta näkökulmasta esimerkiksi edellä käsitellyn kokeellisen tutkimuksen ruumiinkuvan voi nähdä yhtenä diskurssina, joka osaltaan tuottaa sosiaalista todellisuutta ja jonka kautta ruumista tarkastellaan (Blood 2005, 48–49). Ruumiinkuva on siis so-

siaalisesti tuotettu konstruktio, joka ei viittaa mihinkään konkreettiseen. Se on muodostunut joksikin todelliseksi kielen kautta. Kokeellisen tutkimuksen edustajat taas näkevät ruumiinkuvan todellisena, stabiilina ja yksilön mielensisäisenä rakenteena (Blood 2005, 60). Tapa ymmärtää todellisuus onkin yksi merkittävä eroavaisuus diskursiivisten ja muiden näkökulmien välillä. Diskursiivisten näkemysten oletuksena on, että ei ole olemassa mitään absoluuttisia totuuksia, joita voisi ruumiin tutkimuksen avulla löytää (Blood 2005, 62). Tavoitteena on pyrkiä tavoittamaan niitä kielenkäytön tapoja, joilla ruumiillisuutta kuvataan ja rakennetaan.

3 IKÄÄNTYMINEN MYÖHÄISMODERNISSA YHTEISKUNNASSA

3.1 Näkökulmia ikään ja ikääntymiseen

Edellisessä luvussa käsittelin myöhäismodernia ruumiillisuuden tutkimusta ja sivusin kolmea toisistaan eroavaa näkökulmaa ruumiiseen. Ruumiillisuuden lisäksi ikääntyminen on yksi tutkielman keskeisistä käsitteistä, joten siihen liittyvää teoriataustaa on aiheellista käsitellä seuraavaksi. Käsillä olevan luvun aiheena on ikääntyminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Aloitan aiheen esittelyn määrittelemällä erilaisia ikäkäsityksiä, joista voidaan puhua ikään liittyvinä merkitysmaailmoina.

Ikään liittyvät teemat voidaan karkeasti nähdä kolmen erilaisen merkitysmaailman kautta. Jay Ginn ja Sara Arber (1995, 5–12) ovat määritelleet nämä merkitysmaailmat kronologiseksi, fyysiseksi ja sosiaaliseksi, joista jälkimmäinen on olennaisin tässä tutkielmassa. Ikääntymisen ymmärtäminen kronologisen ikäkäsityksen kautta tarkoittaa iän tarkastelua elettyinä vuosina. Kronologinen ikäkäsitys liittyy useimmiten yhdessä sovituihin käytäntöihin ja on siten välttämätön esimerkiksi yhteiskunnallisten instituutioiden, kuten eläkkeen kannalta. Muun muassa Lorraine Greenin (2010, 174–175) ja Jan Baarsin (2009) mukaan kronologista ikää painotetaan liikaa länsimaissa. Länsimaissa ikä määrittää voimakkaasti sitä, millaiseksi yksilö itsensä kokee ja miltä hän vaikuttaa muiden silmissä. Joissakin länsimaista poikkeavissa kulttuureissa ihmiset eivät välttämättä ole edes tietoisia numeraalisesta iästään.

Fyysisen ikäkäsityksen kautta voidaan tarkastella kehon biologista ikääntymisprosessia. Fyysinen ikääntyminen pohjautuu siis biologiaan ja viittaa kehon toimintakyvyn heikkenemisen objektiiviseen tutkimiseen. (Ginn & Arber 1995, 5–12.) Etenkin naisia koskevaa ikääntymistutkimusta on kritisoitu siitä, että se keskittyy tarkastelemaan ikääntymistä puhtaasti lääketieteellisenä eli biologisena ilmiönä. Lääketieteessä ikääntyvä ruumis nähdään patologisena ja ongelmallisena. Sitä vastoin nuori ruumis edustaa normaaliutta ja terveyttä. Mike Hepworth (2003, 89–90) suhtautuu kriittisesti biologisiin malleihin. Hänen mukaansa ikääntymisen näkeminen patologisena ilmiönä on johtanut siihen, että ikääntyvän ruumiin ja nuoren ruumiin välille tehdään liian suurta eroa. Ikääntyvä ruumis symboloi kuolemaa ja rappeutumista, ollen eräänlainen oirekimppu lääketieteen näkökulmasta.

Kronologisen ja fyysisen ikäkäsityksen lisäksi ikääntymistä voidaan tarkastella sosiaalisen merkityksimaailman kautta. Sosiaalisen iän voi ymmärtää laajasti siten, että se rakentaa ikään kuin raamit kronologiselle ja fyysiselle vanhenemiselle. Sosiaalinen ympäristö siis luo kehykset sille, kuinka ihmisen kronologinen ja fyysinen ikääntyminen kulkevat eteenpäin. Erityisesti yhteiskuntatieteissä on ollut tapana puhua sosiaalisesta ikääntymisestä, jolloin ikääntyminen ymmärretään osana yhteiskuntaa, sosiaalisessa ympäristössä tapahtuvaksi. Tämä ympäristö vaikuttaa keskeisesti siihen, millaiseksi vanheneminen yhteiskunnassa rakentuu. (Jyrkämä 2001b, 276.)

Sosiaalinen ikä viittaa siis ajatukseen siitä, että ikä on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentunut (Ginn & Arber 1995, 7). Ikään liitetään kulttuurisella tasolla normeja ja odotuksia esimerkiksi siitä, kuinka tietynikäisen tulisi elää ja miltä hänen tulisi näyttää (Moen & Spencer 2005, 127). Ikään liitettyjen merkitysten avulla yksilö voi rakentaa identiteettiään ja peilata sitä, elääkö hän ikäiselleen tyypillistä elämää. Ikä on siis itsensä määrittelyn ja luokittelun keino, vastaavalla tavalla kuin esimerkiksi sukupuoli. Toisaalta iän avulla voimme myös määritellä ja luokitella muita ihmisiä. Sosiaalinen ikä rakentuu myös historiallisen kontekstin ympärille. Moen ja Spencer (2005, 128) puhuvat sosiaalisen ikäkäsityksen lisäksi sosiaalisesti rakentuneesta elämäntavasta, jolla tarkoitetaan elämäntavan rakentuvan eri aikakausina erilaisista merkityksistä ja tulkinnoista, jotka ohjaavat sitä.

Baars (2009, 3-5) käsittelee ikääntymistä kulttuurisena ilmiönä ja pohtii sitä, kuinka ihmistä aletaan kutsua ikääntyväksi tai ikääntyneeksi hänen saavuttaessaan tietyn kronologisen iän, vaikka tämän iän saavuttamisen yhteydessä ei tapahdu mitään äkillistä biologista vanhenemista. Baars on sitä mieltä, että ikääntyminen on niin moniulotteinen prosessi, että sitä ei voi palauttaa numeroihin eli kronologiseen ikäkäsitykseen. Pirjo Nikanderin (1999, 28–30) mukaan kronologisen iän merkitys onkin vähenemässä ja ikävaiheiden pituus riippuu aiempaa enemmän yksilöllisistä valinnoista. Niin ikään Jyrki Jyrkämä (2001b) viittaa muuttuviin merkityksiin ja puhuu murroksessa olevasta vanhuudesta. Tähän murrokseen liittyy myös tiettyä ristiriitaisuutta, jonka Jyrkämä (2001b, 269) yhdistää ikääntyvien joukon voimakkaaseen heterogeenisuuteen. Asiayhteyksistä riippuen puhutaan toisaalta heikkenevistä ja sairaista ikääntyvistä tulevaisuuden uhkana, toisaalta esimerkiksi mediassa hehkutetaan ikääntymisen vapautta ja mahdollisuuksia.

Kaiken kaikkiin naisia käsittelevän ikääntymistutkimuksen sosiaalinen ja kulttuurinen näkökulma näyttää jääneen biologisten ja psykologisten tarkastelutapojen varjoon. Etenkin lääketiede on hallinnut ikääntymisen tutkimusta, vaikka 2000-luvulla sosiaali-tieteiden asema tutkimuksessa onkin parantunut (Green 2010, 175). Lääketieteellisten mallien tapaan psykologiassa ikääntyminen näyttäytyy kielteisenä ilmiönä, rappeutumi-sena ja kuolemaan johtavana heikkenemisenä. Psykologisissa tutkimuksissa on hyödyn- netty lääketieteellistä tietoa tutkimalla esimerkiksi ikääntyneiden aivoperäisiä muutok- sia ja niiden seurauksia kognitiivisille kyvyille (Green 2010, 181–183). Monessa psyko- logisessa teoriassa naisen ikääntymistä leimaavat luopuminen entisistä hoivarooleista ja siitä seuraavat tyhjyyden tunteet (Kangas & Nikander 1999, 14–16).

Tässä tutkielmassa ikääntyminen nähdään ennen kaikkea sosiaalisen merkitysmaailman kautta. Ikääntymisen katsotaan rakentuvan niistä käsityksistä ja tulkinnoista, joita siihen kulttuurissa kohdistetaan. Seuraavaksi jatkan ikääntymisen pohdintaa ottamalla käsitte- lyyn yhden myöhäismodernin ajan tuotteena syntyneen ikäjakson, kolmannen iän.

3.2 Kolmas ikä myöhäismodernin ajan tuotteena

Kuten edellä on käynyt ilmi, ihmisen ikään liitetään aina kulttuurisesta ja historiallisesta kontekstista riippuen erilaisia merkityksiä. Ikään kohdistuvat kulttuuriset tulkinnat uu- siutuvat ja muuttavat muotoaan eri konteksteissa. Phyllis Moen ja Donna Spencer (2005, 128) käyttävät esimerkkinä nuoruutta kuvatessaan ikään liitettyjen tulkintojen uusiutumista. Nuoruus on rakentunut osaksi sanavarastoamme vasta viimeisen vuosisa- dan aikana. Vastaavalla tavalla käsite kolmas ikä on tullut tarpeelliseksi vasta viimeisten vuosikymmenten aikana.

Myöhäismodernin aikakauden ilmiönä voidaan pitää aiemmin tarkasti määriteltyjen ikävaiheiden muuttumista ja sulautumista yhteen. Viimeisten vuosikymmenten aikana erityisesti ihmisten vanhenemiseen kulttuurisella tasolla liitetyt merkitykset ja tulkinnat ovat muuttuneet voimakkaasti. (Rubinstein 2002, 30.) Ikääntymiseen liitetyt merkityk- set ovat moninaistuneet muun muassa sen vuoksi, että aikuisuuden ja vanhuuden välillä ei ole enää tarkkoja rajoja. Ei ole enää itsestään selvää iän perusteella määritellä, kuka on vanha ja kuka ei. Eliniän pidentyessä vanhuus alkaa aiempaa myöhemmin ja vastaa- vasti keski-ikä pitenee. Aikuisuuden ja vanhuuden välimaastoon on tullut aiheelliseksi

nimetä uusi ikävaihe, kolmas ikä. (Nikander 1999, 28–30) Varsinaiseen vanhuuteen liitetyt määritelmät eivät enää kuvaa keski-ikä ohittaneita alle 70-vuotiaita. Eläkeikää lähestyvä tai vastikään eläkkeelle jäänyt henkilö ei siirry suoraan aikuisuudesta vanhuuteen.

Robert Rubinstein (2002, 30–32) tarkastelee kolmatta ikää sekä yksilöiden että yhteiskunnan näkökulmasta. Hänen mukaansa kolmas ikä näyttäytyy länsimaisille yksilöille vapauden aikana. Kolmanteen ikään liitetään mielikuvia vapaudesta ja valintojen mahdollisuuksista, sillä ikävaiheen edustajien aktiivinen työelämä on päättymäisillään, lapset ovat aikuisia ja terveydentila on vielä hyvä. Yhteiskunnan näkökulmasta ja teoreettisen ajattelun kautta kolmannen iän voi katsoa symboloivan individualistiselle aikakaudelle tyypillisiä minuuden rakennusprojekteja (*project of self construction*). Rubinstein (2002, 30–32) ja Karppinen (1999, 154–156) lainaavat Anthony Giddensin näkemyksiä refleksiivisestä minuudesta, jonka kautta myös kolmatta ikää voidaan tarkastella. Refleksiivisen minuuden piirteenä on ihmisten jatkuva tarve rakentaa ja huoltaa minuuttaan erilaisten elämänvalintojen kautta. Kolmannen iän katsotaan ajavan yksilöä juuri valintojen eteen, joten ikävaihetta voidaan pitää tyypillisenä myöhäismodernin yhteiskunnan tuotteena.

Nikanderin (1999, 29–30) mukaan ikääntymisen merkitysmaailman muuttumista on mielenkiintoista seurata erityisesti naisten kohdalla, sillä perinteisesti naisten ikääntymiseen liitetyt asenteet ovat olleet voimakkaita ja joiltain osin kielteisiä. Esimerkiksi kolmanteen ikään yhdistetään toisaalta myönteisiä merkityksiä, kuten edellä mainitut vapaus ja valintojen mahdollisuudet. Toisaalta kolmas ikä kuvautuu kulttuurin valossa ambivalenttina. Beverley Skeggs (2005, 973–974) puhuu individualismin pakosta viitaten aikakauden asettamaan yksilöllisyyden pakkoon. Ihmiset ovat ikään kuin pakotettuja erottautumaan ja rakentamaan itselleen mieluinen elämä. Skeggsin kuvaama individualismin pakko luo erityiset puitteet juuri kolmatta ikää edustaville, sillä ikäryhmä kohtaa muutoksia elämässään jo yhteiskunnan rakenteiden luomana. Aktiivisen työuran päättyminen, mahdolliset muutokset asumis- ja perheolosuhteissa ohjaavat jo itsessään elämänvalintojen pohdintaan. Kulttuurin vaatimus yksilöllisiin ja erottuviin valintoihin korostaa entisestään kolmatta ikää edustavien tarvetta pohtia itseänsä ja elämäänsä. Seuraavaksi siirryn tarkastelussa kulttuuristen merkitysten tasolta arkikäytäntöjen tasolle,

esittelemällä naisten ikääntymiseen liittyviä asenteita. Käsittelen siis seuraavaksi naisiin kohdistuvaa ikäsyryntää.

3.3 Naisiin kohdistuva ikäsyryntä

Ikäsyryntä eli ageismi viittaa ikääntyviin henkilöihin kohdistuvaan rasismiin ja stereotyyppioihin. Ikäsyryntä on merkittävä osa ikääntyneiden kokemuksia ja sitä pelätään jo aikuisuuden aikana, ennen varsinaista ikääntymistä (Tulle 2008). Toni Calasantin (2005, 1) mukaan ikäsyryntä eroaa kahdella tavalla muista syrjinnän muodoista. Ensinnäkin fyysinen ikääntyminen koskee kaikkia ihmisiä. Jokainen siis ikääntyy väistämättä. Toiseksi ikäsyryntän toteuttajana on koko kulttuuri eli ketään ei voi yksilöidä ikäsyryntäjäksi. Ikääntymiseen kohdistuvat kielteiset asenteet omaksutaan jo lapsena. Tästä seuraa se, että ikäsyryntän toteuttajat ja syrjinnän kohteet ovat samaa joukkoa. Voisi ajatella, että syrjimme itse itseämme.

Ilka Kangas ja Pirjo Nikander (1999, 9) puhuvat naisista sekä ikäsyryntän uhreina että aikaansaajina. Naiset siis arvioivat itsensä lisäksi myös muita naisia kielteiseen sävyyn, tunnistamatta toimintaansa varsinaiseksi ikäsyryntäksi. Näin he kuitenkin uusivat naisiin kohdistuvia kielteisiä asenteita ja sitä kautta syrjintää. Naisten itsensä toteuttama ikäsyryntä välittyy myös Clarcken (2011, 109–118) tutkimuksesta, jonka keskiössä olivat ikääntymisen ja ruumiillisuuden teemat. Clarke haastatteli ikääntyviä naisia ja selvitti heidän näkemyksiään median roolista ikääntymiskokemuksessa. Useat naiset pitivät median esittämiä naisruumiita naurettavina, liian hoikkina tai epänormaaleina. Vaikka naiset puheessaan vastustivat median esittämiä hahmoja, löysivät he kuitenkin ihannevertalotyyppinsä juuri mediassa esiintyvien julkisuuden henkilöiden joukosta. Naiset kokivat median ruumisnormit ahdistavina, mutta silti seurasivat mediaa ja poimivat sieltä ihanteita. Eräs Clarcken (2011, 112) tekemä huomio liittyy naisten mainitsemien ihannevertaloiden edustajien ikään. Naisten huomio kiinnittyi nuoriin naisiin. Iäkkäät naiset eivät nimenneet iäkkäiden mediassa esiintyvien naisten vartaloita ihanteellisiksi. Haastatellut naiset saattoivat myös nimetä ikääntyvät mediahahmot epätoivoisiksi ja todeta heidän menettäneen uskottavuutensa. Naiset kritisoivat ikääntyvien julkisuuden henkilöiden pyrkimyksiä ylläpitää nuorekas ulkonäkö.

Vääristyneet uskomukset ja käsitykset vaikuttavat ikäsyrynnän kehittymiseen. Joel Sneed ja Susan Krauss Whitbourne (2005, 376–377) esittelevät ikääntyviin kohdistuvia stereotyyppioita. Eräs yleinen vääristynyt käsitys on se, että ikääntyneet olisivat kognitiivisilta kyvyiltään heikkoja. Ikääntyvää ihmistä saatetaan pitää hauraana, puolustuskyvyttömänä ja muista ihmisistä riippuvaisena. Käsitys on kuitenkin ristiriidassa ikääntyvien omien kokemusten kanssa. Winterichin (2006) mukaan ennakkoluuloihin liittyy se, että jokaisen ikääntyvän ajatellaan kokevan ruumiinsa samalla tavalla. Oletetaan siis, että ikääntyminen vaikuttaisi kaikkiin saman kaavan mukaan. Ikääntyvien ja ikääntyneiden määrä on kuitenkin niin suuri, että heitä ei voida pitää yhdenmukaisena, homogeenisenä ryhmänä pelkästään kronologisen iän perusteella (esim. Green 2010, 174–175).

Ikääntyviin naisiin kohdistuvat kielteiset stereotyyppiat koskevat erityisesti naisten ulkoista olemusta. Mary Gergen (2009) on tarkastellut naisten ikääntymiseen liitettyjä kielteisiä stereotyyppioita ja niistä aiheutuvia seurauksia. Ikääntyvä nainen nähdään joko epäviehättävänä tai joissakin tilanteissa häntä ei edes huomata. Muun muassa Barbara Flood (2009) on tutkinut naisten kokemuksia. Naiset tulivat toistuvasti kohdelluksi näkymättöminä eli heidän läsnäoloaan ei huomattu sosiaalisissa tilanteissa. Syrjintä voi johtaa siihen, että syrjinnän kohde omaksuu väärän kohtelun mukaisen minäkuvan. Naiset siis määrittävät itsensä huonon kohtelun arvoiseksi. Gergen puhuu positiivisesta ikääntymisestä (*positive ageing*) pohtiessaan ratkaisuja negatiivisten mielikuvien selättämiseksi. Sosiaalinen konstruktionismi tarjoaa Gergenin mukaan näkökulman positiivisen ikääntymisen luomiseksi. Koska olemme itse luoneet ikääntymiseen liitettävät kielteiset merkitykset, voimme myös toimia tietoisesti muuttaaksemme niitä. (Gergen 2009, 255–256.)

3.4 Naisen ikääntyminen ja kulttuurin asettamat ruumisnormit

Naisen ruumiin kulttuurinen merkitys näyttää rakentuvan ennen kaikkea nuoren ruumiin ympärille. Siksi ikääntymisen voi katsoa voimistavan kulttuurisia ruumisnormeja⁶. Lau-

---

⁶ *Normeilla* tarkoitetaan tässä sitä, mitä yhteiskunta pitää hyväksyttävänä ja luonnollisena. Kyrölä (2006, 157–158) näkee ruumisnormit yksilöiden sisäistämänä kehyksinä, joiden sisälle ruumiit pyritään asettamaan. Kehykset ovat erilaiset esimerkiksi naisten ja miesten välillä. Olennaista on se, että kehysten eli normien ulkopuolella jäävä ruumis näyttäytyy sairaana, koomisena tai epäluonnollisena, kontekstista riippuen.

ra Hurd Clarke (2001, 441), Alex Dumas (2012, 380) ja Maggie Saucier (2004) viittaavat naisten ikääntymisen kaksoisstandardiin, jolla tarkoitetaan sitä, että ikääntyvä nainen kohtaa paineita sekä sukupuolensa että ikänsä vuoksi. Kärjistäen voi sanoa, että miehillä on lupa vanheta, naisilla on velvollisuus pitää vanhenemisensa kurissa. Naisten vanhenemista arvostellaan siis miehiä voimakkaammin ja naiset joutuvat tasapainoilemaan ulkonäköpaineiden keskellä. Kyvyttömyys kestää ikääntymisen mukanaan tuomia muutoksia nähdään naisten omana, henkilökohtaisena ongelmana.

Naista on tapana arvottaa ja luokitella ulkonäkönsä ja viehättävyytensä perusteella. Useiden tutkijoiden mukaan naisen ruumiillisuus eroaa kulttuurisesti miehen ruumiillisuudesta. Voimakkaimpien näkemysten mukaan naisen ulkonäöstä on muodostunut julkista omaisuutta ja ympäröivä kulttuuri odottaa naisten muokkaavan ulkonäköään kulttuuristen normien mukaiseksi. Esimerkiksi aiemmin käsitellyn kokeellisen tutkimuksen tuottama ruumiinkuvan käsite kumpuaa ulkonäkökeskeisyydestä. Kokeellisen tutkimuksen ulkonäköön keskittyvän näkökulman voi katsoa jopa osaltaan muokanneen kulttuuria ulkonäkökeskeiseen suuntaan. (Blood 2005, 37.)

Sylvia Blood (2005, 64–65), Nita Mary McKinley (2002) ja Raija Julkunen (2003) esittävät, että erot naisten ja miesten ruumiin kokemisessa liittyvän ruumiin on objektivointiin. Objektiasemaan liittyy tiettyjä ajattelu- ja käyttäytymistapoja, joita länsimaiset naiset tahtomattaan omaksuvat. Naisten ruumiillisuus muodostuu osittain muiden katseiden kohteena olemisen tiedostamisesta. Esimerkiksi Julkunen (2003, 91) haastatteluisissa naiset näkivät ikääntymisensä ja ulkomuotonsa muiden silmin ja tahtomattaan joutuivat asettumaan katseiden kohteeksi. Miehillä vastaavaa kokemusta ei ollut. Kulttuurissamme vallitseva ulkonäkökeskeisyys saa siis aikaan tietynlaisen kulttuurisen katseen, joka kohdistuu etenkin naisiin. Blood (2005, 39) näkee kulttuurisen katseen sukupuolittuneena siten, että naisiin kohdistuva katse on maskuliininen. Naiset siis omaksuvat ajatuksen, että ovat miesten katseiden kohteena.

Myöhäismodernille kulttuurille on tyypillistä nähdä elämään kuuluvat luonnolliset ilmiöt kielteisessä valossa, sairaina. Tästä patologisointi-ilmiöstä puhutaan termillä medikalisaatio, jota sivusin jo aiemmin tutkielman johdannossa. Medikalisaatiolla on vaikutuksensa myös vallitseviin ruumisnormeihin. Koska normina on nuori ruumis, pidetään ikääntyvää ruumista medikalisaation vaikutuksesta epäterveenä. Ikääntyminen on eräs tyypillisimmistä kulttuurin valossa sairaina näyttäytyvistä ilmiöistä. Naisen elämässä

esimerkiksi vaihdevuotia pidetään lääketieteellisinä ongelmina, joita tulisi hoitaa ja lääkittää (McKinley 2002, 55; Seale 2003, 201–202). Länsimaissa naiset tunnistavat vaihdevuosiin liittyviä kielteisiä oireita enemmän kuin muissa maissa. Naiset myös havaitsivat herkemmin ikääntymisen merkkejä kasvoissaan. (Green 2010, 163.) Clarken (2000, 90) tutkimuksen mukaan suurin osa ikääntyneistä naisista pitää ikääntynyttä ruumistaan rumana, eivätkä osaisi kuvitella muidenkaan pitävän sitä viehättävänä. Naisten voi päätellä omaksuneen kulttuurin tarjoaman viestin siitä, että ikääntyminen ei ole arvokasta.

Kulttuuriseen ruumisnormiin liittyy kuri, kontrolli ja hallinta, jotka voidaan liittää ruumiin lisäksi yleisesti myöhäismodernin ajan piirteisiin. Aikaamme kuvaavat ihmisten tarve suoriutua ja toimia tehokkaasti, olla ”täydellisiä”. Nämä taipumukset heijastuvat myös ruumisnormeihin. (Dumas 2012, 378.) Ikääntymisen ollessa sosiaalista arvoa alentava ilmiö, vaikuttaa kontrolli kohdistuvan erityisesti ikääntyvään ruumiiseen. Esimerkiksi Saucier (2004, 422) esittää koko ikääntymisen kulttuurisen merkityksen rakentuvan hallinnan käsitteen ympärille. Ikääntymisen kontrollointi todentuu myös joissakin tutkimuksissa, joita sivuan seuraavaksi.

Paulson ja Willig (2008) ovat tarkastelleet ikääntyvien naisten kokemuksia ruumiin hallinnasta. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisena ikääntyvät naiset kokevat ruumiinsa arjessa ja millaisella puheella he tekevät ruumiin kokemista itselleen ymmärrettäväksi. Paulson ja Willig havaitsivat, että naiset määrittelivät kokemustaan tässä tutkielmassa jo aiemmin käsitellyn dualistisen ajattelun kautta. Naiset siis näkivät ikääntyvän ruumiinsa tietoisuudestaan erillisenä ja uskoivat, että muuttuvaa ruumista voi hallita toiminnalla. Naiset pyrkivät tietoisesti nousemaan vanhentuneen ulkonäkönsä yläpuolelle hallitsemalla ruumistaan liikunnan lisäämisellä. (Paulson & Willig 2008, 111–118.) Myös Eleanor Krassen Covanin (2005) tutkimuksessa ikääntyminen näyttäytyi naisille ilmiönä, jota on mahdollista kontrolloida ylläpitämällä nuorekasta ulkonäköä. Kuusissakymmenissä olevat naiset eivät halunneet identifioitua vanhoiksi.

Kontrollin elementti liittyy tutkimusten valossa olennaisesti ikääntymiseen liittyvään fyysisen itsenäisyyden menettämisen pelkoon. Alex Dumas ja Suzanne Laberge (2005, 197) ovat tutkineet ikääntyvien fyysistä aktiivisuutta. Tutkimuksessa jo 65-vuotiaat naiset pelkäsivät fyysisen itsenäisyytensä menettämistä. Fyysisen aktiivisuuden lisäämisellä naiset pyrkivät hallitsemaan itsenäisyyttä ja erillisyyttään. Nuoren ruumiin ihanne johtaa naiset kokemaan kielteisiä tunteita ruumistaan kohtaan. Dumas'n ja Labergen

valitsemaa tutkimuksenaihetta voidaan pitää harvinaisena, sillä ikääntyvien naisten toiminnallisuutta ja fyysistä aktiivisuutta on tutkittu melko vähän yhteiskuntatieteissä (Paulson & Willig 2008, 107–108). Syynä ikääntyviin kohdistuvan tutkimusten vähyydelle on mahdollisesti se, että aktiivisuuden kautta tapahtuva ruumiin hallinta on ollut tapana yhdistää kulttuurissamme nuoruuteen (Calasanti 2005, 10). Näin tutkimuksen kohteeksi on päätyntä eniten nuoria ja ikääntyvät on sivuutettu. Myöhäismoderneihin ruuminormeihin voidaan siis yhdistää oletus siitä, että ikääntyvät henkilöt eivät ole sovellu liikkumaan aktiivisesti. Tämä oletus luo kuitenkin ristiriidan sen kanssa, että ikääntyvien odotetaan kontrolloivan ikääntymistään. Kuten tutkielman aiemmasta tekstistä voidaan lukea, myöhäismodernin ruumiillisuuden eräs piirre keskittyy ruumiin juuri huoltamiseen.

Myöhäismodernin kulttuurin ruuminormeissa keskeistä on siis nuoruuden ihannointi ja kulttuurinen ymmärrys ihanneruumiista perustuu pitkälti ulkonäköön. Ruuminormien osaksi voidaan lukea myös pyrkimys ruumiin kontrollointiin, mikä näyttää tutkimusten (esim. Dumas & Laberge 2005, 197) valossa korostuvan ikääntyvien kohdalla. Naisten kokemukset on syytä ottaa huomioon tarkastellessa ruuminormeja. Tutkimuksessa on havaittu eroja esimerkiksi siinä, kuinka merkittäväksi naiset itse kokevat ulkonäkönsä. Näitä eroja on selitetty muun muassa naisen sosiaalisella asemalla. Korkeaan sosioekonomiseen asemaan kuuluville naisille huoliteltu ja nuorekas ulkonäkö on erottautumiskeino (Dumas, Laberge & Straka 2005, 891–892). Clarken (2011, 113) toteuttamassa tutkimuksessa naisia taas haastateltiin heidän suhteestaan mediasta välittyviin ruuminormeihin. Vaikka naisten suhde mediaan kuvautuu tutkimuksessa ristiriitaisena, selkeä tulos on se, että ikääntyvät naiset arvostavat luonnollista ikääntymistä ja itsensä kunnioittamista. Clarken tutkimuksen mukaan naiset kuitenkin kokevat olevansa voimattomia median nuoruutta ihannoivien ruuminormien edessä. Kaikkiaan ruuminormit vaikuttavat olevan siis kontekstisidonnaisia, eikä voida mustavalkoisesti sanoa, että ne vaikuttaisivat kaikkiin naisiin samalla tavalla. Kulttuuriset ruuminormit tulevat joka tapauksessa näkyviksi etenkin median kautta, josta ne välittyvät ihmisten arkeen. Seuraavassa luvussa käsitellenkin median yhteyttä ikääntymiseen, ruumiillisuuteen ja sukupuoleen.

4 IKÄÄNTYMINEN, RUUMILLISUUS JA SUKUPUOLI MEDIASSA

4.1 Ikääntyvä nainen mediassa

Ikääntyvät ihmiset saavat nuorempia vähemmän tilaa mediassa. Vanhojen ihmisten sivuuttaminen on tavallinen havainto paitsi arkielämässä, ilmenee se myös useissa mediatutkimuksissa (esim. Halonen 2005; Sarpavaara 2004). Media toimii merkittävänä kulttuuristen normien välittäjänä (mm. Fairclough 1995). Irma Kaarina Halosen (2005, 15) mukaan ikään liittyvät kulttuuriset normit näkyvät siten, että mediassa pyritään tietynlaiseen yhdenikäisyyteen. Mediassa näkyvien ihmisten tulisi siis edustaa samanikäistä joukkoa. Tällä hetkellä yhdenikäisyyden mallina on aikuinen ihminen. Aikuisuuden ulkopuolelle jäävät ikäryhmät, kuten ikääntyvät ja lapset, ikään kuin sivuutetaan mediassa. Myös Saucier (2004, 421) on tarkastellut median ja ikääntymisen välisiä suhteita. Yhdenikäisyyden normin sijaan hän puhuu kirjoittamattomista säännöistä, joita media asettaa. Nämä säännöt ovat erityisesti naisia koskevia ja kärjistetysti ohjaavat naisia ikuiseen nuoruuden tavoitteluun, sillä kirjoittamattomien sääntöjen mukaan ainoastaan nuorekas tai nuori henkilö voi olla menestyvä tai onnellinen.

Median ja iän tarkastelussa keskeiseksi kysymykseksi nousee sukupuoli, sillä ikääntyvien torjunta mediassa kohdistuu etenkin naisiin (Seale 2003, 189). Iän ja sukupuolen yhteys toisiinsa korostuu etenkin viihteellisessä journalismissa, kuten mainonnassa ja julkkisjutuissa. Näissä sekä ikä että sukupuoli nostetaan usein voimakkaasti esille henkilön ominaisuutena. (Halonen 2002, 3.) Iän määrittely näyttäytyy mediassa kuitenkin sukupuolta enemmän neuvoteltavaksi rakennelmaksi. Sukupuoli on mediassa ikää jäykempi käsite, sillä se ymmärretään muuttumattomaksi. (Halonen 2005, 17.) Mediassa esitetyt ikätulkinnat ovat siis joustavia. Viitaten jo aiemmin mainittuun myöhäismodernin aikakauden refleksiivisyyteen (ks. esim. Karppinen 1999), voidaan median taipumuksia pitää aikakaudellemme tyypillisinä. Ikä ja sukupuoli ovat siinä missä yksilön ruumiskin, yksilön persoonan ilmentymiä.

Sukupuoli näyttäytyy siis mediassa jäykkänä rakennelmana muuttumattomuutensa vuoksi. Medialla on itsellään kuitenkin keskeinen rooli tällaisen jäykän rakennelman ylläpidossa. Arkielämässä, työpaikoilla ja muilla areenoilla, sukupuolta on mahdollista tuottaa aktiivisesti kokoajan. Media sulkee pois mahdollisuuden yksilöiden omaan ak-

tiivisuuteen. Representoimalla fiktiivistä sukupuolikuva media vaikuttaa ihmisiin yksisuuntaisesti. Mediatutkija Justin Charlebois'n (2011, 93) mukaan ihmiset ovat toki tietoisia vastaanottaessaan median viestejä ja kykenevät suhtautumaan niihin kriittisesti. Median toiminta perustuu kuitenkin siihen, että yleisön kriittisyydestä huolimatta tiettyjä asioita esitetään, mikäli sille nähdään olevan tarvetta tai seurauksena on esimerkiksi taloudellista hyötyä. Vaikka yleinen ilmapiiri olisi kielteinen esimerkiksi maskuliinisuuden ja feminiinisuuden ideaalikuva kohtaan, altistumme silti näille kuville ja ne vaikuttavat meihin tavalla tai toisella. Esimerkiksi Petersen (2007, 14–17) on pohtinut median vaikutusta ruumisnormeihin ja ihmisten käyttäytymiseen. Hän näkee median vaikutusten arvioimisen yksittäisen henkilöiden tasolla vaikeaksi, mutta pitää selkeänä sitä, että media muokkaa voimakkaasti yleistä mielipideilmapiiriä. Median roolia sukupuolien välittäjänä ei tulisi siis väheksyä, vaikka vaikutusmekanismit eivät olisikaan suoraviivaisia tai ilmeisiä.

Charlebois (2011, 94–109) on analysoinut median tapoja esittää sukupuolta. Eräs hänen tutkimuksensa koskee Disney-elokuvissa esiintyviä nais- ja mieshahmoja. Hänen päätelmänsä mukaan Disneyn elokuvat samanaikaisesti kumoavat ja ylläpitävät perinteisiä käsityksiä naiseudesta ja mieheydestä. Ruumiin analyysi on Charlebois'n pohdinnoissa keskeisessä roolissa. Ruumiillisuus näyttää olevan voimakkaasti yhteydessä sukupuoli-rooleihin siten, että esimerkiksi tehdäkseen vaikutuksen mieheen, naisen tulee olla ulkoisesti kaunis. Charlebois on tutkinut elokuvien lisäksi myös muuta mediaa ja hänen jatkuva päätelmänsä on, että vallalla olevassa naiseudessa on olennaista ruumis ja erityisesti ulkonäkö. Analyysissään Sinkkuelämää (*Sex and the City*) -tv-sarjasta Charlebois esittää runsaasti kritiikkiä sarjan kaksinaista ikääntymiskuvaa kohtaan. Sarja näyttäytyy toisaalta feministisenä, sukupuolten välistä tasa-arvoa kannattavana, mutta toisaalta siinä esiintyvät naiset ovat korostuneen huolissaan ulkonäöstään ja pyrkivät kontrolloimaan ikääntymistään.

Taina Kinnunen (2008) on tutkinut kauneusleikkauksissa käyneiden ihmisten kokemuksia ja kartoittanut kattavasti sitä, kuinka kulttuurin tulkinnat ruumiista tunkeutuvat ihmisten arkiajatteluun. Kinnunen (2008, 44–45) näkee ruumiin kulttuurisen tiedon kiteytyvän mediaan, sillä nimenomaan media tyrkyttää tietoa oikeanlaisesta ruumiista ja naiseudesta. Ruumiillisuuden representaatioita tv-mainoksissa tutkinut Harri Sarpavaara (2004, 144) havaitsi, että tietyt ruumiin representaatiot ovat erityisesti iän ja sukupuolen

mukaan rajattuja. Esimerkiksi ruumiistaan huolehtimista esittää mainoksissa tyypillisesti nuori tai nuorehko nainen. Ikääntyviä tai iäkkäitä naisia ei juuri näytetä mainoksissa huoltamassa ruumistaan. Vanhan naisen ruumis on tietyllä tapaa tabu, joka saa median ikään kuin hämilleen. Vanhan naisen ruumiin ollessa useimmiten mediassa näkymätön, on ikääntymisen uhkaan ja hallintaan liittyvä tarkastelu kaikkea muuta. Media ohjaa kaikenikäisiä naisia ikääntymisen hallinnassa. Halonen (2005, 23–25) puhuu taistelureenasta viitatessaan median pyrkimykseen luoda ikääntymisestä vihollinen. Halosen kanssa yhtäläisiä päätelmiä on tehnyt Clarke (2011, 106) ja Dumas (2012, 378–379), joka puhuu erityisesti *anti age* -diskurssista. Ikääntymistä vastaan ”hyökätään”, käytetään ”täsmäaseita” ja ikääntymisen merkit ”nujerretaan”. Halonen (2005, 23–25) yhdistää taistelupuheen kulttuurissa vallitsevaan vanhenemisen pelkoon, jota media pyrkii pitämään kurissa. Jotta nainen olisi sosiaalisesti hyväksyttävä ja arvostettu, tulee hänen osallistua nuoruustaisteluun. Naistenlehdissä tyypillisesti käsitellään ikääntymistä aggressiivisin termein. Seuraavaksi erittelenkin tarkemmin naistenlehtiä tutkimuksen kohteena.

4.2 Naistenlehdet tutkimuksen kohteena

Naistenlehtiä on tutkittu erittäin paljon. Iris Ruoho ja Laura Saarenmaa (2011, 10–11) esittelevät joitakin kotimaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia. Tyypillisesti tutkimuksen aiheena ovat olleet sukupuolen representaatiot ja muun muassa lehtien rakentamat kulttuuriset identiteetit. Suomalainen tutkimus on saanut vaikutteita etenkin kansainvälisestä feminismitutkimuksesta. (Ruoho & Saarenmaa 2011, 8-10.) Naistenlehtien yhteiskunnallinen rooli on mahdollista nähdä usealla tavalla. Historiallisesti naistenlehdet kytkeytyvät selkeästi feministisen tietoisuuden lisäämiseen etenkin 1960–70-luvuilla. Esimerkiksi *Me Naiset* -lehdessä on tuolloin otettu kantaa synnytyskipujen lievittämiseen, avioerolakiin ja uuteen sukunimilakiin (Ruoho & Saarenmaa 2011, 55). Ruohon ja Saarenmaan (2011, 38) pohdinnoissa naistenlehdet kiinnittyvät myöhäismoderniin yhteiskuntaan lukijoidensa elämänpolitiikan kautta. Yksilöillä on tarve rakentaa elämänsä mieleiseksi, tehdä oikeita valintoja ja tulla onnellisiksi. Naistenlehdet tarjoavat paitsi neuvoja elämänsuunnitteluun, myös mahdollisuuden rentoutua ja irtautua jatkuvasta suunnittelusta.

Naistenlehdet siis vaikuttavat lukijoidensa mielipiteisiin ja ylipäänsä elämässä tehtäviin valintoihin. Tämän vaikuttamisen keskipisteessä ovat luonnollisesti lehtitekstejä tuottavat toimittajat. Ruoho ja Saarenmaa (2011) ovat tutkineet naistenlehtiä julkisuudenmuotona haastatteleamalla lehtien toimittajia. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää muun muassa sitä, millaisena toimittajat näkevät naistenlehtien roolin yhteiskunnallisessa keskustelussa. Toimittajien haastatteluista selviää myös joitakin yleisiä naistenlehtiin liittyviä seikkoja, jotka erottavat naistenlehdet muista julkaisuista. Ensinnäkin toimittajien haastatteluista kuvautuu voimakas kohderyhmäpainotus. Perinteiseen journalismiin liittyy olennaisesti toimittajalähtöisyys, eli toimittajan eräänlainen vapaus kirjoittaa haluamastaan aiheesta. Ruohon ja Saarenmaan haastattelemat toimittajat kokivat tekevänsä lehtijuttuja lukijoiden ehdoilla. Naistenlehden toimittajalla on siis mielessään tietynlainen mallilukija, jolle hän juttuaan kirjoittaa. Lisäksi, mahdollisesti liittyen kohderyhmäkeskeisyyteen, naistenlehden toimittaminen on tarkasti strukturoitua. Lehden kokoonpano on tarkkaan suunniteltu ja jokaisen jutun tulee sopia lehdelle sovittuun imagoon ja linjaan. (Ruoho & Saarenmaa 2011, 18–19, 28–32.) Naistenlehdet ovat voimakkaasti visuaalisia. Ruohon ja Saarenmaan mukaan visuaalisuus on kuitenkin siten rajoittunutta, että lehtien kuvissa ei ole tilaa kaikennäköisille ihmisille. Kansikuvien henkilöiden ulkonäkö on huolella suunniteltu. Esimerkiksi näkyvää sairautta tai vammaisuutta kuvataan yksinomaan sanallisesti, ainoastaan harvoin oikeiden kuvien muodossa.

Naistenlehdet tarjoavat omanlaisensa väylän tarkastella sukupuolen representaatioita, sillä lehdet ovat ainoastaan naisille suunnattuja. Karen Ross (2010, 45–46) viittaa naistenlehtien rooliin tietynlaisena naiseuden auktoriteettina, joka ohjaa naisia paitsi elämän hallinnassa, myös ruumiin muokkaamisessa ja hallinnassa. Rossin mukaan naisen ruumis pilkotaan osiin mediassa. Nainen ei ole enempää kuin osiensa summa, vaan häntä arvotetaan yksittäisten ruumiinosiensa mukaan. Rossin tapaan myös Sylvia Blood (2005, 64–105) on tutkinut naistenlehtien vaikutuksia naisten elämään. Blood perehtyi kieleen, jota lehdissä käytettiin kun puhutaan ruumiista. Tutkimuksen tuloksena Blood näkee naistenlehtien siirtävän popularisoituneita kokeellisen psykologian näkemyksiä arkipäiväiseen ajatteluun. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että naiset pitävät ruumiiseensa liittyviä ongelmia henkilökohtaisina, mielensisäisinä ongelmina. Lehdissä naisia rohkaistaan tarkastelemaan ruumistaan suhteessa normeihin eli ihannevirtaloihin. Kyvyttömyys pysyä ihannepainossa katsotaan lehdissä tahdonvoiman puutteeksi. Taina Kinnunen (2008, 45) puhuu kärjistäen ”ruumiin vankeudesta”, viitaten siihen, kuinka

naiset lukevat ruumiin muokkaamiseen liittyviä juttuja ja sen seurauksena löytävät itsensä vikoja. Lehdissä naisen ruumis näyttäytyy Bloodin (2005, 64–65) mukaan objektina, jota naisen tulee ikään kuin ulkopuolisena tarkastella. Ruumiinkuvan diskurssia käytetään naistenlehdissä Bloodin (2005, 94) mukaan selittämään naisten ongelmia ruumiillisuudessa. Ruumiinkuva käsitteenä viittaa mielen sisäiseen malliin, joten selitykset ruumisongelmille yhdistetään naisen psykologisiin rakenteisiin. Ongelmiin uskotaan voitavan vaikuttaa psykologisin toimin eli ajattelua muuttamalla. Ikään kuin aiempaa voimakkaampi tahdonvoima saisi naisen muokkaamaan ruumiinsa juuri ihanteita vastaavaksi.

Ross (2010, 51) mukaan mediassa ja mukaan lukien naistenlehdissä erityisesti naisten ikääntyminen näyttäytyy ongelmallisena. Irma Kaarina Halonen (2005) tarkastelee artikkelissaan naistenlehtien tapaa käsitellä vanhenevaa naisruumista. Halonen puhuu kulttuurisesta katseesta, tarkoittaen kussakin kulttuurissa totuttua tapaa nähdä ihminen. Länsimainen kulttuurinen katse keskittyy tarkastelemaan ihmisen fyysistä ulkomuotoa havaiten merkkejä esimerkiksi nuoruudesta tai vanhuudesta. Halosen mukaan kulttuurinen katseemme tekee luokitteluja ja erotteluita, joissa ikääntyvä ihminen on aina nuoreksi tulkittua alempiarvoinen. Naistenlehtien katse on erityisen kriittinen ja ikääntyvää ruumista katsotaan jopa kauhulla (Halonen 2005, 22–23). Esimerkiksi ihovoide- ja plastiikkakirurgiamainokset ohjaavat naisia hallitsemaan ikääntymistään. Näin ikääntyvä ruumis esitetään jonakin, joka tulee saada kuriin.

Mainokset ovat useimmiten merkittävä osa naistenlehden rakennetta. Esimerkiksi Ruoho ja Saarenmaa (2011, 21–23) kuvaavat tutkimuksessaan, kuinka huolella lehtien toimituksessa suunnitellaan ilmoittajien roolia. Mainosten tulee sopia lehden linjaan. Clarke (2011, 103–130) on tutkinut mainoskieltä viidessä naistenlehdessä ja pääättelee, että ikäyrjintää toteutetaan huomaamattomasti tietynlaisella kielellä mainonnassa. Tutkimuksen aineistona oli 293 naistenlehtien mainosta, joita Clarke tarkasteli sisällönanalyysin keinoin. Keskeinen havainto mainosten kielestä on se, että niissä vastustetaan vanhenemista. Clarke (2011, 106) nostaa esiin mainoksissa esiintyvän termin *anti age*, johon myös aiemmin mainittu Alex Dumas (2012, 378–379) viittaa. *Anti age* -käsitteellä tarkoitetaan kirjaimellisesti iän vastustamista. Ikääntymisen vastustamiseksi mainoksissa naisille luvataan muun muassa ”säteilyä”, ”nuorekkuutta” ja ”kauneutta”. Clarken mukaan tyypillinen mainosten keino vedota kohderyhmään on tieteelliseltä

kuulostavan (*pseudoscientific*) kielen käyttö. Naistenlehdissä ”tieteellisyys” näyttää liittyvän erityisesti lääketieteellisen sanaston käyttöön.

Naistenlehtien vaikutus naisiin näyttäytyy tutkimuksen valossa siis kaiken kaikkiaan melko ristiriitaiselta. Toisaalta lehdet pitävät naisten puolia ja pyrkivät ottamaan kantaa tasa-arvokysymyksiin. Lehdet neuvovat lukijoitaan elämänvalinnoissa ja mainostavat pyrkivänsä lisäämään naisten hyvinvointia. Toisaalta lehtien voi nähdä alentavan naisia esittämällä vaatimuksia ja määrittelyitä siitä, millainen naisen tulee olla. Saman lehden sivuilla saatetaan ensin kannustaa itsekunnioituksen lisäämiseen ja seuraavaksi esittää ohjeita esimerkiksi ruumiin muokkaamiseen. (Blood 2005, 64–65.) Tutkijoiden näkemysten lisäksi myös yleinen käsitys naistenlehdistä on kaksijakoinen. Lehtiä pidetään toisaalta kevyenä ja viihteellisenä, jopa huvittavana lukemisena, toisaalta taas naistenlehtien jutut kuvautuvat vakavasti otettavina ”tosielämän” tarinoina.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Teoreettiset perustelut metodologisille valinnoille

Olen edeltävien lukujen aikana esitellyt tutkielman aiheeseen liittyvää käsitteellistä taustaa ja aiempaa tutkimusta. Seuraavaksi tulen käsittelemään varsinaista tutkimuksen toteuttamista eli sitä, miten olen etsinyt vastauksia johdantoluvussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin ja millaisten vaiheiden kautta olen tutkimuksen tuloksiin päätenyt. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on siis selvittää, *millaista ikääntyvän naisen ruumiillisuutta kahdessa suomalaisessa naistenlehdessä rakennetaan*. Tutkimuksen taustalla on tavoite saada tietoa siitä, millaisia merkityksiä ikääntyvän naisen ruumiiseen liitetään myöhäismodernissa kulttuurissa. Lähtökohtana tutkimusongelmalle on tutkimuksen menetelmänä käytetty diskurssianalyysi, jota tulen esittelemään käsillä olevassa luvussa.

Tutkimuksen väljänä teoreettisena viitekehyksenä toimii sosiaalinen konstruktionismi, jonka näkökulmaa olen sivunnut jo aiemmin, tutkielman teoriaosiossa esimerkiksi diskursiivisen ruumiskäsityksen yhteydessä luvussa kaksi. Sosiaalisella konstruktionismilla tarkoitetaan laajaa yhteiskuntatieteellistä suuntausta, jonka pääajatuksena on todellisuuden näkeminen sosiaalisesti tuotettuna (esim. Gergen 2009, 5-13). Tarkastelen tutkimusaineistoa tämän viitekehyksen näkökulmasta, eli ymmärrän todellisuuden rakentuvan kielellisen vuorovaikutuksen kautta. Näin ollen tutkimuksen aineistona toimivien lehtitekstien voi nähdä paitsi kuvaavan, myös rakentavan sitä todellisuutta, missä elämme.

Sosiaalisen konstruktionismin perusajatukset kehkeytyivät yhteiskuntatieteiden kielellisen käänteen⁷ myötä 1970-luvulla, jolloin käsitys kielen merkityksestä todellisuuden muovaajana kasvoi. Tätä huomion kiinnittymistä kieleen voidaan pitää monella tapaa myöhäismodernin yhteiskuntatieteen yhtenä merkkipaaluna. (Tuffin 2004, 62–63) Kiel-
tä pidettiin vuorovaikutukseen liittyvillä tieteenaloilla pitkään tietynlaisena itsestäänsel-

---

⁷ Kielelliseen käänteen yhteydessä voidaan puhua myös sosiaalipsykologian kriisistä, joka nousi kokeellisen tutkimuksen vastustuksesta 1960- ja 1970-luvuilla. Sosiaalipsykologian tutkimukset haluttiin kohdistaa todellisiin ihmisiin ja luonnollisiin sosiaalisiin tilanteisiin, keinotekkoisten koe-asetelmien sijaan. Tästä positivististen, kokeellisten tutkimusten vastustuksesta kumpusivat myös näkemykset kielestä todellisuuden rakentajana. (Burr 2003, 13–14.)

vyytinä mahdollisesti juuri sen vuoksi, että se on niin keskeinen osa vuorovaikutusta. Kieli liittyy ihmisten välisen kommunikoinnin lisäksi järkeilyyn ja ylipäänsä ajatteluun. Ihmisten toiminta on lähes aina jollakin tavalla kielen välittämää. (Potter & Wetherell 1987, 9.) Kenneth Gergen (2009, 13) näkee kielellisen käänteeseen myötä nousseita näkemyksiä vastineena modernin ajan tarjoamille tiedekäsityksille, kuten objektiivisuudelle, kontrollille ja ennustettavuudelle. Sosiaalisen konstruktionismin kannanotot ovat olleet olennainen osa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta siirryttäessä modernin ajan näkemyksistä myöhäismoderniin aikaan. Konstruktionistinen maailmankuva on vahvasti ristiriidassa positivististen käsitysten kanssa. Positivistisissa lähestymistavoissa todellisuuskäsitys perustuu tarkkoihin havaintoihin ympäristöstä. Tällöin oletuksena on karkeasti, että se minkä voi todistaa omin silmin, vastaa todellisuutta. Sosiaalisessa konstruktionismissa taas puhutaan kielellisestä ontologiasta (*linguistic ontology*), jolla tarkoitetaan sitä, että todellisuutta tuotetaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kielen avulla. Pysyvää ja sellaisenaan olemassa olevaa todellisuutta ei ole, koska kokemamme on aina kielen välittämää. (Tuffin 2004, 67–68.)

Konstruktionismin perusajatukset liittyvät siis kieleen. Se, miten kielen avulla kuvaamme todellisuutta, on aivan yhtä merkittävää, kuin silmin näkemämme todellisuus. Yhteiskuntatieteiden kielellisestä käänteestä kumpusi uusia, kielen merkitystä korostavia tutkimusmenetelmiä, joita esimerkiksi diskurssianalyysi edustaa. Murroksen seurauksena uudenlaiset tekstien lukemistavat levisivät eri tieteenalojen keskuuteen. Tekstien lukemisessa ei keskitytä enää niinkään kirjoittajaan, vaan kieleen itsessään ja siihen, mitä kielenkäytön tavat kertovat todellisuudesta. Muuttunut tekstienlukutapa on johtanut myös tulkinnan roolin voimistumiseen. Kaikissa konstruktionistisissa tutkimusotteissa painotetaan tutkijan tekemien tulkintojen merkitystä. (Tuffin 2004, 62–63.)

Kenneth Gergen (2009, 5–13) on määritellyt viisi oletusta, jotka toimivat hänen mukaansa sosiaalisen konstruktionismin selkärankana. Ensimmäinen oletus liittyy kieleen. Oletuksen mukaan se, minkä ymmärrämme todellisuutena, ei ole "tuolla jossain", vaan muotoutuu kaiken aikaa puheessamme. Puhe edellyttää ajattelua ja ajattelu taas edellyttää kielenkäyttöä. Rakennamme maailmaa siis aktiivisesti kielen avulla. Toinen oletus koskee ihmisten välisiä suhteita ja yhteisen kokemuksen merkitystä. Todellisuus, sellaisena kuin koemme sen, rakentuu suhteissa ja niissä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Käsityksemme muotoutuvat vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Länsimaissa annetaan

voimakasta painoarvoa henkilökohtaiselle kokemukselle. Yksilön kokema maailma on ikään kuin todellinen maailma. Gergenin mukaan yksilön kuvaus maailmasta on aina väritetty yhteisön luomalla maailmankuvalla. Kieli liittyy tähän siten, että yksilö rakentaa kuvauksensa maailmasta sanoiksi, jotka taas ovat yhdessä luotuja. Gergen puhuu vastavuoroisuudesta. Todellisuus siis rakentuu vastavuoroisuuden kautta vuorovaikutuksessa.

Kolmannen oletuksen mukaan sosiaaliset konstruktiot saavat merkityksensä niitä käytettäessä. Tällä Gergen (2009, 5–13) viittaa sosiaalisiin käytäntöihin, jotka muodostuvat kielen avulla neuvotellen ja toistamalla. Esimerkiksi sanoja ja sanontoja toistetaan sopivissa tilanteissa, jotka ovat kaikille tuttuja. Näin sosiaalisia käytäntöjä ylläpidetään. Tietoa ei olisi olemassa ilman vuorovaikutusta, vaan se ikään kuin tulee todeksi ihmisten välissä, vuorovaikutuksen avulla. Neljäs oletus on, että kielen avulla ylläpidetään paitsi tämän hetken maailmaa, rakennetaan sillä samanaikaisesti myös tulevaisuutta. Selittämällä ilmiöt toistuvasti tietyllä tavalla, luomme turvaa sille, että asiat pysyvät tulevaisuudessa ennallaan. Viidennellä oletuksella Gergen viittaa itsestäänselvänä pidettyyn maailmaan ja siihen, kuinka konstruktionistisesta näkökulmasta mikään ei ole itsestäänselvää ja ilmiöt tulisi aina nähdä osana laajempaa kontekstia. Jokainen kulttuuri rakentuu vuorovaikutuksessa omanlaisekseen. Tieto tulisi siis ymmärtää osana sen kulttuurista ja historiallista taustaa.

Äärimmillään sosiaalinen konstruktionismi viittaa ajatukseen siitä, että koko kokemamme todellisuus on sosiaalisesti tuotettu. Kielen välittämän todellisuuden ulkopuolella ilmiöillä ja asioilla ei siis olisi lainkaan olemusta. Norman Fairclough (2003, 8–9) suhtautuu sosiaaliseen konstruktionismiin maltillisesti. Hänen mukaansa äärimmilleen viety konstruktionismi edustaa liiallista idealismia. Vaikka tietyt instituutiot ovat sosiaalisesti rakentuneita, ovat ne kuitenkin olemassa olevia reaalimaailman osia, jotka rajoittavat sosiaalisuutta. Tässä tutkimuksessa sosiaalinen konstruktionismi toimii taustalla, tutkimuksen väljänä viitekehyksenä. Pyrin välttämään edellä mainitun kaltaista äärimmilleen vietyä lähestymistapaa. Seuraavaksi esittelen konkreettisemmin sitä, millaisella teoreettisella otteella tutkimus on toteutettu. Avaan tutkimuksen menetelmänä toimivaa diskurssianalyysiä ja sen piirteitä.

5.2 Diskurssianalyysi

Tutkimuksen menetelmänä on tekstiaineiston analyysi diskurssianalyysin keinoin. Tarkoituksena on siis kuvailla naistenlehdissä esiintyviä kielenkäytön tapoja, joissa ikääntyvän naisen ruumiillisuus representoituu. Diskurssianalyysi ei edusta mitään yksiselitteistä metodia, vaan se on enemmänkin kattokäsite useille kielenkäytön tarkasteluun painottuville tutkimusotteille. Kaikille diskurssianalyysin piiriin kuuluville näkemyksille yhteistä on oletus siitä, että ihmiset paitsi omaksuvat kulttuurisia toimintatapoja, he myös luovat niitä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Ihminen siis luo diskurssit, mutta toisaalta diskurssit pakottavat ihmistä toimimaan tietyllä tavalla. Olennaista diskurssianalyysissä tutkimusmenetelmänä on ihmisen kulttuurisen olemisen tarkastelu. Kulttuurin ymmärtäminen on tärkeää diskurssianalyysin ymmärtämisen kannalta, sillä diskurssianalyysissä tutkitaan niitä tapoja, joilla ihmiset rakentavat kulttuuria. (Remes 2011, 289.) Kuten aiemmin johdantoluvussa määrittelin, tässä tutkielmassa kulttuurilla tarkoitetaan sosiaalisesti luotua, jaettua merkitysverkostoa, joka määrittelee ja ohjaa ihmisten kokemaa todellisuutta (Magnusson & Marecek 2012, 19–21).

Diskurssilla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan tiettyä puhetapaa, jolla jäsennetään ympäröivää maailmaa. Diskurssi-sanon määrittelyssä on kuitenkin eroja eri kielten kesken, mutta myös erilaiset teoreettiset perinteet määrittelevät sanan eri tavoin. Englannin kielessä diskurssi-sanalla voidaan viitata useimmiten sekä tekstiin että puheeseen. Saksan kielessä taas diskurssi viittaa ensisijaisesti puheeseen. (Wodak 2004, 186.) Ikääntyvän naisen ruumiillisuuden diskursseilla tarkoitetaan siis tässä tutkielmassa sitä, millaisella kielellä ruumiillisuutta jäsennetään lehdissä.

Kaikissa diskurssianalyysiksi määriteltävissä menetelmissä keskitytään kieleen ja sen käyttöön tekoina ja toimintana. Kielenkäyttöä ei nähdä muusta todellisuudesta irrallisena, vaan diskurssianalyysin ajatuksena nimenomaan on, että kielen käytön tavat liitetään sosiaaliseen todellisuuteen. Diskurssianalyysiä käytetään kuvaamaan sitä, kuinka sosiaalista todellisuutta tuotetaan. Kielenkäyttö paitsi kuvaa elettyä todellisuutta, se myös uusintaa kaiken aikaa kulttuuriamme ja muovaa ymmärrystämme todellisuudesta. (Potter & Wetherell 1987, 32–35; Remes 2011, 288–289; Suoninen 1999, 18–21; Wodak 2004, 186.)

Diskurssianalyysissa kielenkäytöllä katsotaan siis olevan seurauksia. Jonathan Potter ja Margaret Wetherell (1987, 33–34) kuvaavat, kuinka kielenkäyttö on kontekstisidonnaisista sekä tilanteen että kielen käyttäjän suhteen. Kun kahta henkilöä pyydetään kertomaan samasta tapahtumasta, he todennäköisesti käyttävät kieltä toisistaan eroavalla tavalla. Diskurssianalyysin näkökulmasta nämä toisistaan eroavat selonteot kuvaavat sitä, kuinka ihmiset rakentavat kielenkäytöllään sosiaalista todellisuutta. Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen (1993, 41–43) mukaan kieli saa tilannekohtaisesti aikaan seurauksia yksittäisissä tilanteissa. Yksittäisiä tilanteita laajemmin kielenkäytöllä voi kuitenkin olla ideologisia seurauksia, jotka yhdistyvät diskursseihin ja valtaan. Ideologisia seurauksia aiheuttava kielenkäyttö ei ole Jokisen ja kumppanien (1993, 43) mukaan ilmiselvää. Arkipäiväisessä puheessa kielestä voi olla vaikeaa havaita valtasuhteita tuottavia ominaisuuksia. Yksityiskohtaisella kielenkäytön analyysillä pyrin tässä tutkielmassa pääsemään näiden ideologisten seurausten jäljille. Pyrin tekemään näkyväksi sitä, millaisia kulttuurisia merkityksiä ikääntyvien naisten ruumiillisuuteen liitetään.

Mukailen Jokisen ja Juhilan (1993, 77–78) näkemyksiä valta-asetelmiin kohdistuvasta analyysistä, tarkastelllessani tämän tutkimuksen tutkimusongelmaa ja tutkimuskysymystä suhteessa diskurssianalyysiin. Tämän tutkielman tarkoituksena on siis vastata kysymykseen, millaisia ikääntyvän naisen ruumista koskevia diskursseja kahdessa suomalaisessa naistenlehdessä rakennetaan. Jokinen ja Juhila suosivat tietyissä yhteyksissä laajoja tutkimuskysymyksiä, jotka eivät ole liian rajattuja. Tutkimukseni tutkimuskysymys on Jokisen ja Juhilan näkemysten mukaan edellä mainitun kaltainen laaja kysymys, sillä se antaa aineistolle mahdollisuuden tarjota kattavasti erilaisia merkityssysteemejä. Näkökulmasta muodostuu suppea, mikäli tutkimuskysymys rajataan jo alussa koskemaan esimerkiksi tiettyjä oletettuja voimakkaita diskursseja. Tällöin on vaarana, että tutkija kiinnittää huomiota ainoastaan tietynlaisiin sosiaalisen todellisuuden jäsentelyihin. (Jokinen & Juhila 1993, 78.) Tässä tutkielmassa olisin voinut esimerkiksi pyrkiä vastaamaan siihen, ylläpitävätkö naistenlehdet kielteistä kuvaa ikääntyvästä ruumiista. Tällöin olisin jo ennen aineistoon tutustumista tehnyt oletuksen, että on olemassa muita diskursseja vahvempi kielteistä ikääntymiskuvaa tukeva diskurssi.

Tutkimuksen aineistona toimivat lehtitekstit soveltuvat diskurssianalyttiseen tarkasteluun sen vuoksi, että tekstit ovat luonnollisia, eli sellaisenaan olemassa olevia, riippumatta tutkimuksestani. Median tuottamat tekstit ovat herkkiä heijastelemaan yhteiskun-

nallista tilannetta ja ylipäänsä sosiokulttuurisen ilmaston muutoksia. Mediatekstejä tutkimalla voidaan saavuttaa arvokasta tietoa meneillään olevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta. Tekstit ennustelevat myös tulevia muutoksia ilmapiirissä. (Fairclough 1995, 71–73.) Tutkimuksen aineistosta on siis mahdollista tuoda esiin sellaisia kulttuurisia merkityksiä, jotka muuten olisivat näkymättömiä.

Jokinen ja Juhila (1999) luokittelevat diskurssianalyttisen tutkimuksen metodiset painotukset seuraavan neljän ulottuvuusparin kautta: 1) Tilanteisuus ja kulttuurinen jatkumo, 2) merkitykset ja merkitysten tuottamisen tavat, 3) retorisuus ja responsiivisuus ja 4) kriittisyys ja analyttisyys. Tämä tutkielma asettuu tilanteisuuden sijaan enemmänkin kulttuurisen jatkumon ulottuvuuteen, sillä länsimainen ikääntyminen ja ruumiillisuuden sukupuolittuneisuus kehystävät tutkielmaa. Tätä kulttuuritaustaa en voi sulkea pois tarkastellessani ruumiillisuuden rakentumista naistenlehdissä. Kulttuurinen kehys ei kuitenkaan saa ohjata tutkijan ajattelua (Jokinen & Juhila 1999, 61). Merkitysten ja niiden tuottamisen tapojen jatkumolla tutkielmassani painottuu merkitysten tuottamisen tapojen ulottuvuus. Tarkastelun kohteena on siis se, miten ja millaisella kielellä ruumiillisuus rakentuu. Retorisuuden ja responsiivisuuden ulottuvuusparissa tutkielman painopiste on lähimpänä retorisuutta, jolla viitataan muita ihmisiä vakuuttelevaan puheeseen (Jokinen & Juhila 1999, 77). Aineistosta näyttää jo alustavassa analyysissä nousevan esiin retorista, eikä niinkään responsiivista tekstiä, jolla taas tarkoitetaan todellisuuden yhdessä rakentamista. Kriittisyyden ja analyttisyyden jatkumolla tutkielma sijoittuu jonnekin orientaatioiden puoliväliin. Kriittisyys viittaa siihen, että tutkijalla on tarkoituksena tuoda jokin näkymätön epäkohta näkyväksi ja siten saada aikaan muutosta. Analyttinen näkökulma tarkoittaa avointa suhtautumista aineistoon. Tutkijalla ei siis ole ennakkokäsityksiä niistä näkymättömistä jäsennyksistä, joita aineistosta saattaa nousta. (Jokinen & Juhila 1999, 86.)

Analyttisyyden ja kriittisyyden jatkumosta puhuessaan Arja Jokinen ja Kirsi Juhila lähestyvät kriittiseksi diskurssianalyysiksi kutsuttua diskurssianalyysin aluetta. Vaikka tässä tutkimuksessa ei toteuteta mitään yhtä ja tiettyä diskurssianalyysin muotoa, mukailen laveasti kriittisen diskurssianalyysin perusajatuksia. Kriittinen diskurssianalyysi on osa diskurssianalyysin perinnettä ja siinä on keskeistä vallan käsite. Ruth Wodakin (2004) mukaan pelkän diskurssien kuvaamisen sijaan pyrkimyksenä on ymmärtää, miksi tietyt diskurssit nousevat merkittävämmiksi kuin toiset ja miksi niillä on enemmän

valtaa. Norman Fairclough (1995, 50–51) on määritellyt kattavasti media-aineistoon kohdistuvan kriittisen diskurssianalyysin periaatteita. Ensinnäkin analyysin tulisi valottaa sitä, kuinka muutokset sosiokulttuurisessa ilmastossa näkyvät diskursiivisissa käytännöissä. Toisaalta tutkijan tulisi ymmärtää tekstien ja yhteiskunnan välinen dialektinen suhde eli se, kuinka tekstit muovaavat yhteiskuntaa. Kriittisessä diskurssianalyysissä diskurssit nähdään siis sosiaalisina käytäntöinä, jotka ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäröivän sosiaalisen kontekstinsa kanssa (Wodak 2004, 186–187).

Kriittisessä analyysissä pyritään siis näkemään diskurssien yhteys ympäröivään todellisuuteen. Valta liittyy Wodakin (2004, 186–187) mukaan juuri diskurssien sosiaalisuuteen, sillä diskursseissa näkyy esimerkiksi se, kuinka sosiaalinen ympäristö arvottaa ihmisiä. Myös Jokinen ja Juhila (1993, 75–108) ovat määritelleet valtasuhteiden analyysiä. Heidän mukaansa valtasuhteiden tarkastelussa tulee ymmärtää se, että valta ei ole kenenkään yksilön ominaisuus, eikä se toisaalta ole mitään diskurssien ulkopuolelta tulevaa voimaa. Ajatuksena on nimenomaan se, että valtaa tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä. Diskurssianalyysin avulla voidaan päästä sen jäljille, miten sosiaaliset käytännöt valta-asetelmia tuottavat. Tutkimukseeni kriittinen, valta-asetelmia tarkasteleva, diskurssianalyysi soveltuu, koska tarkoitukseni on pelkkien diskurssien kuvaamisen lisäksi tuoda esiin kielen takana piileviä rakenteita, jotka saattavat vaikuttaa ikääntyvien todellisuuteen. Pyrin näkemään sen, millaiseen yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin kuvailemani diskurssit asettuvat.

Kriittisen diskurssianalyysin kiinnostuksen kohteena olevat valta-asetelmat voivat tyyppillisesti liittyä sukupuoleen. Helmi Järviluoma, Pirkko Moisala ja Anni Vilkkio (2003) ovat käsitelleet sukupuolen roolia laadullisessa tutkimuksessa. Tässä tutkielmassa sukupuolen huomioiminen on luonnollisesti erityisen tärkeää, vaikka kyseessä ei olekaan puhtaasti sukupuolen analyysiä tuottava tutkielma. Tutkielman aihe koskee sivuaa kuitenkin sukupuolentutkimuksen teemoja, sillä aiheena on naisen ruumiillisuuden diskurssit. Järviluoma kollegoineen (2003, 24–25) lähestyy sukupuolta sosiaalisena konstruktiona. He viittaavat neuvoteltuun, suhteelliseen (*relational*) sukupuoleen. Se, millaisena sukupuolet koemme, ei riipu biologiasta, vaan on sosiaalisten ja kulttuuristen prosessien tulosta. Sukupuolen tutkimuksen (*gender studies*) tehtävänä on tehdä näkyväksi muun muassa niitä tapoja, joilla sukupuolta tuotetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tässä tutkielmassa Järviluoman ja hänen kollegoidensa näkemyksiä voi soveltaa siten, että

lehtitekstien voi nähdä heijastavan sitä, kuinka ikääntyvää naiseutta tuotetaan. Tekstit representoivat vallitsevia käsityksiä, arvoja ja normeja koskien naisen ruumista. Kriittisen diskurssianalyysin periaatteet soveltuvat luontaisesti edellä mainittuihin, tämän tutkielman edustamiin teemoihin. Olen edellä esitelty tutkielmani teoreettista viitekehystä ja tutkimuksen menetelmää. Seuraavaksi esittelen tutkimuksessa käytettyä aineistoa.

5.3 Tutkimusaineisto

5.3.1 Aineiston keruu

Tutkimuksen kohteena ovat suomalaiset naistenlehdet, joista on valikoitunut tutkittavaksi materiaaliksi kaksi julkaisua: Kauneus ja terveys -lehti ja Sara -lehti. Kummastakin lehdestä tarkastelun kohteena olivat lehdet yli vuoden ajalta, helmikuusta 2011 maaliskuuhun 2012. Kauneus ja terveys -lehti ilmestyi mainittuna aikana 18 kertaa ja Sara -lehti 12 kertaa. Keräsin tutkimusaineistoa kasaan vähitellen, alkaen tutkimuksen suunnitteluvaiheesta keväällä 2012. Elokuun 2011 Sara -lehden numeroa en saanut käyttööni yrityksistäni huolimatta, joten toteutin tutkimuksen 29 lehden analyysillä, suunnitellun 30 sijaan. Arvioni mukaan yhden lehden puuttuminen aineistosta ei aiheuttanut ongelmia analyysin luotettavuuden suhteen.

Aineiston yksiköt eli tekstinäytteet on kerätty kaikilta lehtien sivuilta, kuten artikkeleista, mielipidekirjoituksista, kyselypalstoilta ja mainoksista. Otin mainokset mukaan analyysiin, vaikka kaupallisten tarkoitustensa vuoksi niiden voi ajatella edustavan muuhun tekstiaineistoon nähden erilaista puhetta ruumiista. En rajannut mainoksia aineiston ulkopuolella, sillä ne muodostavat merkittävän ja hyvin näkyvän osan naistenlehtiä. Mainokset ovat nykyään niin huolella suunniteltuja, että niitä voi olla vaikeaa erottaa muusta lehdestä. Kun pyrkimyksenäni on analyysin avulla valottaa sitä, millaista todellisuutta naistenlehdet rakentavat, on luonnollisesti perusteltua käyttää analyysissä kaikkia lehdessä esiintyviä tekstejä. Mainokset vaikuttavat ikääntyvien naisten ruumista koskevien arvostusten muotoutumiseen siinä missä muutkin lehden osat. Siksi en katsonut aiheelliseksi systemaattisesti erotella mainostekstejä ja muita tekstityyppejä toisistaan.

Ennen Kauneus ja Terveys -lehden ja Sara -lehden valintaa kävin läpi useita suomalaisia ja ulkomaalaisia naistenlehtiä saadakseni kokonaiskuvan naistenlehtien kentästä. Valitsemieni julkaisujen valinnan taustalla on useita tekijöitä. Oli perusteltua valita tunnetut lehdet, joilla on vähintään kohtalaisesti lukijoita. Pyrkimyksenä oli tutkia lehtiä, jotka edustavat tyypillistä suomalaista naistenlehteä, jotta pääsisin parhaiten käsiksi valtavirran käsityksiin. Valtavirtalehdet oletettavasti tuottavat myös eniten valtavirtaan vaikuttavia diskursseja. Yhtenä tekijänä julkaisujen valinnassa vaikutti lehtien käsittelemät aiheet ja lukijakohderyhmät. Tavoitteena oli valita lehdet, joita ei ole kohdistettu millekään erityisryhmälle. Kauneus ja terveys (2012) mainitsee www-sivuillaan olevansa ”hyvinvoinnin ainutlaatuinen klassikkolehti”. Lehti keskittyy kauneus-, terveys- ja henkisen hyvinvoinnin juttuihin, ilman erityistä kohdeikäryhmää. Sara -lehti taas profiloituu ”aikuisten” naisten lehdeksi. Kahden hieman kohdeikäryhmiltään eroavan lehden valinta oli onnistunut, sillä nuoremmille suunnattu Kauneus ja Terveys tarjosi analyysissä vertailukohtana vanhemmille naisille suunnattuun Sara -lehteen.

Sara -lehden viimeinen numero ilmestyi maaliskuussa 2012, jolloin Sanoma Magazines Oy alkoi julkaista Sara -lehden tilalla Iris-nimistä lehteä. Sara -lehden valinta oli perusteltua, vaikka lehden tekeminen lopetettiin. Sara -lehti oli useiden vuosien ajan rakentamassa osaltaan kulttuurista todellisuutta, eikä sen arvoa tutkimuksenkohteena vähennäse, että lehden teko loppui. Lehtien lyhyet elinajat kuvaavat ennen kaikkea mediamaailman lyhytjännitteisyyttä ja pyrkimystä tarjota kuluttajille jatkuvasti ainakin näennäisesti jotakin uutta ja virkistävää.

Painettua tekstiä voidaan pitää käytännöllisenä ja toimivana tutkimuksenkohteena. Gerlinde Mautnerin (2008, 32) ja Glenn Stillarin (1998, 1–2) mukaan lehtiä tulee tutkia, sillä ne ovat olennainen osa sosiaalista todellisuuttamme ja kuvaavat sosiaalista valtavirtaa. Stillar määrittelee aikakauslehdet arkipäiväisiksi teksteiksi, joita kohtaamme siis arjen keskellä. Arkipäiväiset tekstit paitsi kuvaavat maailmaa, ne myös rakentavat sosiaalisia sääntöjä, joiden mukaan elämme. Naistenlehtien voi katsoa rakentavan niitä sosiaalisia normeja, joiden mukaan naiset elävät. Naistenlehdet heijastavat tämänhetkisiä yhteiskunnan arvoja ja naiseutta.

Lehtitekstien analyysi ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Fairclough´n (2003, 10–11) mukaan tekstin merkitysprosessi jakautuu kolmeen elementtiin, jotka ovat tekstin tuottaminen, teksti itsessään ja tekstin vastaanotto. Näiden elementtien vuorovaikutuksessa

muodostuu tekstin merkitys, joka tekstiä tutkivan tulisi tavoittaa. Merkitysten ymmärtämisen ongelmana voi olla se, että tekstiaineiston kanssa ei ole dialogista suhdetta. Vastavuoroisessa vuorovaikutustilanteessa, kuten haastattelussa, tutkijan on mahdollista saada merkityksiä avattua valmista tekstiaineistoa enemmän.

5.3.2 Aineiston esikäsittely

Aloitin aineiston käsittelyn tutustumalla siihen pintapuolisesti valitsemieni lehtiä seläämällä. Pinnallisen selailun jälkeen luin lehdet läpi huolellisesti. Tässä vaiheessa tarkastelin tekstien lisäksi myös lehtien kuvia, saadakseni aiempaa paremman ymmärryksen valitsemieni lehtien tyylistä. Molemmat tutkimani lehdet ovat vahvasti visuaalisia julkaisuja, joten kuviin tutustuminen oli aiheellista, vaikka varsinainen tutkimus onkin tekstien analyysiä.

Valitsin lehtien sivuilta ensin laveasti kaikki vähänkään tutkimukseni aiheeseen sopivat tekstit ja numeroin ne. Tässä tutkimusaineiston alustavassa tarkastelussa noudatin väljästi Gerlinde Mautnerin (2008, 35–37) esittelemää mallia lehtien diskurssianalyysista. Mallissa tutkija valikoi ensin kohderyhmästä sopivan kokoisen ja yhtenäisen joukon materiaalia, josta rakentuu aineiston alustava korpus (*preliminary corpus*). Alustavaan korpuksen voidaan lisätä myöhemmin aineistoa, kunnes tutkija huomaa, että uutta tietoa ei enää uusista lähteistä löydy. Korpus, eli valittu joukko tekstien pätkiä lehtien sivuilta, ei luonnollisestikaan muodosta suoraan lopullista aineistoa, vaan aineisto rakentuu lopulliseen analyysiin päätyneistä teksteistä. Tämän tutkimuksen alustava korpus rakentui siis kaikista teksteistä, joissa viitattiin ikääntyvän naisen ruumiiseen. Jokaisesta tarkastellusta lehdestä löytyi ikääntyvän naisen ruumiillisuutta kuvaavaa kieltä useasta kohdasta. Yhteensä ikääntyvään naisruumiiseen viittaavia tekstikatkelmia löytyi 280 kappaletta, joista 118 oli Kauneus ja Terveys -lehdessä ja 162 Sara -lehdessä. Nämä tutkimukseni alustavan korpuksen tekstinäytteet olivat vaihtelevanpituisia. Lyhyimmät katkelmat olivat kahden sanan mittaisia ja pisimmät taas käsittivät useita lauseita. Numeroituani edellä mainitut tekstikatkelmat, etenin tutkimuksen ensimmäiseen analyysivaiheeseen, jota tulen erittelemään luvussa kuusi.

5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Arvioin tässä osiossa tämän tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä eettisiä seikkoja ja tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksessa on noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2002) määrittelemiä hyvän tieteellisen käytännön ohjeita, niiltä osin kuin se on ollut mahdollista. Koska tutkimuksen kohteena ovat jo olemassa olevat, julkaistut ja julkiset tekstiaineistot, ovat tiedonhankintakeinot eettisesti kestäviä sellaisenaan. Julkisen tutkimusaineiston ja tutkittavien henkilöiden puuttumisen vuoksi, Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2002) määrittelemät periaatteet tutkittavien henkilöiden itsemääräämisoikeudesta, vahingon välttämisestä, anonymiteetistä ja tietosuojasta eivät siis ole relevantteja tässä tutkimuksessa. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä varmistetaan tutkimuksen luotettavuus ja tulosten uskottavuus. Kaikissa tutkimuksen teon vaiheissa olen noudattanut huolellisuutta ja tarkkuutta.

Mahdolliset eettiset ongelmakohdat liittyvät ennen kaikkea niihin ratkaisuihin, joita teen tutkijana, tutkittavaa aineistoa analysoidessa ja tulkitessa. Kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa pyrin refleksiivisyyteen eli itsearviointiin. Pyrin näkemään omat valintani ulkopuolisen silmin. Esimerkiksi Mautner (2008, 37) tähdentää tutkijan omien valintojen vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen. Pyrin perustelemaan aineistosta tehdyt tulkinnot ja niistä vedetyt johtopäätökset, jotta tutkielmasta ei jää sellaista vaikutelmaa, että aineistosta on etsitty ilmiöitä ainoastaan omien näkemysteni tueksi. Tutkimuksen tekijänä minun on täytynyt siis tunnistaa omat sitoumukseni aiheeseen. Kaikissa tutkimuksen vaiheissa olen pyrkinyt kirjoittamaan auki ja perustelemaan valintani. Pyrin raportoimaan johdonmukaisesti ja siten lisäämään tutkielman uskottavuutta.

Eräs eettinen ongelmakohta liittyy itse tutkielman aiheen ja tutkimusasetelman valintaan. Olen perustellut tutkielman aiheen valintaa muun muassa sukupuolten välisillä eroilla ruumiillisuudessa ja ikääntyvien naisten kokemalla kielteisellä asenneilmapiirillä. Mainitut ilmiöt eivät kuitenkaan ole saaneet vaikuttaa tutkittavan aineiston valintaan, eivätkä ole saaneet muodostua hypoteesiksi, mikä ohjaisi aineiston analyysiä. Tutkimuksen konstruktionistinen teoriakehys ohjaa tutkijaa ottamaan ikään kuin ulkopuolisen näkökulman aiheeseen, joten tehtäväni ei ole ottaa kantaa löytyneisiin diskursseihin. Tutkimuksen kohdetta ei siis nähdä annettuna ja itsestään selvänä, vaan oletuksena on, että kielen käyttöä tutkimalla saadaan selville, millaisia kulttuurisia merkityksiä lehtiteksteissä tuotetaan. Aineiston analyysi perustuu toki tulkintoihini, mutta tulkintojen

tulee perustua johdonmukaiseen kielenkäytön analyysiin. Pyrin välttämään liian mahtipontisten tulkintojen tekoa. Se, miten tiettyihin tulkintoihin on päädytty, on kuvattava niin tarkasti, että lukija ymmärtää päättelyprosessin. (Juhila & Suoninen 1999, 234–235.)

Aineiston siirrettävyyden käsitettä käytetään laadullisten tutkimusten yhteydessä kuvaamaan sitä, kuinka hyvin käytetty aineisto pystyy kuvaamaan todellisuutta ja kuinka yleistettäviä tulokset ovat. Tässä tutkimuksessa siirrettävyyttä on hyödyllistä pohtia erityisesti tutkimuksen aineiston ja menetelmien suhteen. Aineistona ovat siis mediatekstit. Mediatekstien siirrettävyyttä voidaan pitää erilaisena suhteessa muihin teksteihin. Esimerkiksi Norman Fairclough (1995; 2003) on tutkinut media-aineistoja. Hän näkee median aiheuttavan välitöntä ja pitkäaikaista sosiaalista muutosta. Välittömästi teksti voi saada aikaan yksilön tietomäärän lisääntymisen ja mielipiteen muutoksen. Pidemmällä aikavälillä tekstin vaikutus voi ulottua yksilö identiteettiin, vaikuttaen esimerkiksi sukupuoli-kokemiseen. Yksilöitä laajemmin median tuottamien tekstien vaikutukset voivat ulottua esimerkiksi yhteiskuntien toimintaan, koulutukseen, yhteiskuntasuhteisiin ja materiaaliseen maailmaan, kuten arkkitehtuuriin. Fairclough'n (2003, 8) mukaan tekstien vaikutus ei ole yksioikoista, eikä yksisuuntaista. Ei ole mahdollista esimerkiksi suoraan ilmaista, mikä osa tekstistä saa aikaan mitään sosiaalisia seurauksia. Siksi median tuottamista teksteistä tehtävät tulkinnat ovat rajoittuneita, eikä niitä voida pitää yksioikoisesti siirrettävinä laajempaan kulttuuriseen kontekstiin. Tuloksia tulkitessani olen pyrkinyt pitämään mielessä, että media ei ainoastaan peilaa suoraan kulttuuria, vaan enemmänkin rakentaa sitä.

Tutkielman teoreettinen viitekehys ja tutkimusmenetelmänä käytetty diskurssianalyysi asettavat jo itsessään raamit tulkinnoille. Konstruktionistisen tai diskurssianalyttisen tutkimusotteen tarkoituksena ei ole paljastaa mitään totuuksia, vaan pyrkiä kuvaamaan sitä, miten kielen avulla tuotetaan todellisuutta. Tutkimuksen tulokset ovat siis osa kulttuurista jatkumoa, jolla erilaisia merkityksiä tuotetaan. Niitä ei voi, eikä tarvitse pitää universaaleina totuuksina. Edellä esitetyn tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta koskevan pohdinnan jälkeen, palaan jälleen tutkimuksen käytäntöön ja siirryn esittelemään tutkimuksen tuloksia.

6 TULOKSET

6.1 Ensimmäinen analyysivaihe: sisällönerittely

Alustavan aineiston tarkastelun (ks. luku 5) jälkeen etsin lehdistä kaikki tekstikatkelmat, joissa viitattiin ikääntyvään naisruumiiseen. Ikääntyvään naisruumiiseen viitattiin yhteensä 280 tekstikatkelmassa, joista 118 oli Kauneus ja Terveys -lehdessä ja 162 Sara -lehdessä. Esikäsittelin tämän alustavan korpuksen tekemällä karkeaa sisällönerittelyä. Tässä vaiheessa tein runsaasti muistiinpanoja eli kirjasin ylös sisällönerittelyn vaiheita. Erittelin tekstityypit kansiotsoikoihin, pääkirjoituksiin, henkilöhaastatteluihin, mainoksiin, mielipidekirjoituksiin/lukijapalautteisiin, kyselypalstoihin, teema-artikkeleihin ja muihin juttuihin, joiden osalta viittaukset ruumiiseen jakautuivat lukumäärällisesti seuraavasti:

- Kansiotsoikot:
  - o Kauneus ja Terveys: 5
  - o Sara: 14
- Henkilöhaastattelut:
  - o K & T: 6
  - o Sara: 28
- Mainokset/ilmoitukset:
  - o K & T: 62
  - o Sara: 69
- Mielipidekirjoitukset/lukijoiden palautteet:
  - o K & T: 6
  - o Sara: 2 (lehdessä ei ole varsinaista palauteosiota)
- Kyselypalstat:
  - o K & T: 4
  - o Sara: 0 (lehdessä ei ole kyselypalstaa)
- Teema-artikkelit:
  - o K & T: 17
  - o Sara: 17

- Muut jutut (esimerkiksi muoti-, tai meikkijutut, kolumnit, pääkirjoitukset):
  - o K & T: 18
  - o Sara: 32

Ruumiiseen viittaavia tekstinäytteitä löytyi siis lehdistä runsaasti, keskimäärin 10 kappaletta lehteä kohden. Karkean sisällönerittelyn yhteydessä tekemäni ensimmäiset havainnot alustavasta korpuksesta olivat suhteellisen selkeitä ja voimakkaita. Lehtiä lukiessa oli nopeasti havaittavissa, kuinka ruumis ja ikääntyminen liittyvät puheissa toisiinsa. Ikääntyminen näyttäytyi siis jo lehtien alustavassa analyysivaiheessa vahvasti ruumiillistuneelta. Teksteissä ikääntymisen yhteydessä mainitaan hyvin usein jollakin tavalla ruumis. Havainto näyttää vielä entisestään korostuvan naisten kohdalla, ikään kuin ikääntyvästä naisesta ei voisi lehdessä kirjoittaa viittaamatta edes lyhyesti hänen ruumiiseensa.

Kauneus ja terveys -lehden ja Sara -lehden hieman erilaiset kohdeikäryhmät heijastuivat alustavan sisällönerittelyn tuloksiin. Sara -lehti sisälsi huomattavasti Kauneus ja terveys -lehteä enemmän ikääntyville naisille suunnattuja juttuja. Toisaalta Kauneus ja terveys vaikutti sisältävän ikääntymisen hallinta-puhetta nuoremmille suunnattuna kuin Sara -lehti. Mainosten osalta lehtien välillä ei näyttänyt olevan eroa. Kummassakin lehdessä ikääntyvän naisen ruumiiseen viitattiin eniten mainoksissa.

Useimmissa tekstinäytteissä vaikutti kuvautuvan jollakin tavalla ikääntyvän ruumiin hallinta. Tyypillisesti puheenaiheena oli ruumiin muokkaaminen laihduttamalla, kosmettisilla tuotteilla tai hoidoilla. Näissä yhteyksissä keskityttiin ruumiin ulkonäköön ja muun muassa siihen, millaisia tunteita ikääntyvä ulkonäkö naisissa herättää. Useissa teksteissä vaikutettiin rakentavan tietynlaista ihanneruumista. Tekstissä saatettiin ohjata joidenkin ruumiinosien peittämiseen tai korostamiseen. Peitettäviä osia olivat muun muassa lantio ja vyötärö, etenkin siinä tapauksessa, jos kyseinen ruumiinosa oli mitoitetaan suuri. Kapeita tai siroja ruumiinosia useissa jutuissa ohjattiin taas korostamaan.

Ruumiista puhuttiin myös terveyden yhteydessä, jolloin keskityttiin ikääntymisen aiheuttamiin terveysvaikutuksiin ja niiden hallintaan. Tyypillisesti terveyttä koskevista teksteistä oli haastateltu jotakin asiantuntijaa. Erityisesti mainoksissa korostui tieteelliseltä kuulostava asiantuntijapuhe, jossa saattoi vilahdella vierasperäisiä tai englanninkielisiä

ilmaisuja. Huomiota herättävää oli myös se, että useissa jutuissa toimi asiantuntijan roolissa julkisuuden henkilö tai muu maallikko. Nämä ”asiantuntijat” antoivat päteviä ohjeita esimerkiksi terveellisen ruokavalion koostamiseen. Tähän asiantuntijuuteen liittyi myös se, että teksteissä saatettiin esittää faktana esimerkiksi lääketieteen tai ravitsemustieteen piiriin kuuluvia asioita, ilman minkäänlaista viittausta tiedon lähteeseen. Yhtenä teemana teksteistä nousi esiin myös ruumiin rentouttaminen ja hyvän olon tavoittelu. Näistä jutuista kuvautui näennäisen ymmärtävä ja hyväksyvä suhtautuminen ikääntyvään ruumiiseen.

Osana aineiston esikäsittelyä tein koodausta sisällön teemoista saadakseni kokonaiskuvan siitä, minkälaisissa yhteyksissä ja mihin aiheisiin liittyen ruumiiseen viitattiin. Jaotelin aineistosta selkeimmin esiin tulleet teemat ulkonäköön, liikkumiseen, ravintoon, ruumiin muokkaamiseen, terveyteen ja emotionaaliseen ruumiiseen. (Taulukko 1.)

Ulkonäköteeman teksteihin olen lukenut kaikki tekstit, joissa käsiteltiin ruumiin ulkonäköä. Useimmat näistä teksteistä käsitelivät ihoa, hiuksia tai vartaloa ja mahdollisesti niiden käsittelemistä kosmeettisilla tuotteilla. Liikkumisteemaan kuuluivat kaikki tekstit, joissa ikääntyvästä ruumiista puhuttiin liikunnan tai muun fyysisen aktiivisuuden yhteydessä. Ravintoteemaan sisällytin sellaiset katkelmat, joissa ruumiista puhuttiin ravinnon yhteydessä ja puheenaiheena oli esimerkiksi ruoan vaikutukset ikääntyvään ruumiiseen. Liikkumisteema ja ravintoteema esiintyivät useissa teksteissä samanaikaisesti ja useimmissa teksteissä aiheena oli painon pudottaminen tai laihdutus. Ruumiin muokkaamisen otin erilliseksi teemaksi, koska useissa teksteissä puhuttiin nimenomaan siitä, kuinka ikääntyvää ruumista muokataan, ilman erityistä viittausta laihtumiseen tai laihdutuskeinoihin, kuten liikkumiseen tai ruokavalioon. Terveysteemaan sisällytin sellaiset tekstit, joissa ruumiiseen viitattiin terveyden tai sairauden yhteydessä. Emotionaalisen ruumiin teema sisältää tekstejä, joiden aiheena on ruumis tunteiden kohteena. Useimmiten nämä tekstit liittyivät kokemukselliseen ruumiiseen, kuten ruumiin rentouttamiseen ja fyysisen hyvän olon tavoitteluun ajattelutyön tai mielenhallinnan avulla. Muutamien tähän teemaan kuuluvien tekstien aiheina oli edellä mainittujen lisäksi seksuaalisuus ja siihen liittyvät tunteet.

Suurin osa teksteistä olisi sopinut useammankin teeman alle. Luokittelin kunkin tekstin kuitenkin ainoastaan yhteen teemaan sen mukaan, mitä teemaa teksti arvioni mukaan eniten edusti. Näin sain teemaluokittelusta selkeän. Teemojen päällekkäisyys ilmeni

esimerkiksi siten, että samassa tekstissä saatettiin puhua liikkumisesta ja sen vaikutuksista ulkonäköön tai kokemuksellisesta hyvinvoinnista ja terveydestä.

Kauneus ja Terveys- ja Sara -lehtien välillä ei ollut suuria eroja eri teemoihin kuuluvien tekstikatkelmien määrän suhteen. Kummassakin lehdessä ikääntyvästä ruumiista puhuttiin eniten ulkonäköteemaan liittyen ja ylivoimaisesti eniten ulkonäköteema oli edustettuna mainoksissa. Sara -lehden tekstikatkelmista 92 kappaletta ja Kauneus ja Terveys -lehden katkelmista 81 kappaletta kuului ulkonäköteemaan. Ravinto-teema oli vähiten edustettuna kummankin lehden teksteissä. Sara -lehti erosi Kauneus ja terveys -lehdestä siten, että Saran henkilöhaastattelukatkelmien teemana oli useimmiten emotionaalinen ruumis, kun taas Kauneus ja terveys -lehdessä henkilöhaastattelujen aiheet edustivat melko tasaisesti kolmea eri teemaa. Sara sisälsi ylipäänsä Kauneus ja terveys -lehteä enemmän henkilöhaastatteluja, joissa puhuttiin ikääntyvästä ruumiista.

TAULUKKO 1. Teemat sisällön koodauksessa.

	Kansi		Henkilöhaastattelu		Mainos		Mielipide		Kyselypalsta		Teema-artikkeli		Muu	
	K&T	Sara	K&T	Sara	K&T	Sara	K&T	Sara	K&T	Sara	K&T	Sara	K&T	Sara
Ulkonäkö	3	6	2	4	56	55	1	0	3	0	5	5	11	22
Liikku-min.	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	1	3	3	1
Ravinto	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0
Muok-kaus	0	6	1	4	0	0	2	0	0	0	1	4	2	3
Terveys	1	1	0	0	6	11	1	0	0	0	8	2	1	3
Emotion.	0	1	3	15	0	3	2	2	1	0	1	2	0	3
Yht.	5	14	6	28	62	69	6	2	4	0	17	17	18	32

6.2 Aineiston analyysi

Edellä kuvatun aineiston esikäsittelyn jälkeen kävin uudestaan läpi kaikki ikääntyvään ruumiiseen viittaavat tekstit ja karsin tarkalla seulalla joukosta pois tekstinäytteitä, jotka eivät suoraan soveltuneet tutkimukseni lopulliseksi aineistoksi. Aineiston supistaminen oli perusteltua tutkimuksen menetelmän kannalta. Diskurssianalysissä aineiston ei tar-

vitse, eikä pidä olla liian suuri, sillä tällöin tutkija voi ikään kuin hukkuu valtavaan tekstimäärään ja kadottaa kyvyn analysoida yksityiskohtaisesti kielenkäyttöä. Määrällisesti suuri aineisto ei siis diskurssianalyysissa takaa onnistunutta tutkimusta, eikä aineiston kasvattaminen lisää tutkimuksen tiedollista arvoa. Valitun ilmiön tutkimiseen voi riittää pienikin määrä tekstiä. (Potter & Wetherell 1987, 161.)

Tehdessäni aineiston rajausta, pyrin sisällyttämään analyysiin kaikkia edellä kuvaamiani teemoja ja juttutyyppisiä edustavia tekstejä. Aineiston ulkopuolelle rajautui tekstejä, joiden ilmaisuista jäi epäselväksi, viitataanko nimenomaan kohderyhmääni, eli ikääntyviin naisiin. Rajasin pois myös mainostekstejä, sillä useissa mainoksissa toistuivat samat tai hyvin samankaltaiset ilmaisut. Tekstien samankaltaisuuden ja toistuvuuden vuoksi mainostekstien analyysi oli mahdollista toteuttaa luotettavasti pienemmälläkin aineistomäärällä. Myös tismalleen samat mainokset toistuivat useissa lehdissä, mikä karsi luonnollisesti osan teksteistä pois. Tämän huolellisen esikäsittelyn perusteella tutkittaviksi yksiköiksi valikoitui 36 parhaiten tutkimusongelmaan soveltuvaa tekstikategoriaa.

Aineiston analyysimenetelmänä on toiminut jo aiemmin esitelty diskurssianalyysi, mukaillen kriittisen diskurssianalyysin periaatteita. Olen hyödyntänyt usean eri diskurssianalyysiin perehtyneen tutkijan näkemyksiä analyysin toteuttamisessa. Olen ammentanut analyysiin apua muun muassa Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen (1993; 1999) kirjallisuudesta. Edellä mainittujen tutkijoiden lisäksi olen tarkastellut Norman Faircloughin (1995; 2003), Jonathan Potterin ja Margaret Wetherellin (1987) oppeja diskurssianalyysistä. Tämän tutkimuksen erityispiirteenä on se, että aineisto koostuu aikakauslehtiteksteistä. Faircloughin (1995, 50–51) mukaan mediatekstin kriittiseen diskurssianalyysiin tulisi sisällyttää yhteiskunnallisten ja kulttuuristen käytäntöjen konteksti eli analyysissä tulisi huomioida esimerkiksi vallitsevat ideologiat. Tässä tutkimuksessa on ollut olennaista huomioida se, millaiseen kulttuuriseen kontekstiin aineisto asettuu.

Tekstin analyysin tulee Faircloughin (1995, 50–51) mukaan olla moniulotteista. Kielen ominaisuudet eivät ole yksioikoisia, vaan tutkijan tulee ymmärtää teksti monilla eri tavoilla. Aloitin aineiston analyysin siirtymällä siis pintapuolisesta, alustavasta tarkastelusta kohti suppeampaa, tarkkaa analyysiä. Tarkan analyysin tavoitteena oli saada aikaan Faircloughin kuvaama monitasoinen ymmärrys aineistosta. Diskurssianalyysia ei

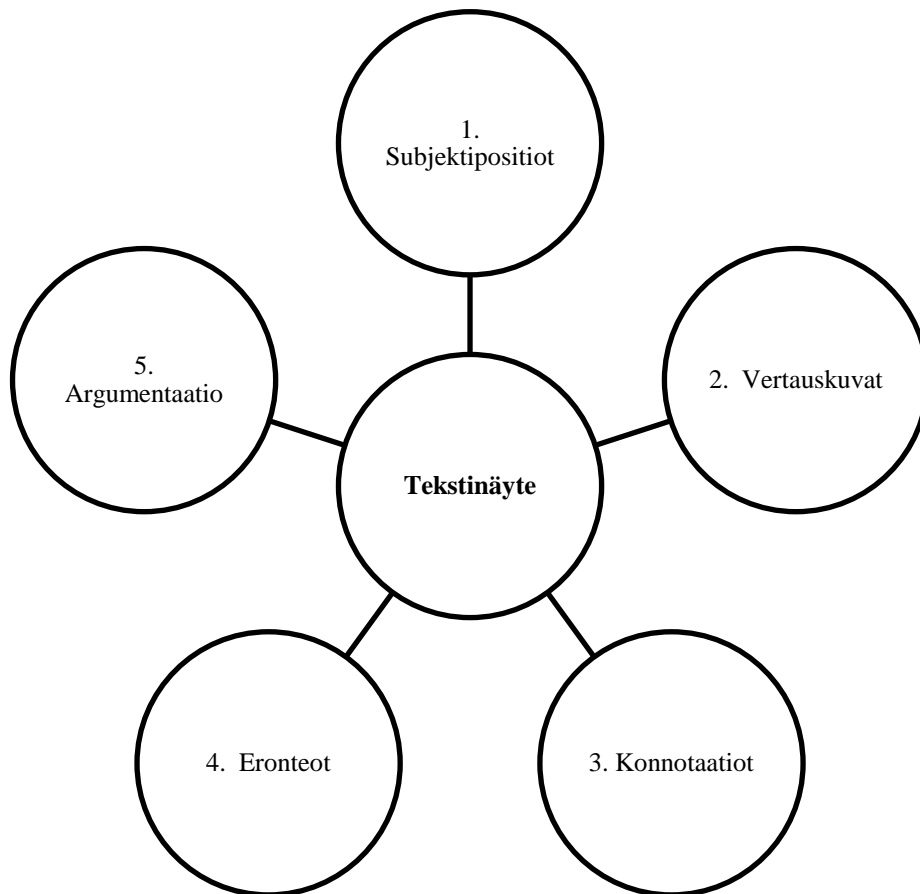
toteuteta minkään tietyn mallin mukaisesti, eikä analyysin toteutukseen anneta kirjallisuudessa tarkkoja etenemisohteja. Analyysi perustuu ennen kaikkea tutkijan huolelliseen aineistoon perehtymiseen ja sen pohjalta tehtyihin valintoihin. (Potter & Wetherell 1987, 168–169.) Seuraavaksi käyn läpi sitä, kuinka aineiston analyysi eteni tässä tutkimuksessa.

Aloitin analyysin etsimällä valituista tekstikatkelmista yhtäläisyyksiä ja eroja. Jokisen ja Juhilan (1993, 80–81) mallia mukaillen, pyrin etsimään teksteistä eri yhteyksissä toistuvia, samankaltaisia merkityksiä. Tässä vaiheessa pystyin jo identifioimaan aineistosta ensimmäisen diskurssin, asiantuntijadiskurssin, jota tulen kuvaamaan tarkemmin jatkossa. Asiantuntijapuhe esiintyi aineistossa voimakkaana, joten sen tunnistaminen oli suhteellisen helppoa. Merkitysten rakentaminen asiantuntijuuden ympärille toistui aineistossa selkeänä.

Seuraavaksi keskityin analyysissä viiteen pääkohtaan (Kuvio 1.), jotka katsoin huomionarvoisiksi aineiston esikäsittelyn perusteella. Muodostin nämä viisi analyysin kohtaa selkeyttääkseni tutkimuksen etenemistä. Rakentamani analyysin kohdat johtivat pala palalta teksteistä nousseiden diskurssien jäljille. Diskurssien tunnistamiseksi analysoin siis jokaisen tekstinäytteen kielellisiä ominaisuuksia. Nimitän analyysin kohtia pääkohdiksi, koska niihin pyrin analyysissä kiinnittämään huomiota, vaikka ne eivät toimineet ehdottomina sääntöinä. Ensinnäkin pyrin selittämään, millaisia subjektipositioita⁸ ikääntyvälle naiselle asetetaan eli millaiseen asemaan lehdet naisen asettavat. Kiinnitin huomiota siihen, miten teksti asemoi lukijansa eli asetettiinko lukija tasavertaiseen asemaan tekstiin nähden vai esimerkiksi oppijan rooliin. Subjektipositioiden tarkastelussa on tärkeää huomioida se, että positiot ovat sosiaalisten käytäntöjen tuottamia, eivätkä valmiita paikkoja (Jokinen ym. 1993, 40). Toiseksi kiinnostukseni kohdistui teksteissä käytettyihin vertauskuviin, joilla ikääntyvää ruumista representoidaan. Kolmantena analyysin pääkohtana huomioin teksteissä käytetyt konnotaatiot eli kielenkäytössä tehtyjen valintojen aikaansaamat mielleyhtymät. Neljäntenä osana analyysiä pyrin tarkastelemaan myös teksteissä tehtyjä erontekoja esimerkiksi nuoren ja ikääntyvän ruumiin välillä. Viidentenä alueena analysoin teksteissä käytettyjä argumentaatiotekniikoita ja niistä välittyviä arvoja.

---

⁸ *Subjektipositio* viittaa siihen asemaan ja paikkaan, johon diskurssi ihmisen sijoittaa. Diskursseilla on siis valtaa asemoida ihmiset tietynlaiseksi. (ks. esim. Burr 2003, 111–112.) Esimerkiksi lehtiteksti voi positoida kirjoittajan asiantuntijaksi ja toisaalta kohteensa asiaa tuntemattomaksi.

KUVIO 1. Aineiston analyysin pääkohdat.

Etukäteissuunnittelusta huolimatta analyysi eteni pitkälti luovin askelin. En edennyt analyysissa mainittujen pääkohtien mukaisessa järjestyksessä systemaattisesti. Analyysi rakentui yksilöllisessä järjestyksessä kunkin tekstikatkelman kohdalla. En myöskään välttämättä voinut hyödyntää kaikkia kuvaamiani pääkohtia jokaisen tekstikatkelman kohdalla, sillä kaikista teksteistä ei ollut mahdollista käydä läpi jokaista kuvaamaani kielellistä piirrettä. Joistakin teksteistä nousi vain joitakin ilmiselviä kielellisiä ominaisuuksia, kuten vertauskuvia, joihin sitten analyysissa keskityin. Systemaattisuuden puuttumisesta huolimatta katson onnistuneeni analyysin toteutuksessa, sillä noudatin kaikissa vaiheissa huolellisuutta ja perustelin valinnat.

Kuvaamani analyysin perusteella naisen ikääntyvä ruumis näyttäytyi tarkastelluissa lehtiteksteissä seuraavan viiden diskurssin kautta:

1. Asiantuntijadiskurssi
2. Kontrollin diskurssi
3. Pedagoginen diskurssi

4. Yhteisyyden diskurssi
5. Individualistinen diskurssi

Nämä diskurssit voidaan luokitella niiden keskinäisten suhteiden perusteella osaksi kah-
ta laajempaa metadiskurssia tai diskurssiryhmää (Kuvio 2.). Asiantuntijadiskurssi, kont-
rollin diskurssi ja pedagoginen diskurssi edustavat puhetapaa, jossa keskeistä on ruu-
miin muokkaaminen ja jossa ikääntyminen kuvautuu yleisesti ongelmallisena. Näitä
ongelmallisen ruumiin diskursseja yhdistää ruumiin käsitteleminen ennen kaikkea ob-
jektina. Yhteisyyden diskurssissa ja individualistisessa diskurssissa taas ruumista tarkas-
tellaan sisältä käsin, subjektiivisen kokemuksen kautta ja ikääntymiseen suhtaudutaan
näennäisen hyväksyvästi. Yhteisyyden diskurssi ja individualistinen diskurssi asettuvat
siiis osaksi *hyväksyvän ruumiillisuuden diskursseja*.

KUVIO 2. Diskurssien jaottelu suhteessa toisiinsa.

Seuraavassa aineistoesimerkissä (katkelma 23) havainnollistuu analyysin käytännön toteutus yhden katkelman kohdalla. Tämä auttaa rakentamaan käsitystä siitä, kuinka päädyin löytämiini diskursseihin.

Katkelma 23: ”Kaikki yli 40-vuotiaat naiset tarvitsevat enemmän kollageenia, sillä keski-ikässä iho ei enää tuota sitä tarpeeksi. Tarjolla on uutta apua.” (Sara, huhtikuu 2011)

Subjektipositioita (analyysin pääkohta 1) tarkastellessa käy nopeasti ilmi, että katkelma asettaa kohteensa potilaan tai avun tarpeessa olevan rooliin. Tekstissä puhutaan avusta, jota on tarjolla. Vertauskuvia (analyysin pääkohta 2) katkelmasta ei löydy, joten siirryn tarkastelussa konnotaatioihin (analyysin pääkohta 3). Teksti luo mielikuvan ikääntyvästä ihosta jollakin tapaa sairaana, sillä siinä mainitaan ihon kyvyttömyys tuottaa kollageenia. Apua on tekstin mukaan kuitenkin tarjolla, joten tekstistä nousee mielikuva sairaudenkaltaisesta tilasta, jota voidaan kuitenkin hoitaa. Katkelmasta voi löytää ikään liittyvän erontekoasetelman (analyysin pääkohta 4). Teksti tekee rajan yli 40-vuotiaiden ja sitä nuorempien välille. Se siis asettaa yli 40-vuotiaat kohteekseen toteamalla heidän tarvitsevan enemmän kollageenia. Tämä eronteko tehdään tekstissä vielä melko karkeasti toteamalla, että *kaikki* yli 40-vuotiaat ovat samassa tilanteessa. Argumentaatiokkeinoina (analyysin pääkohta 5) tekstissä näkyy vetoaminen faktatietoihin ja niiden avulla lukijan vakuuttelu. Edellä läpi käymieni kielellisten ominaisuuksien perusteella, tekstistä nousee eniten asiantuntijapuheelle ominaisia piirteitä. Voin päätellä tekstikatkelma 23:n edustavan *asiantuntijadiskurssia*.

Analyysiin valitsemieni yksittäisten tekstikatkelmien joukossa saattoi myös olla usean diskurssin piirteitä, etenkin, mikäli katkelma oli pitkä. Diskurssit ilmenivät teksteissä paikoin limittäin ja diskurssityyppi saattoi muuttua kesken tekstin. Joissakin aineiston teksteissä oli päärooli tietyllä diskurssilla, jonka eräänlaisena tukena kuitenkin esiintyi toinen diskurssi. Tämänkaltaisesta tilanteesta on esimerkkinä katkelma 35, jossa tekstin alkuosa edustaa pedagogista diskurssia, mutta kolmannessa lauseessa asiantuntijapuhe tulee mukaan tukemaan pedagogista puhetta.

Katkelma 35: ”pedagoginen → Kuulostaa tehokkaalta, mutta kunto-ohjelmastasi puuttuu jotain tärkeää. Aikuisen naisen pitäisi täydentää aerobista liikuntaa painoharjoittelulla, vaikkapa kahvakuula- tai kuntosalitreenillä. asiantuntija → Lihasvoiman harjoittaminen on tärkeää varsinkin keski-ikässä, sillä vaihdevuosien aikana kehossa tapahtuu suuria muutoksia” (Sara, marraskuu 2011)

Erittelen diskursseja, niiden ominaisuuksia ja aineistoesimerkkejä yksityiskohtaisesti seuraavissa alaluvuissa. Olen otsikoinut diskurssit aiemmin kuvailemani metadiskursseja koskevan kahtiajaon mukaisesti. Ensin esittelen kolme diskurssia, joissa ikääntyvä ruumis näyttäytyy ongelmallisena. Nämä ongelmallisen ruumiin diskurssit ovat asiantuntijadiskurssi, kontrollin diskurssi ja pedagoginen diskurssi. Kahtiajaon toisen osan muodostavat hyväksyvän ruumiillisuuden diskurssit, joita edustavat individualistinen diskurssi ja yhteisyyden diskurssi.

6.3 Ongelmallisen ikääntyvän ruumiin diskurssit

6.3.1 Ruumis asiantuntijuuden kohteena: asiantuntijadiskurssi

Teksteissä viitattiin toistuvasti ikääntyvään ruumiiseen tieteelliseltä kuulostavan kielen avulla. Nimesin tämän diskurssin asiantuntijadiskurssiksi, sillä puhetapaa leimaa tekstin asiantuntijamainen ote, joka asemoi lukijansa tietämättömäksi. Tietämättömäksi asemoiminen korostui erityisesti, mikäli tekstissä esiintyi jonkinlainen asiantuntija tiedonlähteenä. Tiedon voi nähdä tässä yhteydessä vallan välineenä. Asiantuntijalla on oikeus ja tietyllä tavalla myös velvollisuus kertoa totuus asioista. Tietämättömäksi asemoimisen lisäksi asiantuntijadiskurssin piirteiksi voidaan lukea tieteellisen ja erityisesti lääketieteellisen sanaston käyttö, asiantuntijahenkilöihin viittaaminen, yksinkertaistaminen, yleistäminen ja ikääntymisen käsitteleminen sairauteen verrattavana tilana. Seuraavaksi erittelen tarkemmin näitä piirteitä.

Asiantuntijadiskurssi oli aineistossa vallitsevin ja voimakkaimmin näkyvä puhetapa. Sitä oli tunnistettavissa kaikkiaan 19 katkelmassa. Analyysiin käytetyistä 36 katkelmasta siis yli puolella käytettiin asiantuntijapuhetta. Asiantuntijadiskurssi oli vahvimmiltaan mainoksissa, mutta se esiintyi selkeästi myös muualla lehtien sivuilla, kuten teema-artikkeleissa. Tekstissä esitetyn tiedon lähteenä saattoi olla edellä kuvaamaani tapaan todelliselta kuulostava tietyn alan asiantuntija, kuten lääkäri, mutta useissa teksteissä vallitsi asiantuntijadiskurssi, vaikka tiedonlähteenä ei ilmoitettu ketään ulkopuolista asiaan perehtynyttä. Ruumiiseen liittyvistä ilmiöistä puhuttiin silti ikään kuin totuuksina, vakuuttavaan tyyliin. Asiantuntijuus ei siis liity ainoastaan asiantuntijaan henkilönä,

vaan laajemmin puhetapaan, jota leimaa ruumis asiantuntijuuden kohteena. Seuraava aineistoesimerkki (katkelma 3) edustaa tekstiä, jossa puhutaan asiantuntijan äänellä, ilman viittausta mihinkään henkilöön varsinaisena tiedonlähteenä.

Katkelma 3: ”Myös kehossa tapahtuu, sillä estrogeenihormonin erityys hidastuu nopeasti ja vaihdevuodet lähenevät. Apu saattaa löytyä soijasta, sillä vaihdevuosi-ikässä olevien naisten uskotaan hyötyvän sen sisältämästä kasviestrogeenista eli kasvien isoflavoneista. Tutkimuksessa on saatu vahva näyttö, että soija lievittää kuumia aaltoja, edistää valtimoiden terveyttä ja alentaa veren kolesterolipitoisuutta.” (Kauneus ja Terveys, 05/2011)

Asiantuntijuus ilmeni useissa teksteissä erityisesti lääketieteellisen, biologiaan tai terveyteen viittaavan kielen kautta. Ruumiiseen viitattiin lääketieteen termein, joita käyttäen ikääntyvä ruumis pilkotaan ja eritellään arvioitaviksi osasiksi. Lääketieteen terminologian lisäksi teksteissä vilahteli erilaisia tutkimustuloksia. Seuraavassa aineistoesimerkissä (katkelma 20) käytetään runsaasti lääketieteellistä sanastoa. Asiantuntijana toimii aiheeseen perehtynyt henkilö, jonka kerrotaan tutkineen satoja ihmisiä. Henkilön perehtyneisyyteen viittaaminen toimii tekstissä keinona argumentoida. Näin pyritään vahvistamaan välitettävän viestin uskottavuutta.

Katkelma 20: ”Ojentajan, rinnan sivun sekä etu- ja takareiden rasvapoimut viittaavat kehon estrogeenikuormaan. Hormonitasapainon optimointiin perehtynyt olympiamitalistin ravinto- ja voimaharjoitteluvalmentaja Charles Poliquin on tutkinut satoja testihenkilöitä ja tullut siihen tulokseen, että rasvan kertymisellä tiettyihin paikkoihin on aina syytä.” (Sara, maaliskuu 2011)

Tyypillisesti etenkin mainoksissa toistuivat vierasperäiset, biologiaan tai lääketieteeseen viittaavat ilmaisut, jotka saattoivat kuulostaa jopa keksityiltä. Lääkeaineiden nimiin viittaavilla aineilla luvattiin hoitoa ikääntyvän ruumiin osille. Myös termit ”tieteellinen” tai ”kliininen” edustivat tyypillistä mainosten sanastoa. Tekstistä saa mustavalkoisen vaikutelman, sillä siinä esitetään asiat faktoina, ilman mahdollisuutta mihinkään vaihtoehtoiseen totuuteen. Esimerkiksi edellä esitetyn aineistokatkelman (katkelma 20) ilmaisu ”...on aina syytä.”, viittaa vaihtoehdottomuuteen. Joissakin katkelmissa faktat oli esitetty luettelomaisesti siten, että teksti vaikuttaa tukehtuvan tiedon määrään. Tarkemman luvun seurauksena tekstistä jää kuitenkin tyhjä vaikutelma, ikään kuin siinä olisi vain lueteltu näennäisesti asiantuntevalta kuulostavaa sanastoa, ilman todellisuus pohjaa. Seuraava katkelma (15) on tyypillinen esimerkki edellä kuvaamastani tukehduttavasta tiedon määrästä.

Katkelma 15: ”15 vuoden tutkimukset, 10 patenttia. (...) Ensimmäinen ihon toimintaa tehostava super-seerumi. Uusi teknologia: One Essential tehostaa uusien solujen syntymistä syvällä ihossa*, koska se eliminoi ihoon kertyneitä haitta-aineita.(...) Kliinisesti todistettu: toiminnaltaan elpyneessä ihossa anti-age-voiteen aktiiviaineet (retinoli, hyaluronihappo, C-vitamiini, Longoza, jne.) tehoavat entistä paremmin**. Silminnähtävät, merkitävät tulokset: tuplasti tehoa juonteiden hoitoon, ihon kiinteyttämiseen sekä ihon heikyyteen ***. Ihosi näyttää jälleen nuorekkaalta. Kauniimpi nyt kuin kaksikymppisenä. STANFORD UNIVERSITY. Dior and Stanford University, partners in Stem Cell research. *Epidermaaliset /in vitro-testit ainesosille: epidermisen basaalikerroksen solujen suojaaminen, mukaan lukien myös kantasolut. **Ainesosien in vitro-testit haitta-aineilla tai ilman. ***Vertailevat tulokset kliinisistä tutkimuksista + itsearviointi – n=24-26, kaksi kertaa päivässä 28 päivän ajan. One essential + anti-age-ihonhoitovuode verrattuna pelkän anti-age-voiteen käyttöön.” (Sara, mainos, helmikuu 2011)

Jokinen ja Juhila (1993, 90–92) puhuvat yksinkertaistamisesta ja tarkoittavat sitä, kuinka aineiston käsittelemät ilmiöt on saatu näyttämään itsestäänselvyyksiltä. Edellä kuvaamani mustavalkoisuus on lähellä Jokisen ja hänen kollegoidensa käsittelemää yksinkertaistamista. Asioiden todellinen moninaisuus tai monimutkaisuus on ikään kuin kadotettu yksinkertaistavan puheen tieltä. Tämän tutkimuksen aineistossa on havaittavissa vastaavaa yksinkertaistavaa puhetta, etenkin asiantuntijadiskurssin yhteydessä. Asiantuntijadiskurssin keskeisimmän yksinkertaistavan näkemyksen voi kiteyttää oletukseen ikääntymisestä kielteisenä. Kielteisyttä ei ilmaista teksteissä suoraan, vaan se tulee ilmi kun yksinkertaistavia ilmaisuja tarkastellaan pintaa syvemmältä. Yksinkertaistamisen lisäksi asiantuntijadiskurssille oli tyypillistä karkeiden yleistysten käyttö, joka johti varsin kapeaan kuvaan siitä, millainen on normaali tai hyväksyttävä ikääntyvä ruumis. Vahvana oletuksena teksteissä vaikutti olevan esimerkiksi se, että kaikki naiset haluavat olla hoikkia ja hoikistumisen tarve kasvaa iän myötä. Asiantuntijamaiseen tyyliin muistettiin mainita esimerkiksi se, että aineenvaihdunta hidastuu ja lihominen on väistämättä ikääntyessä. Pidetään siis itsestäänselvytenä sitä, että ikääntyvä nainen haluaa muokata ruumistaan.

Seuraava aineistoesimerkki (9) on katkelma tunnetun ravitsemusterapeutin kolumnista. Tekstissä kirjoittaja asettaa itsensä asiantuntija-asemaan, jonka johdosta hänellä on oikeus arvioida toisen henkilön laihtumista. Tekstissä ihmetellään laihtumisessa onnistumista, ja siten ilmaistaan itsestäänselvytenä pidetty naisen tarve laihtua. Teksti antaa ymmärtää, että ikääntyvä ruumis muuttuu väistämättä aiempaa huonompaan suuntaan ja ruumiin muokkaamisessa onnistuminen on elämän muutos.

Katkelma 9: ”Oli hienoa nähdä, että keski-ikäinen nainen pystyi muuttamaan elämänsä suunnan ja laihtumaan puolessa vuodessa näin merkittävän määrän. Se on siis mahdollista, vaikka aineenvaihdunta alkaakin jo hidastua ja hormonitoiminta haraa vastaan!” (Kauneus ja Terveys, ravitsemusterapeutin kolumni, 13/2011)

Ilmeisen lääketieteellisen sanaston lisäksi plastiikkakirurgista sanastoa käytettiin joissakin asiantuntijadiskurssin teksteissä argumentaatiokeinoina ja vertauskuvana. Alla olevissa aineistoesimerkissä (katkelma 8 ja katkelma 16) mainostetaan kasvovoiteita viittaamalla tuotteen saavan aikaan plastiikkakirurgisen operaation kaltaisen vaikutuksen. Katkelma 8:ssa viitataan ilman kiertoilmaisuja plastiikkakirurgiaan. Katkelma 16 tekee viittauksen hienovaraisemmin, käyttämällä sanaa kohotus.

Katkelma 8: ”Kasvojenkohotus ilman veistä tai muita kirurgisia toimenpiteitä.” (Kauneus ja Terveys, mainos, 12/2011)

Katkelma 16: ”Kosmeettisen kohotuksen uusi ulottuvuus: Täyteläisyyden palauttaminen.”(Sara, mainos, maaliskuu 2011)

Hoitamisen ja parantamisen teemat ovat tyypillisiä asiantuntijadiskurssissa. Ikääntyvää ruumiista puhutaan hoidon tai parannuksen kohteena, vaikka mitään varsinaista kärsimyksen aiheuttajaa ei teksteissä tulekaan ilmi. Ikääntyminen näyttäytyi teksteissä sairautteen verrattavana tilana. Katkelmassa 31 puhutaan saunasta ja turpeesta ”troppeina”, joilla hoidetaan vaihdevuosia.

Katkelma 31: ”Suomalainen sauna ja turve ovat yhdessä vaihdevuosi-ikäisen naisen helppotus. Sauna ja terva -troppikaksikon voi nyt päivittää muotoon sauna ja turve. Naistentautien erikoislääkäri Leena Larva uskaltaa suositella turvesaunaa hormonikorvaushoidon rinnalle – jopa tilalle. Aino Klinikan lääkärin pilottitutkimuksen tulokset ovat lupaavia. – Lähes jokaisella tutkimukseen osallistuneella oireet lievenivät merkittävästi, ja ne olivat poissa vielä kuukauden kuluttua kokeilun päättymisestä. Hoito tehoi erityisesti kuumiin aaltoihin ja sydämentykytyksiin, Larva kertoo.”(Sara, elokuu 2011)

Seuraavassa esimerkissä (katkelma 1) on useita selkeästi asiantuntijadiskurssille ominaisia piirteitä. Kyseessä on mainos, jossa puhutaan rypyille tarkoitettusta ihovoiteesta. Tekstissä toistuu sana sukralfaatti, jonka väitetään olevan ihon soluja uusiva ja vahvistava aine. Kolmannessa virkkeessä todetaan ihon suorastaan kaipaavan tätä ainetta. Tekstistä välittyy vaikutelma, että rypyt ovat jotakin sairasta ja niitä tulisi pyrkiä hoitamaan tai parantamaan. Väitteitä tukemassa on asiantuntija, joka on tässä tapauksessa lääkäri. Myös lääketieteelliset tutkimukset mainitaan viestiä vahvistamaan.

Katkelma 1: ”Plastiikkakirurgian erikoislääkäri Tarja Juvonen suosittelee: BM ryppyihin ja arpiin. Iho kaipaa sukralfaattia! BM sukralfaattivoiteet ja geeli vahvistavat ja hoitavat ihoa. Lääketieteellisissä tutkimuksissa on todettu, että BM Regenerative sukralfaattivoiteet uusivat ihon soluja. BM ehkäisee ryppyjä, tuo uutta kimmoisuutta ja energiaa iholle. BM sisältää iho nopeasti uusivaa ja vahvistavaa sukralfaattia, se stimuloi ihon nuorekkuutta” (Kauneus ja Terveys, mainos, 02/2011)

Asiantuntijadiskurssia kielteisemmin ja vaativammin ruumiista kohtaan sijoittuu kontrollin diskurssi, jota tulen käsittelemään seuraavaksi.

6.3.2 Ikääntyvän ruumiin hallinta: kontrollin diskurssi

Kontrollin diskurssiksi nimeämässäni puhettavassa ikääntyvä ruumis representoituu jonakin, jota tulee hallita ja pitää kurissa. Kontrollipuhe toistui useissa aineiston katkelmissa, riippumatta siitä, minkälainen tekstityyppi oli kyseessä. Tämän diskurssin piirteiksi voidaan määritellä kohteensa alistava tyyli, vaativuus, kielteisyys, ikääntymisen kuvaaminen uhkana ja hallintaan liittyvän sanaston käyttö.

Kontrollin diskurssiin liittyy tekstin tyyli alistaa kohteensa. Tekstistä kuvautuu siis valta-asetelma, jossa vallankohteena on ikääntyvä nainen. Teksti asettaa ikääntyvät nuoriin nähden alempaan asemaan. Kontrollipuhe määrää hallitsemaan ikääntymistä, esittämällä ikääntyvän ruumiin epämiellyttävänä tai ylipäänsä epäarvostettavana. Tämän puhettavan teksti myös antaa vaatimuksia ja määrittelyitä siitä, millaisen ikääntyvän ruumiin tulee olla. Keskeisinä teeseinä oli ikääntymisen hidastaminen tai pysäyttäminen, ja nuoren ulkomuodon ylläpito. Kontrollin diskurssissa ikääntyminen kuvataan uhkaavana ja pelottavana. Ikääntyvästä ruumiista puhuttiin lähes yksinomaan kielteiseen sävyyn, kun taas nuori ruumis edustaa jotakin hyvää ja tavoiteltavaa kontrollipuhettavan teksteissä. Keskeistä tämän kontrollia edustavissa teksteissä oli ulkoisen nuorekkuuden ylläpito.

Katkelma 34: ”Pistoksilla lisää peliaikaa” (Sara, otsikko, marraskuu 2011)

Katkelmassa 34 viitataan peliaikaan, jota kasvoihin pistettävillä kemiallisilla aineilla voidaan saavuttaa. ”Peliaika” toimii vertauskuvana ilmeisesti ikävuosille, jolloin naista ei vielä määritellä ikääntyväksi. Teksti siis tekee arvoasetelman, määrittelemällä pistoksilla aikaansaadun nuoren näköisen kasvojen ihon arvokkaammaksi kuin iäkkäämmän näköiset kasvot.

Määrittelyt oikeanlaisesta ruumiista liittyivät kontrollin diskurssissa objektiivisesti arviointiin, ulkoisiin piirteisiin, ei niinkään subjektiivisiin ominaisuuksiin. Esimerkiksi kokemuksellinen hyvinvointi sivuutettiin useimmiten kokonaan kontrollia painottavissa teksteissä. Toisaalta kontrollin diskurssille tyypillistä oli hyvän ulkonäön, hyvän terveydentilan ja elämään tyytyväisyyden käsitteleminen synonyymeinä, aivan kuin ne olisivat väistämättä kytköksissä toisiinsa. Seuraavassa katkelmassa kehoitetaan ”riisumaan pois rengas” ja viitataan samalla optimaaliseen terveyteen. Katkelmassa on kontrollin diskurssin lisäksi asiantuntijadiskurssin ja pedagogisen diskurssin piirteitä, sillä siinä puhutaan asiantuntijamaisella kielellä ja neuvotaan tarkastelemaan ”jenkkakahvoja”. Teksti jatkuikin ilmeisen pedagogisena, josta esitän esimerkin jatkossa käsitellessäni tarkemmin pedagogista diskurssia. Joka tapauksessa katkelma 26:ssa ero ruumiin ulkonäköulottuvuuden ja terveyden välillä vaikuttaa hämärtyvän, sillä niistä puhutaan ikään kuin samana asiana. ”Kurkistamalla jenkkakahvoihin” vihjataan naisen saavan selville jotakin tärkeää terveydentilaansa koskevaa.

Katkelma 26: ”Riisu pois rengas! ... Optimaalisen terveyden ja varsinaisen sairauden välille mahtuu pitkä hormoniepätasapainon alue. Yksinkertaisin tapa saada tolkkua omasta tilanteesta tällä jatkumolla on kurkistus omiin jenkkakahvoihin.” (Sara, toukokuu 2011)

Seuraavassa aineistoesimerkissä (katkelma 17) kehoitetaan hävittämään erilaisia ulkoisia ihon ominaisuuksia, jotka viittaavat ikääntymiseen. ”Pyyhi pois”-ilmaisu on käskävä, ja antaa vaikutelman, että ulkonäköä olisi mahdollista muuttaa hetkessä. Kontrollin diskurssia edustava teksti herättää mielikuvan ankaruudesta ja vaativuudesta, sillä se sisältää käskymuotoja ja erityisesti kehottaa toimimaan nopeasti ja tehokkaasti.

Katkelma 17: ”Pyyhi pois pienet juonteet! Pyyhi pois silmänympärysrpyt! Pyyhi pois ikääntymisen merkit hetkessä. (...) Pyyhi pois pigmenttimuutokset!” (Sara, mainos, maaliskuu 2011)

Myös seuraavassa esimerkissä (katkelma 33) kehoitetaan nopeaan toimintaan ja vaaditaan tuloksia. Esimerkki viittaa ikääntymiseen tarkemmin määrittelemättömänä uhkana. Tulokset eivät tekstin mukaan odota, mutta syytä tälle ei kerrota. Lukija jää epä tietoisuuteen siitä, mitä mahdollisesti seuraa, mikäli ikääntymisen ehkäisemiseksi ei toimita.

Katkelma 33: ”Radikaalit toimenpiteet voivat odottaa – kiinteyttävät tulokset eivät.” (Sara, ihovoiteen mainos, marraskuu 2011)

Joissakin aineiston osissa kontrolli kuvautui vähättelevänä tyylinä. Vähättelevässä tekstityylissä oletuksena on, että ikääntyminen on kokemuksena kielteinen, ja sitä on välttämätöntä hallita esimerkiksi liikunnan avulla, mutta ikääntyvät eivät hallintaan pysty ilman ankaraa ohjausta. Näin teksti asemoi kohteensa tottelemattomaksi ja kyvyttömäksi hallitsemaan ruumiistaan. Seuraavassa aineistoesimerkissä (katkelma 27) näkyy edellä kuvaamani vähättelevä tyyli.

Katkelma 27: ”Seurustelutahtisella vesijuoksulla tai imuroimalla kerätyillä askelilla ei rintasyöpää torjuta, eikä kuumia aaltoja hillitä. Tuloksia syntyy vasta, kun syke paukkuu noin 70 prosentissa liikkujan omasta maksimista.” (Sara, toukokuu 2011.)

Kontrollipuheelle tyypillistä oli myös tietynlaisen, hallintaan yhdistyvän sanaston käyttö. Sanastoa kuvaa ikääntymisen vertaaminen jonkinlaiseen vastustajaan tai uhkaan. Edellä esitin kontrollin diskurssin taipumusta asemoida nainen kyvyttömäksi hallitsemaan ruumiistaan ilman ankaraa ohjausta. Aineistosta käy ilmi myös oletus tottelemattomasta ruumiista, ilman varsinaista kohteen asemointia. Ikääntyvä ruumis kuvautuu siis tottelemattomana ja kapinoivana, joka tulee saada oikeanlaisella toiminnalla kuriin. Sanat ovat tyyliiltään maskuliinisia ja aggressiivisia, kuten sotimiseen tai urheiluun viittaavia. Ikääntymisen merkkejä vastaan tuli ”taistella”, ikääntymisen merkit tuli ”voittaa” tai ikääntymistä tuli yksinkertaisesti ”hallita”. Seuraavat katkelmat (34, 26 ja 33) ovat esimerkkejä kontrollipuheen tyypillisesti sanastosta. Katkelmassa 34 puhutaan sotatermein, viitaten ”aseisiin” ja ”taisteluun”.

Katkelma 34: ”Aseina viivytystaistelussa ovat injektio- eli pistoshoidot.” (Sara, marraskuu 2011)

Niin ikään katkelmassa 26 on lainattu sodankäynnin sanastoa termeillä ”valjastaa” ja ”lähtökäsky”.

Katkelma 26: ”Kuinka insuliinin voisi valjastaa toimimaan niin, että jenkät saavat lähtökäskyn (...)?” (Sara, toukokuu 2011)

Katkelmassa 33 kehoitetaan ottamaan ”hallintaan haastavia” alueita, ikään kuin kyseessä olisivat sotatantereet.

Katkelma 33: ”Ota kolme haastavinta ihoaluetta hallintaasi” (Sara, ihovoiteen mainos, marraskuu 2011)

Kielteisen ikääntymiskuvan rakentaminen näkyy seuraavassa aineistoesimerkissä (katkelma 22). Ruumiin kontrollointi kuvataan esimerkissä jonkinlaisena saavutuksena, aivan kuin olisi itsestään selvää, että ikääntyvää ruumista tulee muokata ja hallita. Tekstistä kuvautuu aikakaudelle tyypillinen pyrkimys täydellisyyteen. Ruumis ei ole olemassa sellaisenaan, vaan sitä arvotetaan virheiden ja epäkohtien perusteella.

Katkelma 22: ”Myös tutkija itse luettelee varmaotteisesti omat epäkohtansa. Hän ei pidä otsarypyistä (pitäisi saada kunnan botoxit) eikä ruipelomaisuudestaan (olin kuulemma kuntosalin historian ensimmäinen, joka halusi kasvattaa takapuoltaan). Eikä siitä, miten ikä muuttaa kehon mittasuhteita (rasva kiertää rinnat ja asettuu kaikkialle niiden ympärille). Kun häneltä kysyy, mistä hän pitää itsessään, miettimistauko on pitempi.”(Sara, henkilöhaastattelu, huhtikuu 2011)

Seuraavaksi käsittelemme pedagogista diskurssia, jota voisi kuvailla eräänlaiseksi piiloversioksi tai lievennetyksi muodoksi kontrollin diskurssista. Siinä ilmennetään useita kontrollin diskurssille tyypillisiä kurin ja hallinnan elementtejä, mutta kielestä kuvautuu vaativuuden sijaan ohjaavuus ja kasvatuksellisuus.

6.3.3 Ikääntyvä ruumis ja kasvatus: pedagoginen diskurssi

Nimesin pedagogiseksi diskurssiksi puhettavan, jossa ruumista representoidaan kasvatuksellisista lähtökohdista. Pedagogisen diskurssin piirteitä ovat oppijaksi tai oppilaaksi asemoiminen, joka tapahtuu opettava, neuvova, valistavan puhetyylin avulla. Myös moraaliin viittaava puhe on pedagogisen diskurssin piirre. Teksti sisältää siis määrittelyitä oikeasta ja väärästä.

Pedagoginen diskurssi eroaa aiemmin esitellystä kontrollin diskurssista siten, että tyyli oli opastava, eikä siinä ole vaativia piirteitä. Teksti asettaa kohteensa oppijan, koululaisen tai jopa lapsen asemaan neuvoen tätä toimimaan oikealla tavalla. Keskeistä on siis neuvonta ja valistaminen. Koska teksti ohjaa oikeana esitettyyn toimintaan, voi pedagogisessa diskurssissa nähdä myös moraalikasvatuksellisia piirteitä. Teksti rakentaa kuvaa oikeanlaisesta ruumiista ja varoittaa vääristä ruumiiseen liittyvistä valinnoista ja toimita. Vaikka pedagogisesta tekstistä puuttuvat ilmeiset hallinnan piirteet, tulee siitä vaikutelma, että lukijalla ei oleteta olevan hallintaa omaan ruumiiseensa. Tekstiin ei liity eri-

tyistä vaativuutta tai ikääntymisen kontrollia, vaan siitä tulee naiivi ja vanhanaikainen vaikutelma.

Etenkin terveyteen liittyvissä teksteissä korostui edellä mainittu moraalikasvatuksellisuus. Seuraavassa aineistoesimerkissä (katkelma 26) herätetään huoli vyötärön alueen rasvasta ohjaamalla ”tarkastamaan” tilanne.

Katkelma 26: ”Tarkista peilistä vyötärösi tilanne tai tee testi näppituntumalla. Mitä enemmän rasvaa kannat vyötäröllä ja yläselässä, sitä huonommin kehosi sietää hiilihydraatteja.” (Sara, Toukokuu 2011)

Seuraavassa katkelmassa (7) opetetaan, kuinka päästä eroon terveyttä haittaavista liikkiloista.

Katkelma 7: ”Estä verisuonia tukkivien rasvavarastojen muodostuminen esimerkiksi vaihtamalla kovat rasvat pehmeisiin ja lisäämällä liikuntaa. (...) Liikakilojen karistus on hyväksi myös nivelille, joissa saattaa jo olla kulumisen ja pitkän rasituksen aiheuttamia oireita. Jatka siis rankaa tukevien lihasten harjoituksia. Tee myös voimaharjoituksia ja noikeutta lisääviä liikkeitä.” (Kauneus ja Terveys, 12/2011)

Terveyskasvatus ei ole ainoa pedagogisen diskurssin ilmenemismuoto. Joissakin teksteissä kasvatus keskittyi ulkonäköön. Sara-lehdessä ilmestyi Tyylikoulu-niminen palsta, jossa ohjattiin oikeanlaiseen pukeutumiseen. Alla oleva katkelma (18) on esimerkki ulkonäköön kohdistuvasta kasvatuspuheesta.

Katkelma 18: ”Peitä ja paljasta oikein! Paljasta ja korosta siroa kaulaa, vyötäröä ja nilkkoja. Peitä lanteita, reisiä ja käsivarsia, mutta tee se ohuilla, laskeutuvilla ja vartaloa myötäilevillä materiaaleilla. Valitse kerrospukeutumiseen ohuita ja kevyesti laskeutuvia materiaaleja, jotka eivät lihota.” (Sara, Tyylikoulu, maaliskuu 2011)

Edellisessä esimerkissä (katkelma 18) luetellaan tietyt ruumiinosat, joita tulisi peittää ja tiettyjen ruumiinosien korostaminen nähdään taas hyväksi. Tämänkaltaisella puheella tehdään määrittelyä siitä, millainen naisen ruumiin tulisi olla. Selkeimmin tekstissä ilmaistaan lihavuuden paheksunta.

Olen edellä käynyt läpi kolmea diskurssia, joille on ominaista ikääntyvän ruumiin käsitteleminen ongelmallisena. Seuraavaksi siirryn kuvailemaan kahta jäljellä olevaa diskurssia, yhteisyyden diskurssia ja individualistista diskurssia. Näitä kahta yhdistää ruumiillisuuden käsitteleminen näennäisen hyväksyvän kielen avulla.

6.4 Hyväksyvän ruumiillisuuden diskurssit

6.4.1 Ikääntyminen yhteisenä kokemuksena: yhteisyyden diskurssi

Ikääntyvää ruumista rakennettiin aineistossa yhteisyyden kielellä, yhteisyyden diskurssin kautta. Yhteisyyden diskurssin selkeimpiä piirteitä ovat myönteisyys, kollektiivisuuden ja kokemuksellisen ulottuvuuden korostaminen.

Yhteisyyden diskurssi erosi voimakkaasti edellä käsittelemistäni ongelmallisen ruumiin diskurssista ja joiltakin osin se oli jopa vastakohta niille. Puhetavasta puuttuu esimerkiksi kontrollin diskurssille tyypillinen vaativuus ja hallintasanasto. Yhteisyyden diskurssiin kuuluvia tekstejä leimasi yhteisen kokemuksen rakentaminen ja ruumiin ikääntymistä selitettiin naisille yhteisinä ja yhdenmukaisina. Ikääntyvät naiset näyttäytyvät tämän diskurssin kautta jokseenkin homogeenisena joukkona. Me-hengen rakentamiseen kuului ikääntymisen myönteisiin puoliin keskittyminen ja esimerkiksi kontrollin diskurssissa kielteisinä nähtyjen ruumiin muutosten kuvaaminen myönteiseen sävyyn. Ikääntymisestä ja ikääntyvästä ruumiista puhuttiin useissa yhteisyyden diskurssia edustavissa teksteissä empaattisin ja hyväksyvin termein.

Myönteisyyttä tavoiteltiin diskurssissa myös muun muassa humoristisuuden kautta. Seuraava esimerkki (katkelma 10) on lehden julkaisema lukijapalaute, jossa kirjoittaja kritisoi humoristisen runon muodossa liiallista nuoruuden ihannointia. Tekstissä vedotaan naisia ”tulemaan esiin” ylpeinä.

Katkelma 10: ”Rypyistä voi olla ylpee. Missä kaikki kauniit rypyt? Missä kaikki vanhat tyypit? Miksi botoxia poskiin, kaikki tunkee... menköön roskeen! Tulkaa nyt esille naiset, ikäisensä ihanat, joiden silmissä nää juonteet, kertoo kun sä tuon teet, rypyistä voi olla ylpee, onnenvanhuudessa kylpee!” (Kauneus ja Terveys, lukijapalaute 01/2012)

Yhteisyyden diskurssin tietynlaisena vastinparina aineistosta löytyi individualistinen diskurssi. Yhteisyyden diskurssia ja individualistista diskurssia käytettiin joissakin teksteissä rinnakkain argumentaatiokeinoina, ikään kuin vahvistamaan välitettävää viestiä. Seuraavassa esimerkissä (katkelma 24) yhteisyyden diskurssin välissä puhetapa vaihtui yksilöllisyyttä korostavaksi, josta esitän esimerkin myöhemmin käsitellessäni individua-

listista diskurssia. Katkelmassa rakennetaan yhteisyyttä puhumalla me-muodossa ja viittaamalla ”kanssasisarten” vertaistukeen ja kannustukseen.

Katkelma 24: ”Meille upeille naisille: (...) Me vaihdevuosi-ikäiset naiset koemme seksuaalisuuden tärkeäksi, mutta valtaosalla täysipainoista elämää varjostaa vaihdevuosioireilu. (...) Käy myös netissä katsomassa asiatietoa ja kanssasisartesi kertomuksia osoitteessa www.kuivuuus.fi. Et ole oireidesi kanssa yksin.” (Sara, mainos, huhtikuu 2011)

Me-pronominin ja me-muotoisten verbien käyttäminen on siis yksi yhteisyyden diskurssin yhteydessä käytetty argumentaatiotekniikka. Edellisessä esimerkissä (katkelma 24) yhteisyyttä rakennettiin suorilla me-ilmaisuilla. Seuraavassa esimerkissä (katkelma 36) ”meihin” viitataan siskot-sanalla.

Katkelma 36: ”Siskot, tehdään se tynesti. Vanheneminen koettelee kroppaa, mutta pää kestää.” (Sara, helmikuu 2012)

Kuten edellä on käynyt ilmi, yhteisyyden diskurssin eräänlaisena vastineena aineistossa käsiteltiin ruumista individualistisen diskurssin kautta. Esittelen seuraavaksi individualistista diskurssia ja sen piirteitä.

6.4.2 Yksilöllinen ikääntyvä ruumis: individualistinen diskurssi

Yhteisyyden diskurssin eräänlaisena vastavoimana lehdissä rakennettiin yksilöllistä ikääntyvää ruumista. Nimesin tämän puhettavan individualistiseksi diskurssiksi. Individualistisessa diskurssissa ikääntyvään ruumiiseen liittyviä ilmiöitä selitetään subjektin kautta. Puheessa korostuu naisten näkeminen yksilöinä siten, että heiltä odotetaan yksilöllisiä valintoja. Keskeistä individualistisessa diskurssissa on oman ruumiin arvokkuuden korostaminen, ruumista koskevat yksilölliset valinnat, psykologinen sanasto ja tietynlaisen uuden naiseuden rakentaminen.

Aineistokatkelma 5 on kattava esimerkki individualistisesta diskurssista, sillä siinä on useita diskurssille ominaisia kielellisiä piirteitä. Esimerkissä on kyse lehden kysymyspalstalle saapuneesta kysymyksestä. Katkelmassa puhujan roolissa on siis lehden lukija, joka asettuu ruumistaan huoltavan, itsenäisen aikuisen rooliin. Lukijan pyrkimyksenä on valmistaa itselleen onnistunut tuleva elämänvaihe. Tekstissä viitataan ikäkriisiin, johon liittyy lukijan kokemus itsestään nuorena. Tämänkaltaisen puhe viittaa aiemmin tut-

kielmassa käsittelemääni dualistiseen ajatteluun, jonka perustana on oletus ruumiista erillisestä mielestä (ks. esim. Crossley 2001). Ikäkriisi terminä edustaa puhujan omaksumaa psykologista sanastoa. Hän noudattelee puheessaan länsimaiselle kulttuurille tyypillistä kronologista ymmärrystä ikään, määritellessään itsensä ikäihmiseksi tultuaan tiettyyn numeraaliseen ikään. Kriisin seurauksena puhuja haluaa rakentaa ikääntymisestä ”omannäköisensä” jakson.

Katkelma 5: ”Odotan, että täytän 60 vuotta. Sitten olen ikäihminen. Ikäkriisi vaivaa; tunnen itseni mieleltäni nuoreksi tytöksi. (...) Miten saisin grande finalesta kannattelevan ja omannäköiseni elämänjakson? Tarvitsen naiseutta hoitavaa pakettia, joka tekee pohjaa uudelle vaiheelle.” (Kauneus ja Terveys, kyselypalsta, 10/2011)

Joissakin teksteissä individualistinen diskurssi ilmeni henkilöhaastatteluissa tai muissa teksteissä, joissa naiset olivat itse kuvaamassa omia kokemuksiaan, edellisen aineisto-esimerkin tapaan. Yksilöllistä ruumista rakennettiin kuitenkin myös teksteissä, joissa ei ollut kyse kenenkään tietyn henkilön subjektiivisesta kokemuksesta. Individualistinen diskurssi näkyi esimerkiksi joissakin teksteissä, joissa kuvattiin yleisesti ikääntymistä. Tällöin ikääntyvän ruumiin yleiseen kuvaukseen liitettiin siis ennen kaikkea subjektin näkökulma.

Individualistisen diskurssin eräs piirre oli yksilöllisten ruumista koskevien valintojen korostaminen ja niiden yhdistäminen yksilön kokonaisvaltaiseen tasapainoon ja hyvinvointiin. Tekstistä saa vaikutelman, että yksilölliset valinnat johtavat onnellisuuteen tai muuhun tyytyväisyyteen. Katkelma 28:ssa puhutaan ruumista kunnioittavista valinnoista, joilla saa aikaan nautinnollisen ikääntymisen kokemuksen. Nautinnollista ikääntymistä pyritään ilmeisesti vertaamaan johonkin mielihyvää tuottavaan, sillä vertauskuvana toimii lasillinen viiniä.

Katkelma 28: ”Kehon muutokset murrosiässä, raskausaikana ja vaihdevuosina ovat naisen ainutlaatuisen vartalon tulos, ja hormonit ovat aina tärkeässä osassa naisen elämässä. Tie tasapainoon vaatii vaivannäköä, mutta hyvä olo on mahdollista saavuttaa missä iässä tahansa. Kun ajoissa valitsee kehoa kunnioittavat elämäntavat, ravinnon ja säännöllisen liikunnan, voi ikääntyminen olla yhtä nautinnollinen osa elämää kuin lasillinen laadukasta viiniä.” (Sara, kesä-heinäkuu 2011)

Individualistiseen diskurssiin liittyy psykologinen sanasto. Psykologinen kieli näkyi esimerkiksi siten, että ruumiiseen viitattiin yhteyksissä, joissa puhuttiin yleisemmin ikääntymisestä henkilökohtaisena kokemuksena. Seuraavassa esimerkissä (katkelma 12) on kyse lukijan puheesta, jossa hän korostaa ”sisäisiä” ominaisuuksia ulkoisten edelle.

Katkelma 12: ”Ihailen persoonallisesti vanhenevia ihmisiä. On ihanaa nähdä ladulla tervaskantoja, jotka pitävät itsestään huolta ja joiden silmien pilke säteilee kauas. Kun turha tärkeys on kadonnut, voi olla oma itsensä.(...)Naisellisuus on sisäinen juttu, ei rinoissa kiinni.” (Sara, rintasyövän sairastaneen lukijan haastattelu, helmikuu 2011)

Psykologinen kieli toistuu myös seuraavassa katkelmassa (14), jossa puhutaan yhtäaikaista ruumiinkuvasta ja minäkuvasta. Ruumiin tilan nähdään siis ilmentävän jollakin tavalla yksilön mielen sisäistä tilaa tai persoonaa. Psykologisen kielen käytöllä annetaan vaikutelma, että yksilön tehtävä on ruumistaan huoltamalla saavuttaa henkistä hyvinvointia tai tasapaino.

Katkelma 14: ”Tuija kokee, että liikunta on auttanut häntä säilyttämään terveen ruumiin ja minäkuvan. Hän ei koskaan vähättele itseään, vaan uskoo, että on hoitamisen ja tsemppaamisen arvoinen. – Vartalo kyllä muuttuu iän myötä, mutta silloinkin voi aina pitää selän suorana.” (Sara, henkilöhaastattelu, helmikuu 2011)

Aiemmin esitelty yhteisyyden diskurssi saattoi ilmetä aineistossa rinnakkain individualistisen diskurssin kanssa. Seuraavassa esimerkissä (katkelma 24) vallitseva puhetapa on yhteisyyttä rakentava (ks. edellinen alaluku), mutta paikoin siinä argumentoitiin vahvasti ikääntyvän ruumiin yksilöllisyyttä korostaen ja käyttäen jo edellä mainittua psykologista kieltä. Yhteisyyden ja individualistisen puhetavan yhdistävissä teksteissä erilaisia diskursseja näytettiin käytettävän sellaisenaan vaikuttamiskeinoina, etenkin mainoksissa.

Katkelma 24: ”Naisen elämä on jatkuvaa kasvua omaksi itsekseen. Muuttuvat elämäntilanteet ja muutokset omassa kehossa vaikuttavat naiseuden ja seksuaalisuuden kokemukseen. (...)Vaihdevuodet ovat luonnollinen osa naisen elämänkaarta, eikä niiden tarvitse rajoittaa seksuaalisuuttasi tai muuttaa käsitystäsi naisellisuudestasi. (...) Jotta elämäsi vaihdevuosien aikanakin olisi upeaa, kerro oireista avoimesti lääkärillesi. Hän voi parhaiten auttaa Sinua.” (Sara, mainos, huhtikuu 2011)

Individualistiseen diskurssiin yhdistyy myös oman arvon vakuuttelu, josta on esimerkkinä katkelma 13. Haastateltu henkilö vakuuttaa hyväksyvänsä itsensä ”puutteineen”.

On mielenkiintoista, kuinka ristiriitaisilla tavoilla individualistiseen puheeseen sisältyy itsensä hyväksymisen tavoittelun teemat. Toisaalta itsensä hyväksyminen ruumiillisesta ulkomuodosta riippumatta nähdään arvokkaana. Toisaalta diskurssi välittää viestiä, jonka mukaan vasta ruumiin yksilöllinen huoltaminen on tie minuuden tasapainoon.

Katkelma 13: ”Silti laihduttaminen ei ole minulle uskonto, eikä maailma kaadu viinilaisista tai kakkupalasta. Olen hyvä tällaisena kuin olen.” (Sara, henkilöhaastattelu, helmikuu 2011)

Ilmeisesti itsensä hyväksyminen on suotavaa tietyin edellytyksin. Ruumista huoltamalla itsensä hyväksyminen onnistuu aina, muuten se vaatii erityisiä ponnisteluja. Seuraavassa aineistoesimerkissä (katkelma 2) ilmaistaan suoraan oletus siitä, että ruumiin huoltaminen auttaa hyväksymään vanhuuden merkit. Toisaalta hyväksyvä puhe kumoutuu jo saman lauseen aikana, kun viitataan itsensä nuoreksi kokemiseen. Avain hyvään oloon ei siis vaikutakaan olevan ikääntymisen hyväksymisessä, vaan enemmänkin siinä, että voi tuntea itsensä nuoreksi. Ikääntyvä ruumis tulisi siis jollain tavalla kieltää.

Katkelma 2: ”Kun pidät omasta kehostasi huolta, suhtaudut todennäköisesti myös vanhenemisen merkkeihin hyväksyen ja tunnet itsesi pitkään nuoreksi.” (Kauneus ja Terveys, 03/2011)

Olen edellä esitellyt aineistoesimerkkien tukemana viisi tutkimuksen tulokseksi nousutta diskurssia. On syytä siirtyä tutkielman seuraavaan lukuun, pohdintaosioon, jonka aloitan tulosten yhteenvedolla.

7 POHDINTA

7.1 Yhteenveto

Tämän tutkielman aiheena on *naisen ikääntyvää ruumista koskevat diskurssit kahdessa suomalaisessa naistenlehdessä*. Tutkimuksen kohteena olivat Kauneus ja Terveys -lehti ja Sara -lehti, joiden tekstit muodostivat tutkimuksen aineiston. Tarkoituksena oli selvittää diskurssianalyysin keinoin, millaista ikääntyvän naisen ruumiillisuutta aineistoksi valikoituneissa lehtiteksteissä rakennetaan. Tutkielman väljänä teoreettisena viitekehyksenä toimii sosiaalinen konstruktionismi, jonka näkökulmia hyödyntäen metodologiset ratkaisut on perusteltu. Sosiaalisen konstruktionismi kytkeytyy myös tutkielman avainkäsitteisiin, sillä sen kautta ikääntyminen, ruumiillisuus ja sukupuoli ovat näyttäytyneet ennen kaikkea sosiaalisessa ympäristössä rakentuneina, kulttuuristen merkitysten kohteina.

Alustavassa aineiston käsittelyssä löytyi 280 tekstikatkelmaa, joissa viitattiin naisen ikääntyvään ruumiiseen. Tekstien runsaasta määrästä voi päätellä, että ikääntyminen on voimakkaasti ruumiillistunut ilmiö naistenlehdissä. Lehdistä sai jopa sellaisen käsityksen, että ikääntymisestä ei voi puhua ilman viittausta ruumiiseen. Näyttää siltä, että naistenlehdissä ikääntyvän velvollisuus on antaa jonkinlainen lausunto ruumiiseensa liittyen, vaikka jutun aihe ei varsinaisesti liittyisi ikään millään tavalla. Ikään kuin ruumis olisi julkista omaisuutta. Eräänlaisen ristiriidan muodostaa kuitenkin se, että ikääntyvä ruumis näyttää lehdistä hävettävänä ja ulkoinen ikääntyminen ominaisuutena, jota tulee peitellä.

Ruumiiseen viittaavien tekstikatkelmien suuresta lukumäärästä johtuen, lopulliseen analyysiin rajautui vain osan aineistosta. Tutkimuksen menetelmänä oli diskurssianalyysi, jonka kohteeksi, siis lopulliseen analyysiin valikoitui tarkalla seulalla 36 katkelmaa. Näiden 36 tekstikatkelman analyysin tuloksena ikääntyvä naisruumis kuvautui viiden diskurssin kautta. Nimesin diskurssit asiantuntijadiskurssiksi, kontrollin diskurssiksi, pedagogiseksi diskurssiksi, yhteisyyden diskurssiksi ja individualistiseksi diskurssiksi.

Seuraavaksi teen yhteenvetoa tutkimuksen tuloksista eli kuvailen aineistosta nousseita diskursseja, niiden yhtäläisyyksiä ja eroja. Viisi aineistosta nousutta diskurssia voidaan

luokitella kahteen laajempaan metadiskurssiluokkaan ominaisuuksiensa ja keskinäisten suhteidensa perusteella. Asiantuntijadiskurssi, kontrollin diskurssi ja pedagoginen diskurssi ovat osa ongelmallisen ruumiin diskurssia, jota kuvastaa ikääntymisen näkeminen pääosin kielteisenä ja jonakin, jota tulee hallita. Ongelmallisen ruumiin diskurssien yhtenä selkeänä piirteenä on ruumiin käsitteleminen objektina. Kokemuksellinen ulottuvuus sivuutettiin niissä tai teksteissä tehtiin yksioikoisia ja yleistäviä oletuksia siitä, millainen ruumiillisen kokemuksen tulisi olla. Individualistinen diskurssi ja yhteisyyden diskurssi edustavat hyväksyvän ruumiillisuuden diskurssia, jossa on keskeistä ikääntymisen näkeminen subjektiivisen kokemuksen kautta ja ainakin pinnallisesti myönteisenä. Hyväksyvän ruumiillisuuden diskurssissa ikääntyvästä ruumiista rakennetaan joko omaa, yksilöllistä ja arvokasta projektia tai se nähdään ikääntyviä naisia yhdistävänä elementtinä.

Asiantuntijadiskurssi oli aineistossa voimakkain diskurssi. Sen piirteinä voidaan pitää tieteellisyyttä ja asiantuntijamaisuutta. Asiantuntijamaisuutta korostetaan tietynlaisen sanaston ja ”asiantuntijoiden” käytöllä, jonka seurauksena teksti asemoi kohteensa tietämättömäksi. Tietämättömäksi asemoiminen saa aikaan kohdetta alistavan valta-asetelman. Asiantuntijadiskurssia kuvaavat myös yksinkertaistaminen, yleistäminen ja ruumiin käsitteleminen sairaana tai vähintään jonkinlaisen hoidon kohteena.

Kontrollin diskurssin liittyy eräänlainen oletus siitä, että naiset omaksuvat ruumiinsa hallinnan, jotta ikääntyminen pysyisi kurissa. Diskurssin piirteinä voidaan pitää hallintaan liittyvän sanaston käyttöä ja ruumiin näkemistä kielteisenä. Tyyliltään teksti on alistavaa ja vähättelevä. Kontrollin diskurssi yhdistyy asiantuntijadiskurssiin siten, että niissä kummassakin ilmenee kohdetta alistava valta-asetelma. Nainen nähdään siis joko tietämättömänä tai tottelemattomana. Valta-asetelma yhdistää asiantuntijadiskurssin ja kontrollin diskurssin kolmanteen diskurssiin, pedagogiseen diskurssiin. Pedagogiselle diskurssille on niin ikään ominaista kohteen asemoiminen alempiarvoiseksi, oppijaksi, joka ei vielä tiedä riittävästi oikeasta tavasta huoltaa ruumistaan. Teksti on tyyliltään opettavaa, neuvovaa ja paikoin kannustavaakin. Pedagogiseen diskurssiin liittyy moraalikasvatuksellisia piirteitä, sillä teksti neuvoo erityisesti siinä, mikä on oikein ja väärin ruumiiseen liittyen.

Yhteisyyden diskurssi ja individualistinen diskurssi eroavat lähtökohdiltaan edellä kuvatuista kolmesta diskurssista. Yhteisyyden diskurssin selkeimpänä ominaisuutena voi-

daan pitää tekstin taipumusta rakentaa ikääntymisestä yhteistä ja jaettua kokemusta. Tekstissä rakennettiin me-henkeä ja ikääntyvää ruumista kuvataan myönteisin termein. Individualistinen diskurssi yhdistyy yhteisyyden diskurssiin myönteisen ruumiillisuuden kautta. Siinä ikääntyminen nähdään kuitenkin yksilöllisenä ja henkilökohtaisena projektina, jonka osana naisen odotetaan arvostavan myös ruumiinsa yksilöllisyyttä. Yhteisyyden diskurssi ja individualistinen diskurssi ilmenivät joissakin aineiston osissa päällekkäin siten, että ensin saatettiin esimerkiksi puhua ikääntymisestä yhteisenä kokemukseksi, jonka jälkeen viitattiin ruumiiseen liittyviin yksilöllisiin valintoihin.

Tutkimuksen tuloksiksi päätyneet diskurssit voidaan yhdistää moninaisesti jo tutkielman teorialuvuissakin käsiteltyihin ajankohtaisiin, sosiokulttuurisiin ilmiöihin. Myöhemmin teen päätelmiä, liittäen diskurssit aiempaa pohdintaa abstraktimmalle tasolle. Pyrin yhdistämään tulokset myöhäismodernin kulttuurin ominaispiirteisiin ja median rooliin ikääntyvien todellisuuden rakentajana. Ensin kuitenkin esitän arviointia tutkimuksen onnistumisesta.

7.2 Arviointi

Tässä alaluvussa pyrkimyksenäni on arvioida kriittisesti ja objektiivisesti tämän tutkielman onnistumista ja omaa toimintaani tutkijana. Kiinnostukseni kohdistui alkumetreiltä alkaen siihen, kuinka ikääntyvän naisen ruumiiseen kulttuurissa liitettävät merkitykset rakentuvat. Saadakseni tutkielman rakenteen toimivaksi, tiesin, että joudun käsittelemään laajoja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen aiheita yhden tutkielman sisällä. Jo teoriaosiota työstäessä kirjallisuus tarjosi kattavasti pohdittavaa liittyen ruumiin, ikääntymisen ja sukupuolen sosiaaliseen rakentumiseen. Jouduin työskentelemään paneutuen sen eteen, että sain hahmotettua edellä mainitut tutkielman avainkäsitteet mielekkääksi kokonaisuudeksi. Ruumiin, ikääntymisen ja sukupuolen ulottuvuudet vaikuttivat olevan kaukana toisistaan ja niiden yhdessä käsitteleminen osoittautui suhteellisen haastavaksi. Kuitenkin jatkuvasti työn edetessä huomasin, kuinka sekä lähdekirjallisuudessa että omassa ajattelussani käsitteet kytkeytyivät eri tavoin toisiinsa. Ruumista ei voinut käsitellä esimerkiksi ilman sukupuolen tai iän huomiointia, eikä toisaalta ikääntymisen käsitteily olisi onnistunut ilman ruumiillisuuden mukaan ottamista.

Tutkimuksen menetelmänä oli diskurssianalyysi, jota pyrin toteuttamaan joidenkin luotettavaksi katsomieni tutkijoiden näkemyksiä mukaillen. Olen hyödyntänyt Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen (1993; 1999) diskurssianalyysiä koskevaa kirjallisuutta. Edellä mainittujen tutkijoiden lisäksi olen tarkastellut muun muassa Norman Faircloughin (1995; 2003), Jonathan Potterin ja Margaret Wetherellin (1987) näkemyksiä diskurssianalyysistä. Alustavan analyysin perusteella rakensin viiden kohdan analyysimallin, jota pyrin väljästi noudattamaan analyysin edetessä. Näistä määrittelemistäni analyysin pääkohdista olikin hyötyä, sillä ne auttoivat keskittymään olennaisiin seikkoihin aineistoa lukiessa. Analyysi eteni luovasta otteesta huolimatta kutakuinkin suunnitelmieni mukaisesti. Tuloksiksi päätyneet diskurssit identifioituivat melko vaivattomasti analyysin edetessä.

Kuten olen aiemmin tutkielman metodologiaa käsittelevässä luvussa todennut, tutkimuksessa käytetyn menetelmän ja asetelman luotettavuuden suhteen erityinen huomio kiinnittyy tutkijaan itseensä. Diskurssianalyysi antaa metodina melko vapaat kädet tutkijan valinnoilla (ks. esim. Potter & Wetherell 1987, 168–169). Tutkijan omat ratkaisut ja valinnat ovatkin tutkimuksen onnistumisen ja luotettavuuden kannalta olennaisia. Olen pyrkinyt perustelemaan valintani mielessäni ja myös kirjaamaan ne tähän tutkielmaan. Kaikissa tutkielman vaiheissa olen pyrkinyt huolellisuuteen. Tutkimuskysymyksen muotoilusta olen välillä joutunut muistuttamaan itseäni. Olen siis yrittänyt pitää kirikkaana mielessä sen, mitä tutkin ja miksi tutkin.

Tutkielman tavoitteena oli vastata kysymykseen, millaisia ikääntyvän naisen ruumista koskevia diskursseja naistenlehdet tuottavat. Katson onnistuneeni vastaamaan kysymykseen, sillä löytyneet diskurssit kuvaavat paitsi sitä, miten ruumista rakennetaan teksteissä, mutta myös sitä, millainen lehtien rakentama ikääntyvän naisen ruumis on. Tutkimuksen asetelma ja menetelmä voidaan näin ollen katsoa soveltuviksi tutkimusongelmaan. Kaikkiaan pidän tutkimusprosessia onnistuneena. Viimeisen haasteen tutkielma tarjoaa tekijälleen seuraavaksi, päätelmien ja jatkotutkimushaasteiden pohdinnassa.

7.3 Päätelmät

7.3.1 Ikääntyvä nainen, ruumis ja myöhäismodernin kulttuurin piirteet

Edellä olen arvioinut tutkielman onnistumista lähinnä tutkimuksen käytännön toteutuksen osalta. Seuraavaksi jatkan tutkimuksen tulosten pohdintaa, esittämällä niiden pohjalta päätelmiä. Aloitan pohdinnan kytkemällä tulokset myöhäismodernin kulttuurin piirteisiin. Pyrin kuvaamaan sitä, kuinka ikääntyvä nainen ja ruumis ankkuroituvat ajankohdaksiin ilmiöihin ja aikalaiseen yhteiskuntaan. Tämän jälkeen teen päätelmiä tuloksista suhteessa mediaan ja median rooliin ikääntyvien naisten todellisuuden rakentajana.

Ikääntyviin ja ikääntymiseen liitetään aiempaa moninaisempia merkityksiä myöhäismodernissa yhteiskunnassa (ks. esim. Jyrkämä 2001a). Moninaiset ja vastakkaisetkin merkitykset kuvautuvat myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Kuvasin tutkielman luvussa kaksi, kuinka useat yhteiskuntatieteilijät (esim. Petersen 2007; Rubinstein 2002) ovat viime vuosina käsitelleet myöhäismodernin kulttuurin murrosta individualismiin. Kontrollin diskurssi kytkeytyy selkeästi tämänkaltaisiin myöhäismodernin kulttuurin piirteisiin. Individualismia arvostavalle kulttuurille on ominaista korostaa yksilöiden tarvetta ruumiin muokkaamiseen ja kontrolliin. Ruumiista on tullut toisaalta julkinen, mutta toisaalta eräänlainen henkilökohtaisten pyrkimysten kohde. Yksilöt pyrkivät rakentamaan julkista kuvaansa ruumistaan muokkaamalla. Ruumiilla ilmennetään esimerkiksi yksilön menestystä elämässä. Kontrollin diskurssille ominaista on juuri ruumiin hallinnan ihannointi ja ulkonäkökeskeisyys.

Asiantuntijadiskurssin voi nähdä liittyvän niin ikään luvussa kaksi käsittelemääni ruumiin politisoitumiseen, jota on tarkastellut muun muassa Alan Petersen (2007, 5). Aikakaudellemme on tyypillistä käsitellä asioita tieteen keinoin. Ilmiöitä selitetään ja pilkotaan osiksi. Ihmisillä on tarve saada tietoa ja tiedon voi nähdä eräänlaisena vallan välineenä. Tämä liittyy yleisesti yhteiskunnan kehittymiseen. Asiantuntijadiskurssissa ilmenee edellä kuvatun kaltainen kehitys. Ruumiin käsitteleminen tieteellisellä kielellä palvelee ihmisten tiedon tarvetta, minkä voi edelleen sitoa muihinkin tutkimuksen tuloksiin, kuten kontrollin diskurssiin. Ihmisillä on tarve hallita elämänsä sisältöä. Ajan tasalla pysyminen ja faktatiedon hallinta vastaavat siis ihmisten kontrollin tarpeeseen. Kuvaamani pohdinnat tiedon tarpeesta voidaan liittää luvussa kaksi esittelemiini Foucault'n

ajatuksiin biovallasta. Foucault puhuu biovallasta viitatessaan kontrolliyhteiskunnassa nousevaan tiedontarpeeseen, joka koskee erityisesti lääketieteellistä tietoa. (Foucault 1977, ref. Petersen 2007, 7–10.)

Asiantuntijadiskurssin piirteet yhdistyvät luontevasti myös medikalisaatioon, jota voidaan pitää yhtenä myöhäismodernin aikakauden tyypillisenä ilmiönä. Elämään kuuluvat luonnolliset ilmiöt nähdään medikalisaation vaikutuksesta kielteisessä valossa, sairaina. Muun muassa Nita Mary McKinley (2002, 55) on käsitellyt medikalisaatiota ja kuvaa, kuinka naisen elämässä esimerkiksi vaihdevuotia pidetään lääketieteellisinä ongelmina, joita tulisi hoitaa ja lääkitä. McKinleyn mukaan länsimaissa naiset tunnistavat vaihdevuosiin liittyviä kielteisiä oireita enemmän kuin muissa maissa. Naiset myös havaitsevat herkemmin ikääntymisen merkkejä kasvoissaan (Green 2010, 163). Medikalisaation piirteet erottuvat melko selkeästi tarkastelemieni naistenlehtien teksteissä. Asiantuntijadiskurssissa ikääntyvä ruumis kuvattiin jonakin, jota tulee hoitaa tai parantaa. Ikääntyminen kuvautui teksteissä sairaudenkaltaiseksi tilaksi.

Kartesiolainen dualismi on länsimaisen ruumisajattelun taustalla vaikuttava filosofinen lähtökohta, jota käsitelin luvussa kaksi. Dualismia voidaan pitää arkiymmärrykseen siirtyneenä tapana käsitellä ruumiillisuutta ja se liittyy näkemykseen siitä, että ruumista hallinnoi tietoinen mieli. (esim. Crossley 2001, 9–20; Blood 2005, 23–25.) Tämä kaksijakoinen ymmärrys ruumiillisuudesta näkyi myös tutkimuksen tuloksissa. Individualistisessa diskurssissa ilmeni dualistisen ajattelun piirteitä melko luontaisesti, sillä siinä ruumista käsiteltiin subjekteista käsin. Dualistisen ajattelun voi erityisesti nähdä osana yksilöiden taipumuksia selittää ruumiillisuuttaan. Kuitenkin tutkimuksen tuloksissa voimakkaimmin dualistiset oletukset näkyvät kontrollin diskurssissa, jossa on oletuksena aktiivinen mieli, jolla naiset hallinnoivat ruumistaan. Ruumis on kontrollipuheessa objekti, jonka tulee totella tietoista mieltä.

Luvussa kolme käsitellyt kulttuuriset ruumisnormit ominaispiirteineen yhdistyvät moninaisesti tutkimuksen tuloksiin. Ruumisnormit kuvautuvat erityisesti kontrollin diskurssin ja pedagogisen diskurssin tavoissa käsitellä ruumista. Länsimaista elämäntyyliä kuvastaa kurinalaisuuden ja täydellisyyteen pyrkimisen ihanne (ks. esim. Dumas 2012, 378). Ruumiin hallinta ja kuri yhdistyvät yleisemmän ruumisnormien pohdinnan lisäksi luvussa kaksi esiteltyyn foucault'laiseen tapaan tarkastella ruumista. Ihmisiltä odotetaan jatkuvaa itsensä tarkkailua. Itsekontrollia voidaan pitää jopa ihailtavana piirteenä. Kont-

rolloimattomuus kuvautuu yhteiskunnassa pelottavana, paheksuttavana ja jonakin, jota tulee piilotella. Esimerkiksi ikääntymisen voi nähdä kontrolloimattomana ja siten sen ruumiillista ilmenemistä tulee peitellä. Pedagoginen diskurssi sisältää moraalikasvatus- ta, jonka ytimessä on juuri viesti ikääntyvän ruumiin paheksuttavuudesta. Vielä pedago- gistakin diskurssia vahvemmin paheksunta näkyy kuitenkin kontrollin diskurssissa.

Edellä kuvaamani kontrollin ihanne vaikuttaa kohdistuvan siis useimmiten juuri ruumiin- seen, mutta kontrolloimattomuudesta tehdään päätelmiä, jotka koskevat ihmisen perso- onaa. Esimerkiksi Karppinen (1999, 154–156) näkee myöhäismodernille kulttuurille ominaisena sen, että ruumiin piirteet yhdistetään ihmisen persoonaan. Ihminen, joka ei kykene hallitsemaan syömistään, päihteiden käyttöään tai ruumiin toimintojaan, leimau- tuu huonoksi. Myöhäismodernina aikana tällainen yksilö nähdään epäonnistujana. Esi- merkiksi ylipainoinen ihminen stigmatisoituu. Sitä vastoin itsensä kurissa pitävä näh- dään onnistujana. Hoikkien oletetaan pärjäävän elämässä lihavia paremmin. Etenkin naisia vaikuttaa koskevan voimakas ruumiin kontrollin tarve, mikä näkyi aineistossa selkeästi. Ikääntyvästä ruumiista on tullut yksi kontrollin kohde muiden joukossa. Ikääntyminen tulee piilottaa ja ikääntymisen ulkoiset merkit pitää kurissa. Näin tutki- muksen tulokset, naistenlehtien teksteissä nousseet diskurssit, kietoutuvat yhteen aika- kautemme ruumisihanteiden kanssa.

Ruumisihanteet ovat sukupuolittuneita siten, että kontrolli on muodostunut normiksi voimakkaimmin juuri naisten kohdalla. Naisten jatkuvasta ruumiin kontrolloimisesta on tullut länsimaisessa kulttuurissa normaalina pidetty ilmiö (Blood 2005, 18). Ruumiin kontrollointi, tarve laihduttamiseen ja kiinteytymiseen on naisille hyväksyttävää ja jopa toivottavaa toimintaa. Kaikkiaan vallitsevien ruumisnormien ja kontrollin ihanteen voi nähdä jopa vaikuttavan naisten lisääntyneisiin syömishäiriöihin. Jatkuvan ruumiin tark- kailun ollessa normi, osa aikuisistakin naisista väistämättä lipeää tarkkailussaan sairau- den puolella. Tulosten perusteella naistenlehtien voidaan todeta tuottavan voimakkaasti edellä kuvatun kaltaista, nuoruutta ihannoivaa, ikääntyvään ruumiin kielteisyyttä koros- tavaa puhetta naisten omaksuttavaksi.

Siinä missä edellä kuvaamani kontrollin diskurssin voi yhdistää individualistiseen kult- tuuriin, kytkeytyy individualistinen diskurssi myös vastaavaan kulttuuriseen kääntee- seen. Ruumis on individualistisessa kulttuurissa ikään kuin henkilökohtaista pääomaa tai jopa kauppatavaraa. Muun muassa Alan Petersen (2007, 5) ja Nick Crossley (2006,

19) yhdistivät luvussa kaksi ruumiin osaksi myöhäismodernin kulttuurin minuusprojekteja, joiden ajatuksena on yksilöiden pyrkimys elämänhallintaan henkilökohtaisten valintojen avulla. Ruumis kuvautuikin individualistisessa diskurssissa ikääntyvän henkilökohtaisena projektina, jota tulee vaalia ja arvostaa. Ikääntyvä ruumis on nimenomaan yksilöllisten valintojen, eikä esimerkiksi biologisen vanhenemisen tulos. Ajalle tyypillinen elämänvalintojen pohdinta ja tietynlainen epävarmuus ladataan ruumiiseen. Ruumiiseen kohdistetaan merkityksiä, jotka liittyvät yleisemmin yksilön valintoihin.

Kontrollin diskurssi ja individualistinen diskurssi liittyivät esittämässäni jaottelussa vastakohtaisiin diskurssityyppeihin, ongelmallisen ruumiin diskursseihin ja hyväksyviin diskursseihin. Makrotasolla ne voidaan silti yhdistää samaan, individualistiseen kulttuuriseen käänteeseen. Kontrollin diskurssi kuvautui aineistossa vaativana ja määräsi hallitsemaan ikääntymistä. Individualistinen diskurssi taas korostaa yksilöllisten valintojen tärkeyttä. Individualistisen diskurssin voi tulkita hyväksyvyyden sijaan määrääväksi siten, että se vaatii ikääntyviä tekemään valintoja. Esittämäni jaottelua hyväksyviin ja ongelmallisen ruumiin diskursseihin voidaan pitää jopa keinotekoisena, sillä individualistisen diskurssin voi nähdä hyvinkin vaativana, koska siinä ikääntyvä pakotetaan yksilöllisiin valintoihin. Pakko ei liiemmin vaikuta hyväksyvyyteen sopivalta elementiltä. Luvussa 3 viittasin Beverley Skeggsiin (2005, 973–975), joka näkee individualismin eräänlaisena aikakautemme pakkona. Skeggsin mukaan individualismi on kontrolloivaa, sillä se pakottaa ihmiset erottautumaan ja luomaan yksilöllistä elämää. Ruumiin hallinnan voi nähdä tapana erottautua. Mikäli oman ruumiin hyväksyminen ja vaaliminen eivät onnistu, yksilö poikkeaa normista. Individualistisen diskurssin hyväksyvyys on siis näin ymmärrettynä näennäistä. Ikääntyvän ruumiin hyväksymisen piiriin vaikuttaa osuvimmin soveltuvan yhteisyyden diskurssi, jossa on taas omat ongelmansa. Yhteisyyden diskurssi sokeutuu yhdenmukaistamaan ikääntyvät naiset. Ikääntymistä käsitellään siis kollektiivisena kokemuksena, joka teksteissä näyttäytyy samanlaisena kaikille naisille.

Yhteisyyden ja individualistisen diskurssin välille rakentuu mielenkiintoinen suhde. Diskurssit vaikuttavat olevan monella tapaa samankaltaisia, sillä kummassakin ikääntyminen pyritään näkemään myönteisenä ja ikääntymisen kokemuksellista ulottuvuutta painotetaan. Kuitenkin individualistisessa diskurssissa naisten oletetaan olevan yksilöitä ja erityisesti rakentavan ikääntymisestä yksilöllinen kokemuksensa. Yhteisyyden dis-

kurssissa taas ikääntyvät naiset nähdään enemmänkin homogeenisenä joukkona ja ikääntymiskokemuksesta pyritään rakentamaan jotakin yhteistä. Tämän individualistisen ja yhteisyyden diskurssin välisen suhteen voi nähdä tietyllä tavalla peilaavan sitä kulttuurista ja yhteiskunnallista ilmapiiriä, jossa ikääntyvät elämät. Kulttuuri korostaa yksilöllisyyttä ja toisaalta peräänkuuluttaa yhteisöllisyyttä.

Yhteisyyden diskurssin voi nähdä ilmentävän viime vuosina nousutta kulttuurista tilausta positiivisuudelle. On alettu puhua ”pehmeistä” arvoista, kilpailuhenkisten ja ”kovi-en” arvojen sijaan. Toisista välittämisen, läheisten kunnioittamisen ja yhteisvastuullisuuden käsitteet on liitetty viime vuosina esimerkiksi luonnonkatastrofien ja sotien uhrin auttamiseen. Työelämässä positiivisuuden tilaus näkyy ajankohtaisessa keskustelussa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisesta, työn imusta ja toisaalta *down shiftaus* -ilmiöstä, jolla viitataan yleisesti elämän tietoiseen hidastamiseen. Ikääntyvien kohdalla positiivisuus voi viitata yhteisyyden diskurssissa kuvautuvaan puheeseen ymmärtävästä suhtautumisesta ikääntymiseen ja ikääntymiseen ymmärtämiseen yhteisenä kokemuksena. Esimerkiksi Mary Gergen (2009, 255–256) näkee positiivisen ikääntymisen ratkaisuna ikääntyviin kohdistuvien ennakkoluulojen selättämisessä. Ikääntymiseen liitettäviä kielteisiä merkityksiä tulisi Gergenin mukaan pyrkiä tietoisesti muuttamaan.

7.3.2 Media ikääntyvien naisten todellisuutta rakentamassa

Käsittelin tutkielman luvussa neljä median, ikääntymisen, sukupuolen ja ruumiillisuuden välisiä suhteita. Aiempien tutkimusten valossa vaikuttaa keskeiseltä, että ikääntyvät ihmiset sivuutetaan mediassa ja sitä vastoin nuoruus tai pikemminkin aikuisuus edustaa tietynlaista normia (Halonen 2005, 15). Tämän tutkimuksen tulokset tukevat osittain tätä huomiota. Toisaalta merkille pantavaa on se, että tutkimukseni tulokset viittaavat siihen, että ikääntymistä aiheena ei sivuuteta, vaan se on vahvasti esillä mediassa ja etenkin tutkimissani naistenlehdissä. Ikääntyvään ruumiiseen viitattiin lehdissä runsaasti ja tekstit rakensivat käsitystä paitsi voimakkaasti ruumiillistuneesta, mutta myös sukupuolittuneesta ikääntymisestä. Ikääntyvän naisen ruumis näyttäytyi aineistossa julkisena omaisuutena, jonka muotoa ja ominaisuuksia tulee käsitellä lehtien sivuilla.

Kuten totesin jo tutkielman johdannossa, naistenlehdet toimivat voimakkaana normien välittäjänä naisten elämässä. Naistenlehdet kuitenkin välittävät jokseenkin ristiriitaisia

viestejä siitä, miten naisten tulisi elää. Ne pitävät samanaikaisesti naisten puolia ja toisaalta esittävät määrittelyitä ja vaatimuksia kulttuurisesti hyväksyttävistä tavoista elää. (ks. esim. Blood 2005, 64). Voidaan päätellä, että lehdet toisaalta lisäävät naisten ruumiiseensa kohdistuvaa kontrollintarvetta ja inhoa, mutta toisaalta tukevat ja opastavat hyväksyvään suhtautumiseen omaa ruumista kohtaan. Tämän kaltaisia tulkintoja voidaan tehdä myös tutkimuksen tulosten perusteella. Tunnistamissani diskursseissa on vastakkaisia piirteitä erityisesti sen suhteen, suhtaudutaanko ikääntyvään ruumiiseen ymmärtävästi vai kielteisesti. Näiden erojen vuoksi jaottelin diskurssit aiemmin kuvaamaan kahteen diskurssiluokkaan, ongelmallisen ja hyväksyvän ruumiin diskursseihin.

Esitin edellisessä alaluvussa päätelmiä tuloksista suhteessa kulttuurin asettamiin ruuminormeihin. Palaan ruuminormien käsittelyyn tässä, liittäen pohdinnan erityisesti naistenlehtien rooliin normien rakentamisessa. Tulosten valossa naistenlehdissä kuvautuu erityisen kapea käsitys normiruumiista. Vaikuttaa siltä, että on olemassa hyvinkin tarkka kulttuurinen määritelmä siitä, millainen naisen ruumiin tulisi olla. Etenkin ongelmallisen ruumiin diskursseja edustavat aineiston osat erittelivät tarkasti ruumiinosia. Ruumista ohjattiin tai määrättiin viilaamaan viimeistä piirtoa myöten täydelliseksi. Voidaan päätellä vallitsevan ruuminormin olevan erityisen tarkka. Esimerkiksi pedagogisen ja kontrollin diskurssin avulla on mahdollista rakentaa kuvaus myöhäismodernista median esittämästä naisen malliruumiista. Keskeistä tässä ruumiissa on rasvan puuttuminen, mutta kuitenkin vain tietyistä paikoista. Tärkeää on erityisesti, että rasvaa ei ole vyötäröllä. Ihon tulee olla sileä, rypytön ja kuulas. Iästä riippumatta naisen tulee olla olemukseltaan nuorekas. Kaikkiaan kuvaamani kaltainen ruumis vaikuttaa melko epärealistiselle ja hankalalle saavuttaa.

Median osuutta ikääntyvien todellisuuden rakentamisessa voidaan tarkastella myös moraalista näkökulmasta. On selvää, että esimerkiksi edellä kuvattujen ruuminormien osalta naistenlehdet vääristävät todellisuutta, tai vähintäänkin ohjaavat todellisuutta vääristyneeseen suuntaan. Tulosten perusteella ikääntymisestä puhutaan kyllä lehdissä, mutta puhutavat vaikuttavat kovin rajoittuneilta. Olennaista on, että ikääntyminen näytetään kielteisenä ja ikääntyvästä ruumiista puhutaan toistuvasti viitaten nuoren ruumiin ihanteeseen. Mikä saa median välittämään epärealistista kuvaa ihanneruumiista? Palveleeko se kaupallisia tarpeita, kuten kosmetiikkavalmistajia tai laihdutusteollisuutta? Todennäköisesti median edustajien oma näkökulma aiheeseen kääntää ”syyn” naisiin it-

seensä. Media voi väistellä vastuutaan vetoamalla siihen, että juttuja tuotetaan kuluttajien tarpeisiin ja ne heijastelevat vain sitä, mitä naiset haluavat lukea. Median vaikutuksia yksilöihin voidaan kuitenkin aiemman tutkimuksen perusteella pitää melko läpitunkevana. Esittelin luvussa neljä muun muassa Justin Charlebois'n (2011, 93–109) näkemyksiä siitä, kuinka media altistaa ihmisiä esimerkiksi sukupuolten ideaalikuville. Huolimatta yksilöiden kriittisyydestä, media vaikuttaa heihin aina tavalla tai toisella.

Ajallemme tyypillinen epävarmuus, ennustamattomuus ja pirstaleisuus (Jyrkämä 2001a, 144–145) heijastuvat tutkittujen naistenlehtien teksteissä. Kaikkiaan tutkimuksen tulokset voi tulkita melko ristiriitaisiksi. Kielteisten ruumiiseen kohdistuvien merkitysten lisäksi tutkimuksen kohteena olleet naistenlehdet välittävät kuvaa aktiivisista ikääntyvistä, ”puumanaisista” ja iän tuomasta vapaudesta. Ikääntymisestä puhuttaessa korostetaan itsenäisyyttä ja valinnan vapautta. Myönteisiä merkityksiä tuottavana voidaan nähdä myös edellä käsitelty yhteisyyden diskurssi. Toisaalta ikääntyvä ruumis näyttäytyy tuloissa monella tapaa ongelmallisena. Epävarmuuden ja edellä kuvaamani kontrollin ja yksilöllisyyden vaatimukset voi nähdä osana myös ikääntyvien todellisuutta. Ikäsyrrjintä on lisääntynyt (Clarke 2011, 109–118) ja julkisuudessa rakennetaan ikääntymisestä kuvaa tulevaisuuden länsimaisten yhteiskuntien uhkana. Henkilökohtaisella tasolla ikääntyviin vaikuttaa kohdistuvan kulttuurin osalta paineita erityisesti ruumiillisuuden suhteen. Ikääntymisen ulkoisista merkeistä on muodostunut ikään kuin ruumiin virheitä, joita kunkin menestyvän ikääntyvän tulisi aktiivisesti pyrkiä hallitsemaan ja korjaamaan.

Media siis toisaalta korostaa vapautta ja mahdollisuuksia, mutta toisaalta esittää tarkkoja määrittelyjä siitä, millainen ikääntyvän ihmisen tulee olla. Ikääntyvät joutuvat tasapainoilemaan näiden vastakkaisten vaatimusten keskellä. Ihmisen ikä vaikuttaa toimivan yhteiskunnassamme toisaalta oikeutuksena tietyille elämäntyyleille, mutta toisaalta velvoitteena. Vapaus tarkoittaa myös vastuuta, sillä ikääntyvä on pakotettu etsimään itselleen mieluisa tyyli elää. Ei ole olemassa mitään valmista mallia, kuinka ikääntyvän tulisi elämänsä rakentaa. Onkin aiheellista pohtia, millaisia vaikutuksia näillä ristiriitaisilla merkityksillä on yksittäisiin ikääntyviin. Kestävätkö kaikki ikääntyvät naiset aikakauden vaatimukset hallinnasta ja kontrollista? Pysyvätkö kaikki refleksiivisyyden vaatimuksessa mukana?

7.4 Jatkotutkimushaasteet

Olen edellä koonnut yhteenvedon tutkimuksen tuloksista, arvioinut tutkielman onnistumista ja tehnyt päätelmiä tuloksista suhteessa tutkielman teoriaan ja ajankohtaisiin ilmiöihin. Lopuksi esitän vielä pohdintaa tulevaisuutta ajatellen. Pyrin tekemään perusteltuja ehdotelmia mahdollisista jatkotutkimushaasteista, jotka ovat ilmenneet tätä tutkielmaa tehdessä ja tämän tutkimuksen tulosten perusteella.

Tutkielman aihe käsittelee kriittisesti ruumiillisuuden, ikääntymisen, sukupuolen ja median välisiä yhteyksiä. Tutkielmassa käsiteltyjä teemoja ja tutkimuksen tuloksia on mahdollista soveltaa erilaisissa yhteyksissä sekä mikro- että makrotasolla. Yksilöiden tasolla tutkielman aihepiirejä olisi aiheellista hyödyntää esimerkiksi naisten ohjaamisessa. Ruumiinsa kielteisesti kokeville ja siitä kärsiville naisille voisi olla helpottavaa saada ymmärrys siitä, että kokemus itsestä ei ole puhtaasti mielensisäinen ilmiö. Ruumiillisen epämukavuuden syiden etsiminen naisen omasta ajattelusta saisi rinnalleen uusia rakennusaineiksia. Tietoisuuden lisääminen siitä, että ikääntymiseen liitettävät kielteiset merkitykset ovat kulttuurissa muodostuneita, voisi tuoda ratkaisun ruumiin kokemiseen liittyviin ongelmiin.

Tutkielman aiheeseen tutustuminen olisi hyödyllistä myös median parissa työskenteleville henkilöille, kuten toimittajille. Tutkimuksen tulokset vahvistavat ymmärrystä siitä, että medialla ja aikakauslehdillä on erityistä valtaa vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin ja siten mahdollisuus rakentaa yhteiskunnassa vallitsevia arvostuksia. Esimerkiksi naistenlehtien tekijöiden olisi syytä pohtia rooliaan naisten todellisuuden muovaajana. Toistuvien ruumiin muokkaamista käsittelevien lehtijuttujen tarpeellisuutta olisi syytä arvioida. Jatkossa olisi tärkeää myös tutkia aihetta median näkökulmasta. Esimerkiksi toimittajien valintojen taustojen selvittäminen voisi valaista sitä, miten median rooli tässä kokonaisuudessa rakentuu. Olisi mielenkiintoista saada tietää, millaisena toimittajat ja muut media-alan toimijat ylipäänsä näkevät oman asemansa erilaisten arvostusten muodostumisessa.

Eräs mahdollinen tulevaisuuden tutkimushaaste liittyy kasvavaan sukupolveen. Tässä tutkielmassa on keskitytty ikääntyviin naisiin, jotka ovat kasvaneet omanlaisessaan yhteiskunnassa. Nuoruutta ihannoivien arvojen, kapeiden ruumisnormien ja kontrollipyrimysten voi katsoa olevan erityisesti tälle ajalle ominaisia. On huolestuttavaa, mutta toisaalta kiinnostavaa pohtia, millaiseen ruumiillisuuden maailmaan tämän hetken nuo-

ret naiset kasvavat. Millaisten arvojen vaikutuksessa he tulevat ikääntymään? Jää pohdittavaksi, muuttuuko kulttuurinen ilmapiiri hyväksyvämpään vai entistä vaativampaan suuntaan.

Tässä tutkielmassa on perustellusti keskitytty naissukupuoleen, mutta naisiin keskittyminen ei tarkoita, että ainoastaan naisten ruumiillisuuteen ja ikääntymiseen liittyisi tutkimisen arvoisia merkityksiä. Miesten ja etenkin ikääntyvien miesten ruumiillisuuden tutkimuksen voi selkeästi nähdä yhtenä tärkeänä jatkotutkimusaiheena. Ikääntyviin kohdistuvien ennakkoluulojen kohteena ovat epäilemättä myös miehet. Miesten ikääntymiseen liitettävät merkitykset voivat olennaisesti erota naisten vastaavista ja niistä selville pääseminen voisi avata uusia polkuja koko ikääntymisen yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen.

Tutkimussarkaa voi nähdä myös vastakulttuurien tarkastelussa. Tutkimani naistenlehdet ovat vain osa kulttuurista jatkumoa, eikä niiden voi nähdä tarjoavan kokonaiskuvaa ikääntyviin naisiin kohdistuvista merkityksistä. On aina olemassa jonkinlainen vastakulttuuri, jossa ikääntymistä tulkitaan tavanomaisesta tavasta poiketen. Vastakulttuurin rakenteiden peilaaminen valtakulttuurin merkityksiä vasten olisi kiinnostava tutkimusnäkökulma.

Vastakulttuuriin liittyvät pohdinnat voidaan palauttaa yksilötasolle toimijuuden tarkastelun kautta. Yhtenä mahdollisena jatkotutkimuksen aiheena voi nähdä toimijuuden roolin kulttuurissa rakentuvien ruumisnormien sisäistämässä ja ennen kaikkea niiden noudattamisessa. Kulttuuristen merkitysten jonkinlaista imeytymistä naisten arkiajatteluun voi pitää melko suoraviivaisena päätelmänä. Vaikka ruumista tarkasteltaisiin sosiaalisesti rakentuneena, tulisi siis huomioida ihminen toimijana eli ihmisen mahdollisuus hallita ruumistaan ja sitä kautta rakentaa omaa kokemustaan. Olen pyrkinyt huomioidaan tämän ajatuksen tutkielmassani, mutta tutkimuksessa voitaisiin jatkossa keskittyä enemmän naisten asemaan aktiivisina todellisuutensa rakentajina. Sosiaalisesti rakentuneenakaan ruumis ei ole ainoastaan kulttuurin ja ympäröivän sosiaalisen maailman merkitysten antojen kohde, vaan yksilö on aktiivinen toimija. Merkitysten tuottaminen ja siirtyminen osaksi naisten ajattelua tulisi nähdä monitahoisena prosessi. Naiset tuottavat myös itse tulkintoja ja merkityksiä ruumiista, rakentaen siis itse sosiaalista todellisuutta. Osaltaan merkitykset siis peilaavat kulttuurista ilmasto, osaltaan ne ilmentävät naisten kokemusmaailmaa. Vaikuttaa yksinkertaistavalle olettaa esimerkiksi tietyn me-

dian alueen luoneen koko länsimaista naisruumista koskevan normiston. Enemmänkin mediaa ja naistenlehtiä voisi pitää yhtenä osana laajaa kokonaisuutta, jossa naisen ruumiin merkityksiä tuotetaan. Joka tapauksessa etenkin kielteisten merkitysten taustojen selvittäminen olisi syytä ottaa jatkossakin tutkimuksen aiheeksi. Tässäkin tutkielmassa painottuvien kielteisten mielikuvien ja tulkintojen tunnistamiseksi tarvitaan lisää tutkimusta, jonka avulla esimerkiksi naisiin kohdistuvaa ikäsyrijintää voidaan ehkäistä.

7.5 Lopuksi

Olen tutkielmassani käsitellyt laajasti ikääntyvän naisen ruumiillisuuden rakentumista. Tarkastelu on nivoutunut kulttuuriseen ympäristöön median ja naistenlehtien näkökulman kautta. Ikääntymisen merkitys kulttuurissa vaikuttaa olennaisesti ikääntyvien asemaan yhteiskunnassa ja esimerkiksi ikäryhmiin liittyvään päätöksentekoon. Tämä tutkielma on valottanut niitä lähinnä piileviä merkityksiä, joita ikääntyviin naisiin länsimaaisessa yhteiskunnassa kohdistetaan. Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin osallisuudesta huolimatta, tutkielman arvo ja hyöty palautuu ennen kaikkea yksilötasolle. Tutkielman yhteiskunnallinen relevanssi liittyy siis julkisten markkinoiden sijaan yksilöihin, ikääntyviin naisiin ja heidän läheisyydessään eläviin. Tulokset tuovat työkaluja yksilöille samaistua, ymmärtää omaa kokemustaan ja kenties muovata ymmärrystään muiden ikääntyvien kokemuksia kohtaan. Tutkielman alussa, johdanto-luvussa totesin, että kiinnostukseni kohdistuu siihen, miten media luo ikääntyviin kohdistuvia merkityksiä ja millaista ikääntyvän naisen todellisuutta lehdet rakentavat. Voin todeta onnistuneeni tavoittamaan näitä kiinnostuksen kohteita. Kun ymmärtää naistenlehtien moninaisia ja ristiriitaisia ikääntyviin kohdistuvia merkityksiä, on mahdollista myös ymmärtää aiempaa paremmin ikääntyvien naisten kokemusta ja sitä todellisuutta, missä naiset elävät.

LÄHTEET

Arber, Sara. Davidson, Kate & Ginn, Jay 2003. Changing approaches to gender and later life. Teoksessa Arber, Sara. Davidson, Kate & Ginn, Jay (toim.) Gender and ageing: Changing roles and relationships. McGraw-Hill Education, Berkshire, 1–14.

Baars, Jan 2009. The meanings of age: cultures meet biology. Teoksessa Blatterer, Harry & Glahn, Julia (toim.) Times of our lives. Making sense of growing up & growing old. Inter-Disciplinary Press, Oxford, 3–14.

Baker, Lucie & Gringart, Eyal 2009. Body image and self-esteem in older adulthood. *Ageing & Society*, 29:6, 977–995.

Bedford, Jennifer L. & Johnson C. Shanthi 2006. Societal influences on body image dissatisfaction in younger and older women. *Journal of Women & Aging*, 18:1, 41–55.

Blood, Sylvia K. 2005. Body work. The social construction of women's body image. Routledge, Lontoo.

Budgeon, Shelley 2011. Third wave feminism and the politics of gender in late modernity. Palgrave Macmillan, Hampshire.

Burr, Vivien 2003. Social Constructionism. Routledge, East Sussex.

Calasanti, Toni 2005. Ageism, gravity and gender: experiences of aging bodies. *Generations*, 29:3, 8–12.

Charlebois, Justin 2011. Gender and the construction of hegemonic and oppositional femininities. Lexington Books, Plymouth.

Christodoulou, Jacqueline Ann 2010. Identity, health and women. A critical social psychological perspective. Palgrave Macmillan, Hampshire.

Clarke, Laura Hurd 2000. Older women's body image and embodied experience: an exploration. *Journal of Women & Aging*, 12:3/4, 77–97.

Clarke, Laura Hurd 2001. Older women's bodies and the self: The construction of identity in later life. *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 38:4, 441–464.

Clarke, Laura Hurd 2011. *Facing age: Women growing older in anti-aging culture*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. Plymouth.

Coupland, Justine & Gwyn, Richard 2003. Introduction. Teoksessa Coupland, Justine & Gwyn, Richard (toim.) *Discourse, the body and identity*. Palgrave Macmillan, Hampshire, 1–16.

Crossley, Nick 2006. *Reflexive embodiment in contemporary society*. Open University Press, Buckingham.

Crossley, Nick 2001. *The social body. Habit, identity and desire*. SAGE Publications, Lontoo.

Davis, Kathy 2007. Reclaiming women's bodies: Colonialist trope or critical epistemology? Teoksessa Shilling, Chris (toim.) *Embodying sociology: Retrospect, progress and prospects*. Blackwell Publishing Ltd, Oxford, 50–64.

Dumas, Alex 2012. Rejecting the Aging Body. Teoksessa Turner, Bryan S. (toim.) *Routledge Handbook of Body Studies*. Routledge, Oxon, 375–388.

Dumas, Alex & Laberge, Suzanne 2005. Social class and ageing bodies: understanding physical activity in later life. *Social Theory and Health*, 3:3, 183–205.

Dumas, Alex. Laberge, Suzanne & Straka, Silvia, M. 2005. Older women's relations to bodily appearance: the embodiment of social and biological conditions of existence. *Ageing & Society*, 25:6, 883–902.

Fairclough, Norman 2003. *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. Routledge, Oxon.

Fairclough, Norman 1995. *Miten media puhuu*. Suom. Blom, Virpi & Hazard, Kaarina. Vastapaino, Tampere.

Flood, Barbara 2009. Re-writing the myth of women and aging. Teoksessa Blatterer, Harry & Glahn, Julia (toim.) *Times of our lives. Making sense of growing up & growing old*. Inter-Disciplinary Press, Oxford, 33–44.

Gallagher, Shaun 2008. Phenomenological and experimental contributions to understanding embodied experience. Teoksessa Ziemke, Tom. Zlatev, Jordan & Frank, Roslyn M. (toim.) *Body, Language and Mind. Volume 1: Embodiment*. Mouton de Gruyter, Berlin, 271–293.

Gergen, Kenneth 2009. *An invitation to social construction*. SAGE Publications, Lontoo.

Gergen, Mary M. 2009. Framing lives: therapy with women of a “certain age”. *Women & Therapy*, 32:2, 252–266.

Ginn, Jay & Arber, Sara 1995. ‘Only connect’: Gender relations and ageing. Teoksessa Arber, Sara & Ginn, Jay (toim.) *Connecting gender and ageing. Sociological approach*. Open University Press, Buckingham, 1–14.

Green, Lorraine 2010. *Understanding the life course. Sociological and psychological perspectives*. Polity Press, Cambridge.

Halonen, Irma Kaarina 2002. Sukupuolen paikkoja median ikämatriisissa. *Tiedotustutkimus*, 25:3, 2–14.

Halonen, Irma Kaarina 2005. Uhkaava ikä ja naistenlehden kurittava katse. Teoksessa Laiho, Marianna & Ruoho, Iris (toim.) *Median merkitsemät. Ruumis ja sukupuoli kuvassa*. PS-Kustannus, Jyväskylä, 15–30.

Hepworth, Mike 2003. Ageing bodies: aged by culture. Teoksessa Coupland, Justine & Gwyn, Richard (toim.) *Discourse, the body and identity*. Palgrave Macmillan, Hampshire, 89–106.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002. Saatavissa: http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanta/Hyva_Tieteellinen_FIN.pdf > [Luettu: 12.3.2012]

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 1993. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere, 75–108.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993. Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere, 17–41.

Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1999. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere, 233–264.

Julkunen, Raija 2003. Kuusikymmentä ja työssä. Sophi, Jyväskylä.

Jyrkämä, Jyrki 2001a. Aika tutkimuksessa ja elämäkulussa. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Vastapaino, Tampere, 117–157.

Jyrkämä, Jyrki 2001b. Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Vastapaino, Tampere, 267–323.

Järviluoma, Helmi. Moisala, Pirkko & Vilkkö, Anni 2003. Gender and Qualitative methods. SAGE Publications, Lontoo.

Kaminski, Patricia L. & Hayslip, Bert Jr. 2006. Gender differences in body esteem among older adults. *Journal of Women & Aging*, 18:3, 19–35.

Kangas, Ilka & Nikander, Pirjo 1999. Johdanto. Teoksessa Kangas, Ilka & Nikander, Pirjo (toim.) Naiset ja ikääntyminen. Gaudeamus, Helsinki, 7–26.

Karppinen, Päivi 1999. Ostoruumis – moraalinen ongelma?. Teoksessa Kangas, Ilka & Nikander, Pirjo (toim.) Naiset ja ikääntyminen. Gaudeamus, Helsinki, 149–171.

Kauneus ja terveys 2012. Saatavissa: <<http://www.kauneusjaterveys.fi/>>. [Luettu: 8.8.2012.]

Kinnunen, Taina 2008. Lihaan leikattu kauneus. Kosmeettisen kirurgian ruumiillistuneet merkitykset. Gaudeamus, Helsinki.

Krassen Covan, Eleanor 2005. Meaning of aging in women's lives. *Journal of Women & Aging*, 17:3, 3–22.

Kyrölä, Katariina 2006. Ruumiillisuus. Teoksessa Ridell, Seija, Väliäho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.) *Mediaa käsittämässä. Vastapaino*, Tampere, 153–180.

Magnusson, Eva & Marecek, Jeanne 2012. *Gender and culture in psychology. Theories and practices*. Cambridge University Press, Cambridge.

Mautner, Gerlinde 2008. Analyzing newspapers, magazines and other print media. Teoksessa Wodak, Ruth & Krzyżanowski, Michał (toim.) *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. Palgrave Macmillan, Hampshire, 30–51.

McKinley, Nita Mary 2002. Feminist perspectives and objectified body consciousness. Teoksessa Cash, Thomas F. & Pruzinsky, Thomas (toim.) *Body image: A handbook of theory, research, and clinical practice*. Guilford Press, New York, 55–64.

Moen, Phyllis & Spencer, Donna 2005. Converging divergences in age, gender, health and well-being. Strategic selection in third age. Teoksessa Binstock, Robert H. & George, Linda K. (toim.) *Handbook of aging and the social sciences*. Academic Press, Burlington, 127–144.

Nikander, Pirjo 1999. Elämänkaaresta elämäkulkuun: iän muuttuva merkitysmaailma. Teoksessa Kangas, Ilka & Nikander, Pirjo (toim.) *Naiset ja ikääntyminen*. Gaudeamus, Helsinki, 27–45.

Paulson, Susan & Willig, Carla 2008. Older women and everyday talk about the ageing body. *Journal of Health Psychology*, 13:1, 106–120.

Petersen, Alan 2007. *The body in question. A socio-cultural approach*. Routledge, New York.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret 1987. *Discourse and social psychology. Beyond attitudes and behaviour*. SAGE Publications, Lontoo.

Remes, Liisa 2011. Diskurssianalyysin perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. International Methelp Oy, Helsinki, 288–375.

Ridell, Seija & Väliäho, Pasi 2006. Mediatutkimus käsitteiden kudelmana. Teoksessa Ridell, Seija. Väliäho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.) Mediaa käsittämässä. Vastapaino, Tampere, 7–26.

Ross, Karen 2010. Gendered media. Women, men, and identity politics. Rowman & Littlefield Publishers Inc., Lanham.

Rubinstein, Robert L. 2002. The third age. Teoksessa Weiss, Robert S. & Bass, Scott A. (toim.) Challenges of the third age: Meaning and purpose in later life. Oxford University Press, New York, 29–40.

Ruoho, Iris & Saarenmaa, Laura 2011. Edunvalvonnasta elämänpolitiikkaan. Naistenlehdet journalismina ja julkisuutena. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto, Tampere.

Sarpavaara, Harri 2004. Ruumiillisuus ja mainonta. Diagnoosi tv-mainonnan ruumiillisuusrepresentaatioista. Tampereen yliopisto, Tampere. Saatavissa: <<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5953-9.pdf>> [Luettu 9.4.2012]

Saucier, Maggie G. 2004. Midlife and beyond: Issues for aging women. *Journal of Counselling & Development*, 82:4, 421–425.

Seale, Clive 2003. Media and health. SAGE Publications, Lontoo.

Shilling, Chris 2007. Sociology and the body: Classical traditions and new agendas. Teoksessa: Shilling, Chris (toim.) Embodying sociology: Retrospect, progress and prospects. Blackwell Publishing Ltd, Oxford, 1–18.

Skeggs, Beverley 2005. The making of class and gender through visualizing moral subject formation. *Sociology*, 39:5, 965–982.

Sneed, Joel R. & Krauss Whitbourne, Susan 2005. Models of the aging self. *Journal of Social Issues*, 61:2, 375–388.

Stillar, Glenn F. 1998. Analyzing everyday texts. Discourse, rhetoric, and social perspectives. SAGE Publications, Thousand Oaks.

Suoninen, Eero 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere, 17–36.

Weinberg, Darin 2012. Social constructionism and the body. Teoksessa Turner, Bryan S. (toim.) Routledge Handbook of Body Studies. Routledge, Oxon, 144–156.

Winterich, Julie 2006. The body, aging and sexual identity – How do women view gray hair and weight changes?. Saatavissa: <http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/1/0/5/0/1/pages105011/p105011-1.php> [Luettu 10.4.2012]

Wodak, Ruth 2004. Critical discourse analysis. Teoksessa Seale, Clive. Gobo, Giampietro. Gubrium, Jaber F. & Silverman, David (toim.) Qualitative research practice. SAGE Publications, Lontoo, 186–198.

Tuffin, Keith 2004. Understanding critical social psychology. SAGE Publications, Lontoo.

Tulle, Emmanuelle 2008. Ageing, the body and social change. Running in later life. Palgrave Macmillan, Hampshire.

Turner, Bryan S. 2008. The body & society. SAGE Publications, Lontoo.